

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tekijänoikeuslain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi tekijänoikeuslakia. Näkövammaisten ja muiden lukemisesteisten mahdollisuutta käyttää teoksia helpotettaisiin. Lisäksi varmistettaisiin, että Suomessa valmistetut teoskappaleet voivat liikkua rajojen yli ja hyödyttää muissa Euroopan unionin jäsenvaltioissa asuvia lukemisesteisiä ja olla niihin sijoittautuneiden lukemisesteisiä palvelevien valtuutettujen yhteisöjen saatavilla.

Ehdotettavilla muutoksilla saatettaisiin kansallisesti voimaan tekijänoikeudella ja lähioikeuksilla suojattujen tiettyjen teosten ja muun aineiston sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi sallittuja käyttötarkoituksia koskeva Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi.

Kirjallisesta teoksesta, painetusta kirjasta, nuottilehdestä tai tällaiseen teokseen sisältyvästä kuvasta saisi ilman oikeudenhaltijan suostumusta valmistaa sellaisen kappaleen, joka on näkövammaisen tai muutoin lukemisesteisen saavutettavissa. Teoksista voitaisiin valmistaa kappaleita esimerkiksi pistekirjoituksella, suurikokoisena tekstinä, e-kirjana tai äänikirjana. Saavutettava teoskappale voisi sisältää myös erityisnavigoinnin tai kuvailutulkkauksen ominaisuuksia.

Valtuutetut yhteisöt, jotka tarjoavat vammaan tai lukemisesteeseen liittyviä palveluja, saisivat valmistaa niiden saatavilla laillisesti olevista teoksista kappaleita saavutettavassa muodossa ja vaihtaa niitä muiden Euroopan talousalueelle sijoittuneiden valtuutettujen yhteisöjen kanssa. Toiminnassaan valtuutettujen yhteisöjen olisi varmistettava, että kappaleet valmistetaan yksinomaan direktiivissä tarkoitettujen henkilöiden käyttöön.

Äänikirjojen valmistaminen näkövammaisille sallittaisiin nykyistä laajemmin. Direktiivissä edellytetään, että kaikki valtuutetun yhteisön määritelmän täyttävät yhteisöt saavat valmistaa teoskappaleita näkövammaisten ja muiden lukemisesteisten käyttöön. Tekijällä säilyisi oikeus korvaukseen äänikirjojen osalta nykyisessä laajuudessa, kun Suomeen sijoittautunut valtuutettu yhteisö valmistaisi saavutettavassa muodossa olevan teoskappaleen, joka jää pysyvästi sen henkilön haltuun, jota varten se on valmistettu. Valtuutettujen yhteisöjen tulisi muodostaa omat käytäntönsä sen varmistamiseksi, että teoskappaleita valmistetaan vain niihin oikeutettujen henkilöiden käyttöön ja että teoskappaleiden luvaton käyttö ei tapahdu. Valtuutettujen yhteisöjen tulisi ilmoittaa opetus- ja kulttuuriministeriölle yhteystietonsa, jotka välitetään Euroopan komissiolle.

Muille vammaisille kuin näkövammaisille ja lukemisesteisille teoskappaleita saisi valmistaa nykyisessä laajuudessa.

Säännökset oikeudesta teoksen kappaleiden valmistamiseen saavutettavassa muodossa olisivat pakottavia.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 11 päivänä lokakuuta 2018.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
SISÄLLYS.....	2
1 TEOSTEN SAATAVUUDEN PARANTAMINEN NÄKÖVAMMAISTEN JA LUKEMISESTEISTEN HYVÄKSI.....	3
1.1 Yleistä	3
1.2 Lukemisedirektiivi.....	3
1.3 Direktiivin tavoitteet	5
1.4 Direktiivin pääasiallinen sisältö.....	5
2 NYKYTILA	16
2.1 Tekijänoikeuslain säännökset teosten saattamisesta näkövammaisten käytettäväksi	16
2.2 Teosten saattaminen vammaisten käytettäväksi Suomessa.....	17
2.3 Kansainvälinen kehitys ja Euroopan unionin lainsäädäntö.....	18
2.4 Nykytilan arviointi.....	20
3 ESITYKSEN TAVOITTEET JA KESKEISET EHDOTUKSET	21
3.1 Yleistä	21
3.2 Toteuttamisvaihtoehdot.....	23
3.3 Valtuutetut yhteisöt ja niiden velvoitteet	24
3.4 Tekijöiden yksinoikeuden rajoittaminen ja oikeus korvaukseen	26
3.5 Sallittujen käyttöjen vaikutus oikeudenhaltijoiden oikeuksiin ("kolmen kohdan testi")	29
3.6 Avoimuus ja tietojenvaihto	30
3.7 Henkilötietojen käsittely valtuutettujen yhteisöjen toiminnassa.....	30
3.8 Saavutettavassa muodossa olevat kappaleet sisämarkkinoilla.....	32
3.9 Saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden rajat ylittävä vaihto kolmansien maiden kanssa	33
3.10 Muut sovellettaviksi tulevat säännökset	34
4 ESITYKSEN VAIKUTUKSET.....	35
4.1 Taloudelliset vaikutukset	35
4.2 Viranomaisvaikutukset.....	37
4.3 Muut yhteiskunnalliset vaikutukset	37
5 ASIAN VALMISTELU.....	39
5.1 Valmisteluvaiheet ja aineistot	39
5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen.....	39
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT.....	41
1 LAKIEHDOTUKSEN PERUSTELUT	41
2 TARKEMMAT SÄÄNNÖKSET JA MÄÄRÄYKSET	51
3 VOIMAANTULO JA SIIRTYMÄSÄÄNNÖKSET	52
4 SUHDE PERUSTUSLAKIIN JA SÄÄTÄMISJÄRJESTYS.....	52
LAKIEHDOTUS	55
Laki tekijänoikeuslain muuttamisesta.....	55
LIITE	60
RINNAKKAISTEKSTI.....	60
Laki tekijänoikeuslain muuttamisesta.....	60

YLEISPERUSTELUT

1 Teosten saatavuuden parantaminen näkövammaisten ja lukemisesteisten hyväksi

1.1 Yleistä

Tekijänoikeus suojaa luovaa työtä ja antaa teoksen tekijälle yksinomaisen oikeuden määrätä teoksen käytöstä. Tekijänoikeus kannustaa luovaan työhön. Tekijänoikeudet ja niiden hyödyntäminen tuottavat merkittäviä tuloja ja työpaikkoja luoville aloille. Tekijänoikeusjärjestelmässä ja sen kehittämisessä otetaan huomioon myös muut kuin oikeudenhaltijoiden intressit. Sivistyksellisistä tai yhteiskunnallisista syistä tekijänoikeuslaissa (404/1961) on säädetty rajoituksia tekijän yksinoikeuksiin.

Tekijänoikeuslain 17 §:ssä on säädetty tekijänoikeuden rajoitus näkövammaisten ja muiden sellaisten henkilöiden hyväksi, jotka eivät voi käyttää teoksia tavanomaisella tavalla. Mainittu pykälä kattaa näkövammaisen lisäksi myös muut vammat, jotka estävät teosten tavanomaisen käytön.

Julkaistujen teosten saatavuuden helpottamisesta sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi tehty Marrakeshin sopimus (jäljempänä ”Marrakeshin sopimus”) hyväksyttiin vuonna 2013 Maailman henkisen omaisuuden järjestössä WIPOssa. Sopimuksen tavoitteena on edistää kirjojen ja muun painetun aineiston saatavuutta ja rajat ylittävää vaihtoa saavutettavassa muodossa kaikkialla maailmassa. Sopimus tuli voimaan 30 päivänä syyskuuta 2016, kolmen kuukauden kuluttua siitä kun 20 WIPOn jäsenvaltiota oli sen ratifioinut.

Marrakeshin sopimuksessa edellytetään, että sopimuspuolet säätävät tekijänoikeuteen ja lähioikeuksiin sovellettavista poikkeuksista tai rajoituksista, jotka koskevat tiettyjen teosten ja muun suojatun aineiston saavutettavissa muodoissa olevien kappaleiden valmistamista ja levittämistä sekä tällaisten kappaleiden rajat ylittävää vaihtoa.

EU:n komissio on katsonut, että näkövammaisten perusoikeuksien toteutuminen edellyttää, että heille varataan tasavertainen pääsy kirjallisessa muodossa julkaistuihin aineistoihin. Kyse on myös humanitäärisestä ratkaisusta, sillä suurin osa maailman näkövammaisista asuu kehitysmaissa, jolloin saavutettavuuden edistämällä on keskeinen merkitys muun muassa perusoikeuksien toteutumisessa. Marrakeshin sopimus allekirjoitettiin Euroopan unionin puolesta 30 päivänä huhtikuuta 2014.

1.2 Lukemisestedirektiivi

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2017/1564 tekijänoikeudella ja lähioikeuksilla suojattujen teosten ja muun aineiston tiettyjen teosten ja muun aineiston tietyistä sallituista käyttötarkoituksista sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi sekä tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa annetun direktiivin 2001/29/EY muuttamisesta, jäljempänä myös lukemisestedirektiivi, annettiin 13 päivänä syyskuuta 2017.

Direktiiviä täydentää Euroopan neuvoston ja parlamentin asetus (EU) 2017/1563, joka koskee teosten ja muun aineiston esteettömien kappaleiden rajat ylittävää vaihtoa Euroopan unionin ja kolmansien maiden välillä, jäljempänä myös lukemisestasetus.

Direktiiviä ja asetusta sovelletaan unionin jäsenvaltioiden lisäksi Euroopan talousalueeseen (ETA) kuuluvissa valtioissa, joita ovat Norja, Islanti ja Liechtenstein. Direktiivin ja asetuksen voimaantulo näissä valtioissa edellyttää, että ne on hyväksytty ETA-sopimuksen mukaisesti asetetuissa ETA-toimielimissä.

Lukemisestedirektiivillä muutetaan Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 2001/29/EY tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa, jäljempänä tietoyhteiskuntadirektiivi, jossa säädettiin muun muassa tyhjentävästi niistä poikkeuksista ja rajoituksista, joita tekijänoikeuteen ja tekijänoikeuden lähioikeuksiin on mahdollista säätää.

Täydentämällä säännöksiä Euroopan unionin tasolla tekijänoikeuden ja lähioikeuksien alalla komissio on halunnut taata yhdenmukaistetun säädöskehiksen, jossa toisaalta taataan korkea-asteinen suoja oikeudenhaltijoille ja toisaalta oikeusvarmuus direktiivin mukaisille edunsaaja-henkilöille (jäljempänä ”edunsaajat”) ja heidän tarpeitaan palveleville valtuutetuille yhteisöille.

Lukemisestedirektiivin ja -asetuksen kohderyhmänä ovat sokeat, heikkonäköiset tai muutoin lukemisesteiset, jäljempänä ”lukemisesteiset”, jotka kohtaavat lukuisia kirjojen ja muun painetun aineiston saatavuuden esteitä.

Direktiivillä ja asetuksella saatetaan Euroopan unionin lainsäädäntö vastaamaan Marrakeshin sopimuksen mukaisia kansainvälisiä sitoumuksia. Koska Marrakeshin sopimuksessa edellytettyjen poikkeusten tai rajoitusten alaan kuuluvat myös äänimuotoiset teokset, kuten äänikirjat, direktiivissä säädettyä pakollista poikkeusta olisi sovellettava myös tekijänoikeuden lähioikeuksiin.

Jotta Euroopan unioni voisi ratifioida Marrakeshin sopimuksen, unionin oikeutta on muutettava vahvistamalla pakollinen ja yhdenmukaistettu poikkeus, joka koskee sopimuksen piiriin kuuluvia käyttötarkoituksia, teoksia ja edunsaajia. Jäsenvaltioiden on pantava direktiivi täytäntöön viimeistään 11 päivänä lokakuuta 2018. Lukemisesteasetus on puolestaan suoraan sovellettavaa oikeutta Euroopan unionissa, ja se tulee voimaan 12 päivänä lokakuuta 2018.

Lukemisestedirektiivi on vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan YK:n yleissopimuksen, jäljempänä vammaisyleissopimus, velvoitteiden mukainen. Vammaisyleissopimus on sitonut Euroopan unionia tammikuusta 2011 alkaen. Suomi on ratifioinut vammaisyleissopimuksen kesäkuussa 2016. Sopimuksen 30 artiklassa edellytetään, että sopimuksen osapuolet toteuttavat tarvittavat toimenpiteet kansainvälisen oikeuden mukaisesti, jotta varmistetaan, että teollis- ja tekijänoikeuksia suojaavalla lainsäädännöllä ei muodosteta kohtuutonta tai syrjivää estettä vammaisten henkilöiden kulttuuriaineiston saannille.

Maailman näkövammaisten järjestön (World Blind Union) mukaan näkövammaisia tai heikkonäköisiä ihmisiä on maailmassa noin 253 miljoonaa, ja Euroopassa lukemisesteisten määrä on noin 30 miljoonaa. Vuoteen 2050 mennessä näkövammaisten määrä voi kolminkertaistua johtuen väestönkasvusta ja ikääntymisestä. Eurooppalaisten tutkimusten mukaan lukemisesteisille soveltuvien kirjojen saatavuuden arvioidaan olevan 7 ja 20 prosentin välillä, vaikka digitaalitekniikka suuresti helpottaakin teosten julkaisemista esteettömässä, saavutettavassa muodossa.

Direktiivin johdantokappaleessa 23 todetaan, etteivät jäsenvaltiot erikseen voi riittävällä tavalla saavuttaa tämän direktiivin tavoitetta kansallisella tasolla, vaan tavoite voidaan toiminnan laajuuden ja vaikutusten vuoksi saavuttaa paremmin unionin tasolla. Sen vuoksi unioni voi to-

teuttaa toimenpiteitä Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 5 artiklassa vahvistetun toissijaisuusperiaatteen mukaisesti. Mainitussa artiklassa vahvistetun suhteellisuusperiaatteen mukaisesti tässä direktiivissä ei ylitetä sitä, mikä on tarpeen tämän tavoitteen saavuttamiseksi.

Marrakeshin sopimus kuuluu EU:n yksinomaiseen toimivaltaan (EU:n tuomioistuimen päätös EU:C:2017:114, 14.2.2017, asia 3/15). Sen vuoksi jäsenvaltiot eivät itse ratifioi sopimusta, vaan Euroopan unioni ratifioi sopimuksen kaikkien EU-maiden puolesta. Sopimuksessa on erityinen Euroopan unionin liittymiskelpoisuutta koskeva määräys.

1.3 Direktiivin tavoitteet

Lukemisestedirektiivin tavoitteena on lisätä teosten ja muun suojatun aineiston, kuten kirjojen, aikakausjulkaisujen, sanomalehtien, aikakauslehtien ja muiden kirjoitusten, nuottilehtien ja muun painetun aineiston tarjontaa Euroopan unionin alueella saavutettavassa muodossa sokeille, heikkonäköisille, havaitsemis- ja lukemisesteisille sekä henkilöille, joilla on fyysisen este lukea painettuja teoksia. Direktiivi koskee myös äänen tallentamisen avulla valmistettuja teokappaleita eli äänikirjoja. Direktiivillä pyritään varmistamaan, että kaikki direktiivin soveltamisalaan kuuluvat edunsaajat ja heidän tarpeitaan palvelevat voittoa tavoittelemattomat yhteisöt voivat tehdä direktiivin mukaisia toimenpiteitä edunsaajien hyväksi ja luottaa siihen, että toimenpiteet ovat sallittuja kaikkialla unionissa eikä toimenpiteitä voida sopimuksella rajoittaa.

Marrakeshin sopimuksen mukaisesta, saavutettavassa muodossa olevien teokappaleiden rajat ylittävistä vaihdosta EU:n jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden välillä säädetään direktiiviä täydentävästi jäsenvaltioita suoraan velvoittavassa asetuksessa. Asetus on EU:n jäsenvaltioissa suoraan sovellettavaa unionin oikeutta. Asetus sisältää kaikkia jäsenvaltioita sitovat säännökset saavutettavassa muodossa olevien teokappaleiden kansainvälisestä vaihdosta EU:n jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden välillä.

1.4 Direktiivin pääasiallinen sisältö

1 artikla. Kohde ja soveltamisala

Direktiivillä helpotetaan tietyn tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttämistä ilman oikeudenhaltijan lupaa sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten henkilöiden hyväksi. Yhdenmukaistamalla tekijänoikeutta ja lähioikeuksia koskevaa unionin oikeutta sisämarkkinoilla pyritään takaamaan edunsaajien ja heitä palvelevien tahojen oikeusvarmuus ja toisaalta oikeudenhaltijoiden korkeatasoinen suoja EU:n jäsenvaltioissa. Johdantokappaleen 1 mukaan oikeudenhaltijoiden ja käyttäjien välillä olisi turvattava oikeuksien ja etujen oikeudenmukainen tasapaino. Direktiivin johdantokappaleissa 1, 11 ja 18 korostetaan, että direktiivin avulla pyritään varmistamaan, että edunsaajien saatavilla on kirjoja ja muuta painettua aineistoa saavutettavissa muodoissa kaikkialla sisämarkkinoilla ja että edunsaajat voivat saada tietoa ja nauttia kulttuurista tasavertaisesti muiden kanssa.

Tekijänoikeuslaki. Direktiivin tavoite toteutuu Suomessa hyvin. Suomen tekijänoikeuslainsäädäntö on rajat ylittävää käyttöä lukuun ottamatta direktiivin tavoitteiden mukainen. Suomessa noudatetaan pohjoismaista oikeusperinnettä, jossa tekijän oikeuksien laajuus on riippuvainen niihin kohdistuvista laissa säädetyistä rajoituksista. Direktiivi edellyttää, että laissa säädetään poikkeus tai rajoitus tekijän yksinoikeuksiin teosten käyttämisestä näkövammaisten, heikkonäköisten ja lukemisesteisten hyväksi ja että rajoituksen piiriin kuuluvasta käytöstä ei voida sopia toisin.

2 artikla. Määritelmät

Artiklan 1 kohdassa teoksella tai muulla aineistolla tarkoitetaan tekijänoikeudella tai lähioikeuksilla suojattuja ja julkaistuja tai muutoin laillisesti yleisön saataville asetettuja teoksia kirjojen, aikakausjulkaisujen, sanomalehtien, aikakauslehtien tai muiden kirjoitusten, merkkijärjestelmien, myös nuottilehtien, muodossa niihin liittyvine kuvituksineen missä tahansa esitysvälineessä, myös äänimuodossa, kuten äänikirjoina, ja digitaalisessa muodossa.

Artiklan 2 kohdan tarkoittamat edunsaajat eli sokeat, heikkonäköiset sekä kognitiivisesta tai fyysisestä syystä lukemisesteiset henkilöt sisältyvät voimassa olevan tietoyhteiskuntadirektiivin (2001/29/EY) 5 artiklan 3 b alakohdassa tarkoitettuihin vammaisiin henkilöihin. Direktiivi selventää Marrakeshin sopimuksen määritelmää sitä kuitenkaan laajentamatta.

Tekijänoikeuslain 17 §:n soveltamisalaan kuuluu myös muita teoksia kuin direktiivin kohteena olevat teokset. Yleisesti kaikkia vammaisia koskevaa 17 § sovelletaan kirjallisiin teoksiin, sävellysteoksiin ja kuvataiteen teoksiin. Direktiivin edunsaajan määritelmässä luetellut henkilöt sisältyvät tekijänoikeuslain 17 §:n muotoiluun ”näkövammaisen tai muu henkilö, joka ei vammaan tai sairauden vuoksi voi käyttää teoksia tavanomaisella tavalla”. Voimassaolevan pykälän esitöissä on todettu, että säännös kattaa esimerkiksi suuritekstisen kirjan valmistamisen vanhuksille tai selkokielen kirjan valmistamisen lukihäiriöisille. Nykyinen laki on mahdollistanut myös teoksen käytön tilanteissa, joissa teoksen tavonomainen käyttö ei onnistu motoristen vaikeuksien vuoksi. Henkilöryhmät, joihin direktiivin säännöksiä sovelletaan, ei laajene nykyisestä voimaansaattamisen myötä.

Koska voimassa oleva pykälä koskee myös muita kuin direktiivissä tarkoitettuja henkilöitä, laissa säädettäisiin erikseen teosten käyttämisestä direktiivissä tarkoitettujen edunsaajien hyväksi. Direktiivin voimaansaattamiseksi tarvittavissa uusissa pykälissä ehdotetaan käytettäväksi direktiivin mukaisia määritelmiä. Koska voimassa oleva pykälä koskee ”vammasta tai sairaudesta” johtuvia käyttötärpeitä, perusteluissa täsmennettäisiin, että direktiivin tarkoitamiin havaitsemis- ja lukemisesteisiin kuuluvat paitsi lukihäiriöt myös kielellinen erityisvaikeus (SLI, specific language impairment, ent. dysfasia) ja vastaavat oppimisvaikeudet. Lainmuutoksen jälkeenkin 17 § sallisi kolmiulotteisten teoskappaleiden valmistamisen kuvataiteen teoksesta silloin, kun kuvataiteen teos ei sisälly kirjalliseen teokseen. Lukemisestedirektiivin soveltamisalaan kuuluvien teosten osalta sovellettaisiin direktiivin mukaisia säännöksiä.

Artiklan 3 kohdassa ’saavutettavassa muodossa olevalla kappaleella’ tarkoitetaan teoksen tai muun aineiston muulla tavalla tai muussa muodossa valmistettua kappaletta, joka on edunsaajien saatavilla siten, että hän voi käyttää teosta tai muuta aineistoa yhtä helposti ja vajattomasti kuin henkilö, jolla ei ole edunsaajan määritelmässä mainittua rajoitetta tai vammaa. Saavutettavuuden arviointi kytketään edunsaajan vammasta tai muusta erityisestä ominaisuudesta aiheutuvaan tilanteeseen, joka estää teoksen käyttämisen. Saavutettavassa muodossa olevalla kappaleella tarkoitetaan teoksesta tai muusta aineistosta alkuperäiseen verrattuna muulla tavalla tai muussa muodossa tehtyä kappaletta, jota edunsaaja kykenee käyttämään.

Johdantokappaleen 7 mukaisesti direktiivillä pyritään lisäämään kirjojen, sähköisten kirjojen, aikakauslehtien ja -julkaisujen, sanomalehtien sekä muiden kirjoitusten, merkkijärjestelmien, nuottilehtien ja muun painetun aineiston saatavuutta, myös äänimuodossa, joko digitaalisena tai analogisena. Nämä sisällöt kuuluvat direktiivin soveltamisalaan riippumatta siitä, onko ne saatettu yleisön saataviin tietoverkossa tai muussa muodossa. Näiden sisältöjen tulee olla sellaisissa muodoissa, että teokset ja muu aineisto ovat lukemisesteisten henkilöiden saatavilla olennaisilta osin samassa määrin kuin henkilöillä, joilla ei ole tämän direktiivin 2 artiklan 2

kohdan tarkoittamaa vammaa tai rajoitetta. Saavutettaviin muotoihin kuuluvat esimerkiksi pistekirjoitus, isokirjoitusteksti, sopeutetut e-kirjat, äänikirjat ja radiolähetykset.

Tekijänoikeuslain 17 §:n mukaan kappaleen valmistamisen tulee liittyä vammaisuuteen ja olla luonteeltaan ei-kaupallista. Lähtökohtaisesti direktiivissä lueteltujen saavutettavien muotojen kirjo vastaa sitä, mitä voimassa oleva laki sallii ja mitä lain esitöissä on sanottu. *Tekijänoikeuslain* 17 §:n 2 momentin nojalla ääntä tallentamalla tapahtuvassa kappaleen valmistamisessa ei ole ollut mahdollista hyödyntää kaupallisesti saatavilla olevia äänitteitä ja muuntaa niitä näkövammaisen käytettävissä olevaan muotoon, vaan kappale on pitänyt valmistaa alkuperäisestä kirjallisesta teoksesta ääntä tallentamalla. Suomessa saavutettavien muotojen joukkoon eivät radiolähetykset kuulu sen vuoksi, että lähetysten vastaanottajia ei voida luontevasti rajata vain vammaisiin. Direktiivissä mainittuja sopeutettuja radiolähetyksiä ei ole käytetty. Teosten käyttö radiolähetyksissä kuuluu normaalin oikeuksien lisensioinnin piiriin.

Direktiivi edellyttää, että saavutettavassa muodossa olevat kappaleet ovat edunsaajien ja muiden valtuutettujen yhteisöjen saatavilla Euroopan talousalueella (ETA). Direktiivin termien käyttäminen myös kansallisessa laissa helpottaisi rajoituksen soveltamista käytännössä erityisesti rajat ylittävissä tilanteissa. Direktiivissä todetaan, että direktiiviä olisi tulkittava ja sovellettava Euroopan unionin perusoikeuskirjassa ja vammaisyleissopimuksessa tunnustettujen periaatteiden mukaisesti. Tämä merkitsee sitä, että valtuutettujen yhteisöjen direktiivin mukaiset sallitut käytöt kohdistuvat aina sisämarkkinoilla oleville edunsaajille tai valtuutettujen yhteisöille.

Artiklan 4 kohdassa määritellään 'valtuutettu yhteisö', jolla tarkoitetaan yhteisöä, jonka jäsenvaltio on valtuuttanut tai hyväksynyt tarjoamaan voittoa tavoittelematta edunsaajille palveluja koulutuksen, opettajankoulutuksen, yksilöllisesti mukautetun lukemisen tai tiedonsaannin alalla. Määritelmä kattaa myös julkiset laitokset tai voittoa tavoittelemattomat järjestöt, jotka tarjoavat edunsaajille samoja palveluja osana pääasiallista toimintaansa, institutionaalisia velvoitteitaan tai yleishyödyllisiä yleiseen etuun perustuvia tehtäviään.

Tekijänoikeuslaissa ei ole erityisiä säännöksiä direktiivissä tarkoitetuista valtuutetuista yhteisöistä. *Tekijänoikeuslain* 17 §:n 1 momentin mukaan kaikilla on mahdollisuus valmistaa kappaleita momentissa tarkoitetuille vammaisille kaikilla muilla tavoilla paitsi ääntä ja liikkuvaa kuvaa tallentamalla. *Tekijänoikeuslaissa* ja -asetuksessa säädetään erikseen laitoksista, joilla on oikeus tehdä teoskappaleita ääntä tallentamalla. Laissa oleva edellytys, jonka mukaan toiminnan tulee olla voittoa tavoittelematonta, vastaa direktiivin 2001/29/EY 5 artiklan 3 kohdan b alakohdassa olevaa ei-kaupallisuuden vaatimusta.

Lukemisestdirektiivissä tarkoitettuja palveluja tarjoaa Suomessa muun muassa Näkövammaisten kirjasto Celia. Celialla voidaan pitää direktiivissä tarkoitettuna julkisena laitoksena. Sen toiminnasta ja tehtävistä säädetään näkövammaisten kirjastosta annetussa laissa (638/1996). Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Näkövammaisten kirjasto sopivat Näkövammaisten kirjaston tulostavoitteista tulossopimuksessa.

Direktiivin 2 artiklan 4 kohdan valtuutetun yhteisön määritelmä kattaa myös muita toimijoita. Lakiin ehdotetaan lisättäväksi uudet pykälät valtuutetuista yhteisöistä ja niiden direktiivin mukaisesta toiminnasta. Tällaisia valtuutettuja yhteisöjä olisivat johdantokappaleessa 9 tarkoitettut kirjastot, koulutuslaitokset ja muut voittoa tavoittelemattomat organisaatiot, jotka palvelevat lukemisesteisiä osana pääasiallista toimintaansa, institutionaalisia velvoitteitaan tai yleisen edun palvelemiseen perustuvia tehtäviään. Direktiivissä tarkoitettuja valtuutettuja yhteisöjä olisivat esimerkiksi näkövammaisille nykyisin palveluja tarjoavat Näkövammaisten liitto ry, Suomen Kuurosokeat ry ja Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri. Näkövammaisten koulutuspal-

veluja tarjoaa Helsingissä sijaitseva Keskuspuiston ammattiopisto, joka on osa Invalidisäätiö-konsernia.

Uusia valtuutettuja yhteisöjä voisivat olla esimerkiksi yleiset kirjastot ja oppilaitosten, kuten yliopistojen, kirjastot. Ne eivät ole yleensä oikeushenkilöitä vaan toimintoja suuremman kokonaisuuden sisällä. Peruskoulut ja lukiot käyttävät säännönmukaisesti Celian palveluita suoraan tai yleisten kirjastojen kautta mutta voivat muodollisesti myös itse täyttää valtuutetun yhteisön määritelmän. Useimmiten tällaiset toimijat edistävät tasavertaisuuden toteutumista opiskelussa tukemalla edunsaajaa henkilökohtaisesti eivätkä toimi omasta aloitteestaan saavutettavien kappaleiden valmistamisessa. Lisäksi sähköisen viestinnän palveluista annetun lain (917/2014) 211 §:n mukaan Yleisradio Oy:stä annetussa laissa 1380/1993 tarkoitettuihin julkisen palvelun televisio-ohjelmiin ja valtakunnallisen ohjelmistotoimiluvan nojalla lähetettyihin ohjelmiin on velvollisuus liittää ääni- ja tekstityspalveluita. Yleisradio ja muut mainitut toimijat voivat täyttää myös direktiivissä tarkoitettun valtuutetun yhteisön tunnusmerkit, siltä osin kuin kyse on direktiivin soveltamisalueesta.

3 artikla. Sallitut käyttötarkoitukset

Direktiivin edellyttämän poikkeuksen piiriin kuuluvat Euroopan unionin alueella harmonisoidut oikeudet on lueteltu 3 artiklan 1 kohdassa. Artiklassa tarkoitettut sallitut käytöt koskevat direktiiveissä 2001/29/EY (tietoyhteiskuntadirektiivi), 2006/115/EY (vuokraus- ja lainausdirektiivi), 2009/24/EY (tietokoneohjelmadirektiivi) ja 96/9/EY (tietokantadirektiivi) säädettyjä oikeuksia. Lukemisestedirektiivin piirissä ovat siten kirjallisten teosten (ml. tietokoneohjelmien) tekijät, kirjallisten teosten esittäjät, äänitallenteiden tuottajat, radio- ja televisioyritykset sekä tietokantojen valmistajat. Poikkeuksella tarkoitetaan direktiivissä rajoitusta tekijän yksinoikeuksiin tavalla, josta ei voida sopia toisin.

Artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä poikkeuksesta Euroopan unionin tasolla harmonisoi-tuihin yksinoikeuksiin niin, ettei tekijänoikeuden tai lähioikeuksien haltijan lupaa edellytetä toisaalta edunsaajille eikä toisaalta valtuutetuille yhteisöille, kun teoksen kappaleita valmistetaan saavutettavassa muodossa.

Edunsaajalle saa kappaleita valmistaa saavutettavassa muodossa myös hänen puolestaan toimiva henkilö. Teoksen tulee olla laillisesti edunsaajan saatavilla, ja teoskappaleita saa valmistaa vain tämän yksinomaiseen käyttöön. Valtuutettu yhteisö saa voittoa tavoittelematta valmistaa saavutettavassa muodossa olevia kappaleita sekä välittää, asettaa saataviin, levittää tai lainata niitä edunsaajille tai toiselle valtuutetulle yhteisölle edunsaajien yksinomaista käyttöä varten.

Johdantokappaleen 8 mukaan jäsenvaltioiden olisi rajattava kappaleen valmistamisoikeutta siten, että rajoitussäännöksellä sallitaan kaikki toimet, jotka ovat tarpeen teoksen tai muun aineiston muuttamiseksi, muuntamiseksi tai mukauttamiseksi siten, että saavutettavassa muodossa oleva kappale voidaan valmistaa, jotta kyseinen teos tai muu aineisto olisi edunsaajien saatavilla. Sallittua olisi myös sellaisten välineiden tarjoaminen, joita tarvitaan navigoimiseen teoksen tai muun sisällön eri osissa. Sallittuja olisivat myös muut tarpeelliset muutokset sellaiseen teoskappaleeseen, joka on jo saavutettavassa muodossa joillekin edunsaajille mutta ei muille edunsaajille erilaisen tai eriaistaisen vamman tai rajoitteen vuoksi.

Direktiivin mukaan valtuutetut yhteisöt saavat välittää, asettaa saataville, levittää tai lainata saavutettavassa muodossa olevan kappaleen edunsaajille tai toiselle valtuutetulle yhteisölle edunsaajan yksinomaista käyttöä varten. Direktiivin mukaiset sallitut käytöt kattavat kappalei-

den levittämisen myymällä tai lainaamalla sekä välittämisen tietoverkossa ja myös edunsaajan pyynnöstä (on demand).

Johdantokappaleen 9 mukaan valtuutettujen yhteisöjen olisi voitava valmistaa kappaleita direktiivin mukaisesti riippumatta siitä, ovatko ne julkisia vai yksityisiä organisaatioita, vai esimerkiksi kirjastoja, koulutuslaitoksia tai muita voittoa tavoittelemattomia organisaatioita, jotka palvelevat lukemisesteisiä jollakin tavalla osana pääasiallisia yleisen edun mukaisia tehtäviään.

Johdantokappaleen 10 mukaisesti direktiivin mukaisella rajoitussäännöksellä olisi sallittava, että valtuutetut yhteisöt valmistavat ja levittävät verkossa ja sen ulkopuolella unionissa saavutettavassa muodossa olevia kappaleita tämän direktiivin piiriin kuuluvista teoksista ja muusta aineistosta. Direktiivillä ei saisi kuitenkaan asettaa valtuutetuille yhteisöille velvoitetta valmistaa tai levittää tällaisia kappaleita.

Johdantokappaleiden 12 ja 13 mukaan saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden saatavuutta voitaisiin parantaa poistamalla mahdollisia jäsenvaltioiden soveltamia hallinnollisia tai lainsäädännöllisiä edellytyksiä teoskappaleiden valmistamisesta. Hyväksyntä- tai valtuutusvaatimukset, joita jäsenvaltiot voivat soveltaa valtuutettuihin yhteisöihin, kuten yleisluonteisten palvelujen tarjoamiseen edunsaajille liittyvät vaatimukset, eivät saisi estää tämän direktiivin mukaisen valtuutetun yhteisön määritelmän täyttäviä yhteisöjä toteuttamasta toimia, joissa on kyse tämän direktiivin nojalla sallituista käyttötarkoituksista.

Johdantokappaleessa 14 korostetaan direktiivissä säädetyn poikkeuksen erityisluonnetta ja sen erityistä alaa. Direktiivin sallimista käytöistä hyötyvien henkilöiden oikeusvarmuuden tarve edellyttää, etteivät jäsenvaltiot saisi asettaa poikkeuksen soveltamiselle muita kuin tässä direktiivissä säädettyjä lisävaatimuksia, kuten saavutettavissa muodoissa olevien teosten kaupallisen saatavuuden ennakkotarkastusta.

Tekijänoikeuslain 17 §:n 1 momentin mukaan kuka tahansa saa valmistaa vammaisille kappaleita julkaistusta kirjallisesta teoksesta, sävellysteoksesta tai kuvataiteen teoksesta kaikilla muilla tavoilla paitsi ääntä tai liikkuvaa kuvaa tallentamalla. Mainitun 1 momentin mukaan valmistettuja teoksen kappaleita saa käyttää vammaisille välittämiseen muulla tavalla kuin radiossa tai televisiossa lähettämällä. Voimassa oleva laki kattaa direktiivissä sallitut käytöt edunsaajille mutta osittain eri laajuudessa. Muulla tavalla kuin ääntä tallentamalla tapahtuva kappaleen valmistaminen on kaikille sallittua.

Direktiivissä tarkoitetut sallitut käytöt soveltuvat kaikkiin kirjallisiin sisältöihin ja niihin sisältyviin kuviin ja muuhun grafiikkaan riippumatta siitä, millä tavalla ne on saatettu yleisön saataviin. Sisältöjen tulee olla näkövammaisten ja lukemisesteisten saatavilla teknologianeutraalla tavalla, jos sisällöt ovat laillisesti edunsaajan hallussa. Euroopan unionin lainsäädännössä ei ole harmonisoitu luetteloiden eikä tavallisten valokuvien suojaa, mutta Suomen tekijänoikeuslaissa näitä lähioikeuksia koskevissa pykälissä on viittaus 17 §:n rajoitussäännökseen.

Johdantokappaleesta 7 käy ilmi, että direktiivillä pyritään lisäämään aineiston saatavuutta myös äänimuodossa. Direktiivi edellyttää lain muuttamista erityisesti äänikirjojen valmistamisen osalta, josta on voimassa olevassa laissa erityinen säännös. Äänikirjojen valmistaminen on tekijänoikeuslain 17 §:n 2 momentin mukaan sallittua vain valtioneuvoston asetuksessa erikseen säädetyille laitoksille. Koska direktiivillä halutaan nimenomaisesti edistää äänikirjojen valmistusta saavutettavassa muodossa, vaikuttaa direktiivi myös äänikirjoihin liittyviin lähioikeuksiin.

Tekijänoikeuslaissa ehdotetaan säädettäväksi direktiivin mukaisista sallituista käytöistä näkövammaisten ja muiden lukemisesteisten hyväksi, valtuutetuista yhteisöistä, jotka palvelevat edunsaajia, sekä valmistettujen kappaleiden liikkumisesta EU:n sisämarkkinoilla. Edunsaajat ja saavutettavassa muodossa olevat kappaleet määriteltäisiin tarkemmin lain perusteluissa. Saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden levittäminen ja välittäminen olisi sallittua vain valtuutetuille yhteisöille, joiden osalta voimassa olevia säännöksiä muutettaisiin.

Direktiivi vaikuttaa aiempaa laajemmin esittävien taiteilijoiden, äänitallenteen tuottajien ja muiden lähioikeuksien haltijoiden oikeuksiin, koska saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden tulee voida liikkua vapaasti sisämarkkinoilla. Toisaalta Suomen kansalliskieliä puhuvia edunsaajia on hyvin rajallinen määrä muissa maissa, joten käyttö säilyy direktiivissä tarkoitetulla tavalla erityisryhmälle rajattuna.

Yleisperustelujen jaksossa 3.4 käsitellään tarkemmin direktiivin johdantokappaleen 14 vaikutusta oikeudenhaltijoiden oikeuteen saada korvaus teoskappaleiden valmistamisesta ja välittämisestä vammaisille voimassa olevan lain mukaisesti.

Artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että kussakin saavutettavassa muodossa olevassa kappaleessa kunnioitetaan teoksen tai muun aineiston eheyttä, samalla kun otetaan asianmukaisesti huomioon muutokset, jotka ovat tarpeen, jotta teos tai muu aineisto voidaan asettaa saataville tässä vaihtoehdoisessa muodossa.

Tekijänoikeuslain 11 §:ssä säädetään lain 2 luvun rajoitussäännösten osalta yleisesti, että tekijän nimi ja lähde on mainittava siinä laajuudessa ja sillä tavoin kuin hyvä tapa vaatii. Voimassa olevan lain mukaan teosta ei saa tekijän suostumuksetta muuttaa enempää kuin sallittu käyttäminen edellyttää. Tätä yleissäännöstä sovellettaisiin myös direktiivin mukaisesti sallittuun kappaleen valmistamiseen.

Artiklan 3 kohdan mukaan artiklan 1 kohdassa säädettyä poikkeusta sovelletaan vain tietyissä erityistapauksissa, jotka eivät ole ristiriidassa teoksen tai muun aineiston tavanomaisen hyödyntämisen kanssa eivätkä kohtuuttomasti haittaa oikeudenhaltijan oikeutettuja etuja.

Direktiivissä viitataan tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 5 kohdassa mainittuun ns. kolmen kohdan testiin. Kun *tekijänoikeuslain* 2 luvun rajoitussäännöksiin tehtiin mainitun direktiivin mukaiset muutokset, jotka tulivat voimaan vuonna 2006, hallituksen esityksessä (HE 28/2004 vp) todettiin, että kolmen kohdan testi on luonteeltaan enemmän rajoitussäännöksiä koskeva yleinen tulkintaohje kuin yksittäistä rajoitusta koskeva sovellusohje. Tästä syystä kolmen kohdan testiä ei myöskään nyt ehdoteta lisättäväksi tekijänoikeuslakiin. Rajoituksen edellyttämä tarkkarajaisuus ja kohtuullisuus voidaan ottaa huomioon nyt ehdotettavien säännösten muotoilussa.

Artiklan 4 kohdan mukaan direktiivin 2001/29/EY 6 artiklan 4 kohdan ensimmäistä, kolmatta ja viidettä alakohtaa (tekniset suojakeinot) sovelletaan lukemisestedirektiivin 3 artiklan 1 kohdassa säädettyyn poikkeukseen. Mainittujen säännösten mukaan myös sovituilla ehdoilla välitetyn teoksen tulee olla käytettävissä rajoituksen mukaiseen tarkoitukseen.

Teknisiä suojakeinoja koskevat säännökset sisältyvät *tekijänoikeuslain* 50 c §:ään. Pykälän 3 momentin mukaan pykälässä säädettyä mahdollisuutta käyttää teosta tiettyjen rajoitussäännösten mukaisesti ja siihen liittyviä menettelyjä ei kuitenkaan sovelleta, jos teos on välitetty yleisölle sovituilla ehdoilla siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teos saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana. Tekijän velvollisuus tar-

jota keinot käyttää teosta mainitun lainkohdan mukaan teknisten suojausten estämättä ei myöskään sovellu tässä tilanteessa.

Lakiin ehdotetaan tehtäväksi muutos, jonka mukaan pykälän 1 ja 2 momenttia sovellettaisiin myös verkon välityksellä välitettyihin teoksiin. Direktiivin mukainen tekijänoikeuden rajoitus kattaisi siten kaikki digitaalisessa muodossa yleisön saataviin saatetut teokset niissä käytetyistä teknisistä toimenpiteistä riippumatta. Säännöksen yksi vaikutus on kannustaa kirjallisten teosten oikeudenhaltijoita saattamaan teokset jo lähtökohtaisesti saavutettavasti yleisön saataviin.

Artiklan 5 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että 1 kohdassa säädettyä poikkeusta ei voida kumota sopimuksella. Kyse on pakollisesta poikkeuksesta tekijänoikeuteen, jolla varmistetaan edunsaajille ja valtuutetuille yhteisöille direktiivin mukainen kappaleen valmistaminen sallittuun käyttötarkoitukseen. Direktiivin mukaan jäsenvaltioiden on säädettävä, että ilman teoksen tai suojatun aineiston oikeudenhaltijan lupaa saadaan tehdä saavutettavassa muodossa oleva kappale teoksesta ja välittää tämä kappale edunsaajille tai valtuutetulle yhteisölle yksinomaan edunsaajien käyttöä varten. Aineiston kappaleen saa valmistaa edunsaaja, hänen puolestaan toimiva henkilö tai valtuutettu yhteisö.

Tekijänoikeuslaissa säädetyt tekijänoikeuden rajoitukset eivät ole direktiivissä tarkoitettulla tavalla pakottavia vaan oikeudenhaltija voi sopia teoksen käyttämisestä toisin käyttäjän kanssa. Direktiivi edellyttää, että uusiin direktiivin mukaisiin pykäliin lisätään säännökset, joiden mukaan direktiivin mukaisesta rajoituksen sallimasta käytöstä ei voida sopia toisin.

Artiklan 6 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat säätää, että jos niiden alueelle sijoittautuneet valtuutetut yhteisöt toteuttavat toimia, joissa on kyse tämän direktiivin nojalla sallituista käyttötarkoituksista, sallittuihin käyttötarkoituksiin sovelletaan korvausjärjestelmiä tässä direktiivissä säädetyin rajoituksin. Johdantokappaleessa 14 todetaan, että korvausjärjestelmiä olisi sovellettava ainoastaan tällaisen järjestelmän säätäneen jäsenvaltion alueelle sijoittautuneiden valtuutettujen yhteisöjen harjoittamaan käyttöön. Jäsenvaltioiden lainsäädännöissä ei saisi mahdollistaa korvauksen perimistä muihin jäsenvaltioihin tai Marrakeshin sopimuksen osapuolina oleviin kolmansiin maihin sijoittautuneilta valtuutetuilta yhteisöiltä.

Tekijänoikeuslain 17 §:ssä on säädetty tekijälle korvaus äänikirjojen valmistamisesta tietyissä tapauksissa. Direktiivi mahdollistaa korvausoikeuden säilyttämisen laissa nykyisessä laajuudessa. Direktiivin säännös merkitsee sitä, että mahdollista kansalliseen lakiin perustuvaa korvausoikeutta voitaisiin soveltaa jäsenvaltioiden alueelle sijoittuneisiin valtuutettuihin yhteisöihin vain direktiivissä säädetyin rajoituksin.

4 artikla. Saavutettavassa muodossa olevat kappaleet sisämarkkinoilla

Artiklassa säädetään saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden valmistamisesta ja saatavuudesta sisämarkkinoilla. Direktiivin mukaan jäsenvaltion alueelle sijoittautuneen valtuutetun yhteisön pitää voida tehdä edunsaajan tai mihin tahansa jäsenvaltioon sijoittautuneen toisen valtuutetun yhteisön hyväksi samat toimet kuin kotimaassa oleville edunsaajille. Jäsenvaltioiden on myös varmistettava, että niiden alueelle sijoittautunut edunsaaja tai valtuutettu yhteisö voi hankkia tai saada saavutettavassa muodossa olevan kappaleen mihin tahansa jäsenvaltioon sijoittautuneelta valtuutetulta yhteisöltä.

Johdantokappaleessa 11 korostetaan, että jossakin jäsenvaltiossa valmistettujen saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden olisi oltava saatavilla kaikissa jäsenvaltioissa, jotta varmistetaan niiden parempi saatavuus kaikkialla sisämarkkinoilla. Näin vähennettäisiin päällekkäistä

työtä, jota tehdään, kun saman teoksen tai muun aineiston saavutettavassa muodossa olevia kappaleita valmistetaan eri puolilla unionia, sekä saataisiin säästöjä ja tehokkuushyötyjä.

Direktiivin tavoite on, että saavutettavassa muodossa olevat kappaleet voivat liikkua ja olla saatavilla kaikissa jäsenvaltioissa. Tämä merkitsee sitä, etteivät valtuutetut yhteisöt toimi käytännössä pelkästään kotimaansa markkinoilla, vaan kaikki yhteisöjen omasta aloitteestaan toteuttamat toimet tapahtuvat sisämarkkinoilla ja edunsaajien hyväksi koko Euroopan talousalueella.

Tekijänoikeuslain 17 §:ssä ei ole säännöksiä rajoitussäännöksen nojalla valmistettujen kappaleiden valmistamisesta Suomen ulkopuolella sijaitsevien edunsaajien käyttöön. Pienimuotoista vaihtoa erityisesti Ruotsin kanssa tiedetään kuitenkin tapahtuneen.

Komissio perustelee erityisesti tarvetta sellaisten teoskappaleiden tehokkaampaan liikkumiseen, jotka on valmistettu Euroopan eniten käytetyillä kielillä, mutta säännökset helpottavat myös suomenkielisten, ruotsinkielisten sekä Suomen vähemmistökielisten kuten saamenkielisten teosten käyttöä lukemisesteisten hyväksi. Direktiivi mahdollistaa palveluiden tarjoamisen myös Suomessa asuville maahanmuuttajille EU:n sisällä toimivien yhteisöjen tuottaessa saavutettavassa muodossa olevia kappaleita heidän käyttämillään kielillä.

Tekijänoikeuslakia on tarpeen täydentää säännöksellä, jossa selvennetään, että edunsaajien on mahdollista saada käyttöönsä toiseen jäsenvaltioon sijoittautuneen valtuutetun yhteisön saavutettavassa muodossa tarjoamia kappaleita. Valtuutetut yhteisöt voivat vastaavasti levittää saavutettavassa muodossa olevia teoksen kappaleita toisille valtuutetuille yhteisöille sekä suoraan edunsaajille toisessa jäsenvaltiossa.

5 artikla. Valtuutettujen yhteisöjen velvoitteet

Direktiivin 5 artiklassa valtuutetuille yhteisöille asetetut velvoitteet koskevat valtuutettujen yhteisöjen toimia Euroopan unionin sisämarkkinoilla. Jäsenvaltion alueelle sijoittautuneen valtuutetun yhteisön tulee vahvistaa omat menettelytapansa sen varmistamiseksi, että teoskappaleita valmistetaan sekä levitetään ja asetetaan saataville ainoastaan edunsaajille tai muille valtuutetuille yhteisöille. Valtuutetun yhteisön on myös ehkäistävä saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden luvaton valmistamista, levitystä, yleisölle välittämistä ja yleisön saataviin asettamista.

Direktiivin valmistelun aikana jäsenvaltioiden kesken arvioitiin rajoitussäännöksen nojalla kappaleita valmistavien laitosten käytäntöjä teosten luvattoman käytön ehkäisemiseksi. Suurin osa jäsenvaltioista totesi, ettei käytössä ollut erityisiä menettelyjä eikä jäsenvaltioiden tietoon ollut tullut väärinkäytöksiä. Toisaalta osa jäsenvaltioista oli asettanut teoskappaleiden valmistamiselle tiukat vaatimukset, joihin sisältyi esimerkiksi lääkärintodistuksen vaatiminen lukeemisesteen aiheuttamasta vammasta. Joissakin maissa saavutettavassa muodossa olevia teoskappaleita valmistavat laitokset toimivat lähtökohtaisesti yhteistyössä kustantajien kanssa.

Direktiivin tavoitteena on, että edunsaajien saavutettavissa on mahdollisimman paljon kirjallisia julkaisuja. Valtuutetun yhteisön on toimitettava myös niiden valtuutettujen yhteisöjen nimi ja yhteystiedot, joiden kanssa se on harjoittanut rajat ylittävää vaihtoa sisämarkkinoilla. Johdantokappaleen 11 mukaan valtuutettujen yhteisöjen keskinäistä tunnistamista ja yhteistyötä hyödyntämällä olisi parannettava vapaaehtoista tietojenvaihtoa unioniin sijoittautuneiden valtuutettujen yhteisöjen nimistä ja yhteystiedoista, mahdolliset verkkosivustot mukaan luettuina.

Direktiivin edellyttämiä kansallisia säännöksiä harkittaessa on pidetty tärkeänä, että oikeudenhaltijat ja valtuutetut yhteisöt muodostavat yhdessä hyviä käytäntöjä sen varmistamiseksi, että direktiivin mukainen kappaleen valmistaminen mahdollisimman vähän vaikuttaa oikeudenhaltijoiden taloudellisiin etuihin ja Suomen pieniin äänikirjamarkkinoihin.

Artiklan 1 kohdan mukaan valtuutetun yhteisön tulee vahvistaa omat menettelytapansa ja noudattaa niitä, jotta varmistetaan, että kyseinen valtuutettu yhteisö levittää, välittää ja asettaa saataville saavutettavassa muodossa olevia kappaleita ainoastaan edunsaajille tai muille valtuutetuille yhteisöille; b) toteuttaa asianmukaiset toimet, joilla ehkäistään saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden luvaton valmistamista, levitystä, yleisölle välittämistä ja yleisön saataville asettamista; c) osoittaa asianmukaista huolellisuutta käsitellessään teoksia tai muuta aineistoa ja niiden saavutettavassa muodossa olevia kappaleita sekä pitää kirjaa tästä käsittelystä; ja d) julkaisee, tarvittaessa omalla verkkosivustollaan tai muuta verkossa tai sen ulkopuolella olevia kanavia käyttäen, tietoja siitä, miten se noudattaa a—c alakohdassa säädettyjä velvoitteita, ja päivittää kyseiset tiedot.

Valtuutetun yhteisön on ensinnäkin varmistettava, että teoksen kappaleita levitetään, välitetään tai saatetaan ainoastaan edunsaajien saataviin. Valtuutetun yhteisön on myös varmistettava myös asianmukaiset toimet luvattoman käytön ehkäisemiseksi. Valtuutetun yhteisön on edelleen noudatettava asianmukaista huolellisuutta valmistessaan kappaleita näkövammaisille ja muille lukemisesteisille sekä pidettävä kirjaa teosten käsittelystä. Lisäksi valtuutetun yhteisön on julkaistava tarvittaessa omalla verkkosivustollaan tai muuta kanavia käyttäen tietoja siitä, miten se noudattaa huolellisuus- ja kirjanpito- sekä avoimuusvelvoitteitaan ja päivittää niitä.

Artiklan 1 kohdan toisessa alakohdassa muistutetaan, että valtuutettujen yhteisöjen on täysimääräisesti noudatettava edunsaajien henkilötietojen käsittelyyn sovellettavia sääntöjä.

Artiklan 2 kohdan mukaisesti valtuutetun yhteisön tulee lisäksi toimittaa pyynnöstä saavutettavalla tavalla edunsaajille, muille valtuutetuille yhteisöille tai oikeudenhaltijoille luettelo teoksista tai muusta aineistosta, joista sillä on saavutettavassa muodossa olevia kappaleita, ja tiedot saatavilla olevista teknisistä muodoista. Tällaiset säännökset eivät kuitenkaan saa olla yhteisölle kohtuuttomia tai niin työläisiä, että ne estävät sitä toteuttamasta sille kuuluvia tehtäviä lukemisesteisten hyväksi.

Tekijänoikeuslain 17 §:n 6 momentin mukaan asetuksella säädettävän laitoksen osalta edellytyksenä on, että se ei tavoittele kaupallista tai taloudellista etua, laitoksen toimialaan kuuluu vammaisten palvelutoiminta ja laitoksella on taloudelliset ja toiminnalliset valmiudet toiminnan harjoittamiseen. Direktiivissä säädetään yksityiskohtaisesti valtuutettujen yhteisöjen velvoitteista, minkä vuoksi näistä velvoitteista on syytä säätää uusissa pykälissä. Velvoitteet koskevat kaikkia valtuutettuja yhteisöjä, jotka ovat sijoittautuneet jäsenvaltion alueelle riippumatta siitä, tarjoavatko ne erityisesti palveluitaan edunsaajille muissa jäsenvaltioissa tai muihin jäsenvaltioihin sijoittautuneille valtuutetuille yhteisöille. Direktiivin tavoitteen mukaisesti valtuutettujen yhteisöjen saavutettavassa muodossa valmistamien kappaleiden tulee voida liikkua vapaasti Euroopan talousalueella.

6 artikla. Avoimuus ja tietojenvaihto

Direktiivin mukaan jäsenvaltioiden on kannustettava valtuutettuja yhteisöjä ilmoittamaan vapaaehtoisesti nimensä ja yhteystietonsa jäsenvaltioille. Jäsenvaltioiden on toimitettava tiedot komissiolle. Komissio asettaa tiedot julkisesti saataville verkossa keskusyhteyspisteessä ja pitää ne ajan tasalla.

Jäsenvaltioita ei velvoiteta tarkistamaan näiden tietojen täydellisyyttä ja täsmällisyyttä tai sitä, ovatko tiedot sen kansallisen lainsäädännön mukaisia.

Direktiivissä ei ole haluttu velvoittaa valtuutettuja yhteisöjä ilmoittamaan nimeään ja yhteystietojaan suoraan komissiolle, koska määritelmän ollessa suhteellisen laaja sen noudattamista ei voitaisi varmuudella valvoa. Direktiivin valmistelun aikana oikeudenhaltijoiden edustajat katsoivat, että yhteystietojen ilmoittaminen komissiolle olisi erityisen tärkeää jäsenvaltioiden kesken tapahtuvan vaihdon valvomiseksi ja erityisesti siksi, että Euroopan unioni voisi toimittaa tiedot eteenpäin Marrakeshin sopimuksen edellyttämällä tavalla WIPOssa olevaan tietokantaan.

Tekijänoikeuslain uuteen valtuutettujen yhteisöjen velvoitteita koskevaan pykälään ehdotetaan sisällytettäväksi säännös, jonka mukaan sisämarkkinoilla toimivan valtuutetun yhteisön nimi ja yhteystiedot tulee ilmoittaa opetus- ja kulttuuriministeriöön, joka toimittaa tiedot Euroopan komissiolle. Tämän ilmoittamisvelvollisuuden laiminlyönnistä ei laissa kuitenkaan säädettäisi seuraamusta, joten säännöstä voidaan pitää direktiivin mukaisena vapaaehtoisena kannustuksena ilmoittaa tiedot.

7 artikla. Henkilötietojen suoja

Artiklan mukaan tämän direktiivin puitteissa tapahtuvassa henkilötietojen käsittelyssä on noudatettava direktiivejä 95/46/EY ja 2002/58/EY. Ensiksi mainittu Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi yksilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä ja näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta annettiin 24.10.1995. Jälkimmäinen direktiivi henkilötietojen käsittelystä ja yksityisyyden suojasta sähköisen viestinnän alalla (”sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi”) annettiin 12.7.2002. Johdantokappaleen 15 mukaan on olennaisen tärkeää, että tämän direktiivin nojalla tapahtuvassa henkilötietojen käsittelyssä kunnioitetaan perusoikeuksia, mukaan lukien Euroopan unionin perusoikeuskirjan 7 ja 8 artiklan mukaista oikeutta nauttia yksityis- ja perhe-elämän kunnioitusta ja oikeutta henkilötietojen suojaan. Johdantokappaleen mukaan näillä direktiiveillä säännellään sellaista henkilötietojen käsittelyä, jota valtuutetut yhteisöt voivat toteuttaa tämän direktiivin puitteissa ja jäsenvaltioiden toimivaltaisten viranomaisten, erityisesti jäsenvaltioiden nimeämien riippumattomien viranomaisten, valvonnassa.

Tekijänoikeuslakiin lisätään direktiivin edellyttämä viittaus henkilötietojen käsittelystä annettuun EU:n lainsäädäntöön, eli yleiseen tietosuojasetukseen (EU) 2016/679. Asetus korvaa 7 artiklassa mainitut direktiivit. Direktiivin vaatimus koskee valtuutettujen yhteisöjen toimintaa ja niissä tapahtuvaa henkilötietojen käsittelyä. Viittaus tietosuojasetukseen riittää, sillä asetusta sovelletaan suoraan jäsenvaltioissa.

Suomessa on lisäksi meneillään tietosuojasetuksen kansallista voimaansaattamista koskeva hanke (HE 9/2018). Tietosuojasetuksen vaikutus koskee myös kappaleiden valmistamista voimassaolevan 17 §:n mukaisesti. Ehdotettavan tekijänoikeuslain muutoksen voimaantulon jälkeen valtuutettujen yhteisöjen on muodostettava käytännöt, joilla varmistetaan tietosuojan toteutuminen, kun ne käsittelevät henkilötietoja valmistaessaan kappaleita yksinomaan edunsaajien saataviin. EU:n yleisen tietosuojasetuksen 5 artiklan johdosta on erityisesti huomioitava, että valtuutettujen yhteisöjen tulee noudattaa henkilötiedon käsittelyn periaatteita palvellessaan edunsaajia direktiivin sallimalla tavalla. Henkilötietojen käsittelyn tarpeellista laajuutta selvennetään erikseen kappaleessa 3.7.

8 artikla. Direktiivin 2001/29/EY muuttaminen

Artiklan mukaan tällä direktiivillä korvataan direktiivin 2001/29/EY 5 artiklan 3 kohdan b alakohta seuraavasti: ”b) vammaisten henkilöiden hyödyksi tapahtuva käyttö, joka liittyy suoraan vammaisuuteen ja on luonteeltaan ei-kaupallista, siinä laajuudessa kuin kyseinen vamma tätä vaatii, rajoittamatta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2017/1564) mukaisia jäsenvaltioiden velvoitteita”. Säännöksessä määritellään tietoyhteiskuntadirektiivin ja lukemisestedirektiivin välinen suhde vammaisten henkilöiden hyväksi säädettävän tekijänoikeuden rajoituksen osalta.

Johdantokappaleen 6 mukaisesti direktiivillä pannaan täytäntöön myös Marrakeshin sopimuksen mukaiset unionin velvoitteet sen varmistamiseksi, että vastaavia toimenpiteitä sovelletaan johdonmukaisesti kaikkialla sisämarkkinoilla. Direktiivissä tarkoitettu pakollinen poikkeus on siten säädettävä sellaisiin oikeuksiin, jotka on harmonisoitu unionin alueella. Tällaisiin oikeuksiin kuuluvat erityisesti kappaleen valmistamista, yleisölle välittämistä, yleisön saataville asettamista, levitystä ja lainaamista koskevat oikeudet, joista on säädetty direktiiveissä 2001/29/EY, 2006/115/EY ja 2009/24/EY, sekä direktiivissä 96/9/EY säädetyt vastaavat oikeudet. Koska Marrakeshin sopimuksessa edellytetyjen poikkeusten tai rajoitusten alaan kuuluvat myös äänimuotoiset teokset, kuten äänikirjat, tässä direktiivissä säädettyä pakollista poikkeusta olisi sovellettava myös lähioikeuksiin.

Tekijänoikeuslain 17 § koskee kaikkia vammaisia yleisesti. Direktiivi ehdotetaan saatettavaksi kansallisesti voimaan säätämällä tekijänoikeuslaissa erikseen direktiivissä tarkoitettuun saavutettavassa muodossa tapahtuvasta kappaleen valmistamisesta ja välittämisestä lukemisestedirektiivissä tarkoitetuille edunsaajille, eli lukemisesteisille. Siltä osin kuin nykyinen 17 § koskee muiden kuin direktiivissä tarkoitettujen teosten kappaleiden valmistamista näkövammaisille tai muille lukemisesteisille, sovellettaisiin nykyisiä säännöksiä. Lukemisestedirektiivi edellyttää poikkeuksen säätämisen tekijänoikeuslaissa myös vuokraus- ja lainausdirektiivin, tietokoneohjelmadirektiivin ja tietokantadirektiivin tarkoitamiin taloudellisiin oikeuksiin.

9 artikla. Kertomus ja 10 artikla. Uudelleentarkastelu

Direktiivin 9 artiklan mukaan komissio arvioi direktiivin soveltamisalaan kuulumattomien teosten ja muun aineiston (esim. valokuvat ja kuvataiteen teokset) saatavuutta saavutettavissa muodoissa sekä teosten ja muun aineiston saatavuutta saavutettavissa muodoissa muille vammaisille henkilöille (ml. kuulovammaiset). Komission on esitettävä kertomuksensa viimeistään 11 päivänä lokakuuta 2020 Euroopan parlamentille, neuvostolle ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle. Direktiivissä todetaan, että tarvittaessa voidaan harkita muutoksia tämän direktiivin soveltamisalaan komission kertomuksen perusteella. Kertomuksessa on otettava huomioon asiaankuuluva tekninen kehitys, ja siihen on sisällytettävä arviointi siitä, olisiko tarkoituksenmukaista laajentaa tämän direktiivin soveltamisalaa, jotta parannettaisiin saatavuutta muun tyyppisten teosten ja muun aineiston osalta sekä muiden kuin tämän direktiivin soveltamisalaan kuuluvien vammaisten henkilöiden hyväksi.

Direktiivin 10 artiklan mukaan viiden vuoden kuluttua voimaansaattamisesta, lokakuussa 2023 komissio arvioi tämän direktiivin toimivuutta ja tarvetta uudelleentarkastelulle. Komissio esittää Euroopan parlamentille, neuvostolle ja Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle kertomuksessa keskeiset havaintonsa sekä tarvittaessa ehdotukset tämän direktiivin muuttamiseksi. Artiklan mukaan arvioinnissa on erityisesti tarkasteltava jäsenvaltioiden 3 artiklan 6 kohdan mukaisesti säätämien korvausjärjestelmien vaikutusta saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden saatavuuteen edunsaajille ja niiden rajat ylittävään vaihtoon.

Komission kertomuksessa on otettava huomioon asiaan liittyvien kansalaisyhteiskunnan toimijoiden ja valtiosta riippumattomien järjestöjen näkemykset, mukaan luettuina vammaisia henkilöitä edustavat järjestöt sekä ikääntyneitä edustavat järjestöt.

Jäsenvaltioiden on artiklan 2 kohdan mukaan toimitettava komissiolle tarvittavat tiedot 9 ja 10 artikloissa tarkoitettujen kertomusten laadintaa varten. Artiklan 3 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on toimitettava komissiolle tieto ja näyttö, jos direktiivin mukaisilla toimilla on ollut merkittävä kielteinen vaikutus teosten kaupalliseen saatavuuteen saavutettavissa muodoissa edunsaajille.

Tekijänoikeuslain nykyinen 17 § koskee kaikkia, jotka eivät voi vamman tai sairauden vuoksi käyttää teoksia tavanomaisella tavalla. Pykälä on varsin tasapuolinen ja myös tasapainoinen suhteessa Suomen pieniin kirjamarkkinoihin. On kuitenkin mahdollista, että syntyy tilanne, jossa osa voimassa olevan rajoitussäännöksen soveltamispiirissä olevista vammaisista ja muista edunsaajista kokee, että direktiivin mukaisesti tapahtuva kappaleen valmistaminen tietyille edunsaajapiirille laajemmin, kuin mitä nykyinen laki sallii, johtaa epätasa-arvoiseen tilanteeseen eri edunsaajaryhmien välillä. Direktiivin mukaista tekijänoikeuden rajoitusta ei ole kuitenkaan mahdollista säätää laajemmalle edunsaajapiirille, kuin mitä direktiivi koskee. Eri vammaisryhmien yhdenvertaisuuden ja vammaisten tarpeiden huomioon ottamisen kannalta on tärkeää, että komissio arvioi myöhemmin direktiivin toimivuutta ja sen vaikutuksia edunsaajien ja valtuutettujen yhteisöjen toimintaan.

11 artikla. Saattaminen osaksi kansallista lainsäädäntöä

Jäsenvaltioiden on saatettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset voimaan viimeistään 11 päivänä lokakuuta 2018 ja viipymättä ilmoitettava tästä komissiolle. Artikla sisältää tavanomaiset direktiivin täytäntöönpanoon liittyvät säännökset jäsenvaltioiden velvollisuudesta viitata direktiiviin ja velvollisuudesta toimittaa kansalliset säännökset kirjallisina komissiolle.

12 artikla. Voimaantulo

Direktiivi tulee voimaan kahdentenakymmenentenä päivänä sen jälkeen, kun se on julkaistu Euroopan unionin virallisessa lehdessä.

2 N y k y t i l a

2.1 Tekijänoikeuslain säännökset teosten saattamisesta näkövammaisten käytettäväksi

Tekijänoikeus syntyy teoksen tekijälle ja lähioikeus tekijänoikeuslaissa säädetyn lähioikeuden haltijalle. Tekijänoikeuden sisältö, suoja-ajan pituus ja suojan laajuus on määritelty tekijänoikeuslaissa. Tekijänoikeuslain 2 luvussa on säädetty rajoituksista tekijänoikeuteen ja lähioikeuksiin.

Tekijänoikeuslain 17 §:n 1 momentin mukaan näkövammaisille ja muille, jotka vamman tai sairauden vuoksi eivät voi käyttää teoksia tavanomaisella tavalla, saa valmistaa kappaleita julkaistusta kirjallisesta teoksesta, sävellysteoksesta tai kuvataiteen teoksesta. Lain mukaan kuka tahansa saa valmistaa kappaleita muulla tavalla kuin ääntä tai kuvaa tallentamalla. Kappaleet saadaan saattaa vammaisten henkilöiden saataviin muilla tavoilla kuin lähettämällä radiossa ja televisiossa. Tekijänoikeuslain 17 §:ssä säädetty tekijänoikeuden rajoitus näkövammaisten ja lukemisesteisten hyväksi on osittain laajempi kuin direktiivin vastaava säännös, ja pykälä kattaa nimenomaisesti myös sävellysteokset ja kuvataiteen teokset. Kirjallisiin julkaisuihin sisäl-

tyvät nuottilehdet kuuluvat direktiivin soveltamisalaan. Pykälän soveltamisalaan kuuluu myös muita vammaisia kuin direktiivissä tarkoitettut edunsaajat.

Pykälän 2 momentin mukaan valtioneuvoston asetuksella säädetään laitoksista, jotka saavat valmistaa vammaisille teoksen kappaleita ääntä tallentamalla. Kun teoksen kappale myydään tai välitetään vammaiselle niin, että tämän haltuun jää pysyvästi kappale teoksesta, voi kappaleen valmistamisella olla vaikutusta äänikirjamarkkinoihin. Tällaisesta kappaleen valmistamisesta on tekijänoikeuslaissa säädetty korvaus teoksen tekijälle. Direktiivi kattaa äänikirjojen valmistamisen ja mahdollistaa korvausoikeuden säilyttämisen laissa nykyisessä laajuudessa.

Laissa on selvennetty, että säännös ei koske kappaleen valmistamista tai teoksen välittämistä kaupallisessa tarkoituksessa. Lisäksi laissa on säädetty valtioneuvoston asetuksella säädettyä laitoksen tarkemmista edellytyksistä. Laitos ei saa tavoitella kaupallista tai taloudellista etua, laitoksen toimialaan kuuluu vammaisten palvelutoiminta ja laitoksella on taloudelliset valmiudet toiminnan harjoittamiseen. Valtioneuvoston asetuksella voidaan tarvittaessa säätää tarkempia määräyksiä valmistettavien kappaleiden ja välitettävien teosten teknisistä ominaisuuksista ja merkitsemisestä sekä yleisölle välittämisestä.

2.2 Teosten saattaminen vammaisten käytettäväksi Suomessa

Näkövammaisten kirjastotoimintaa varten on opetus- ja kulttuuriministeriön alainen näkövammaisten kirjasto. Laki näkövammaisten kirjastosta (638/1996) sääntelee näkövammaisten kirjastona toimivan Celian tehtäviä. Kirjasto on toiminut valtion laitoksena vuodesta 1978 lähtien.

Oppimateriaalien valmistuksesta näkövammaisten tarpeisiin vastaa suurelta osin Celia. Opetushallituksen alaisuudessa toimiva valtakunnallinen oppimis- ja ohjauskeskus Valteri tuottaa täydentävää yksilöllistä materiaalia kouluikäisille lukemisesteisille sekä muun muassa ammatikirjallisuutta, oppimateriaaleja ja arviointivälineitä yleisen, tehostetun ja erityisen tuen piiriin kuuluvien tarpeisiin. Valteri hoitaa myös näkövammaisten ruotsinkieliset palvelut. Näkövammaisten liitto ylläpitää Lehtikuuntelu-palvelua.

Invalidisäätiön alaisuudessa toimiva Keskuspuiston ammattiopisto on toisen asteen ammatillinen erityisoppilaitos ja erityisopetuksen kehittämiskeskus. Keskuspuiston ammattiopisto tarjoaa koulutusta henkilöille, jotka tarvitsevat opinnoissaan ja työllistymisessään erityisopetusta, yksilöllistä tukea ja ohjausta.

Celian tehtävänä on antaa näkövammaisille ja muille asiakasryhmille, jotka vamman tai sairauden vuoksi eivät voi käyttää tavallisia kirjastoaineistoja, mahdollisuus tiedonsaantiin, opiskeluun, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen ja virkistykseen. Laissa säädetyn tehtävänsä toteuttamiseksi kirjasto tuottaa ja lainaa pistekirjoitus-, ääni-, elektronista ja muuta erikoisvalmisteista aineistoa ja tuottaa oppi- ja kurssiaineistoa kaikille koulutusasteille. Celian kokoelmiin lisätään vuosittain lähes 1 500 uutta kauno- ja tietokirjaa. Celian tavoite on tuottaa vähintään 25 % kaikesta Suomessa julkaistusta kirjallisuudesta saavutettavassa muodossa. Kokoelmista puuttuvat kuitenkin esimerkiksi kokonaan käsikirjoitukset, artikkelit, sarjakuvat, komiteamietinnöt ja sanakirjat. Myös lehdet puuttuvat Celian valikoimista.

Lainastoiminnan lisäksi Celialla on mahdollisuus myydä tuottamaansa aineistoa yksityisille asiakkailleen sekä kirjastoille ja laitoksille. Käytännössä myynti on kohdistunut vain oppikirjoihin. Vuoden alusta 2018 lähtien Celia on siirtynyt maksuttomaan lainapalveluun myös oppikirjojen osalta. Celia myös opastaa asiakkaitaan kirjaston käytössä ja tiedonhaussa ja toimii alansa asiantuntijalaitoksena.

Celiällä oli vuonna 2017 yhteensä noin 40 000 asiakasta. Celian lainamäärä vuonna 2017 oli noin 780 000 lainaa. Lainamäärä ei ole noussut viime vuosien aikana. Yleisistä kirjastoista on lainaustilaston mukaan vuonna 2017 lainattu Celian valmistamia äänikirjoja noin 99 000 kertaa.

Celia maksoi tekijöille 17 §:n 4 momentissa tarkoitettua korvausta asiakkaille myydyistä tai heidän haltuunsa muuten pysyvästi jäävistä teoskappaleista vuonna 2017 yhteensä 153 000 euroa. Korvaus laski noin 100 000 eurolla vuoteen 2016 verrattuna.

Rajat ylittävää vaihtoa Celia on harjoittanut muun muassa Ruotsin ja Saksan kanssa. Kyse on ollut erittäin pienimuotoisesta toiminnasta.

Celian laissa säädettyä toimintaa varten myönnettyt määrärahat ovat vähentyneet merkittävästi, noin 30 prosenttia viime vuosina. Celia on kehittänyt palvelujaan viime vuosina ja laajentanut toimintaansa. Tämä on ollut tarpeen kaikkien asiakasryhmien parhaan mahdollisen tavoittamisen varmistamiseksi. Celia on joutunut kustannussyistä kohdistamaan suurimman osan resursseistaan suoratoistolla tarjottavien palveluiden kehittämiseen ja vähentämään reilusti aiemmin CD-levyillä tai tiedostoina postin välityksellä toimitettujen äänikirjojen ja muun materiaalin määrää. Vuonna 2017 puolet kaikista lainoista oli verkkolainoja ja 25 prosenttia ns. latauslainoja, jossa kappaleet toimitetaan ladattavaksi linkin avulla.

Celian asiakaskunnan tulevassa selvityksessä pyritään selvittämään tarkemmin, kuinka paljon Celian toiminnasta annetussa laissa tarkoitettuja eri asiakasryhmiä ja niihin kuuluvia asiakkaita Celiällä on. Tiedossa on, että noin 10—20 prosenttia Celian asiakkaista ei kykene vastaanottamaan palveluja verkon välityksellä. Nämä ovat lähinnä ikäihmisiä, joille suunniteltujen verkkopalvelujen käyttö on jäänyt vähäiseksi. Kaikkien palveluita tarvitsevien osalta palvelut eivät voi olla pelkästään verkkopalveluita.

Myös Yleisradio tuottaa palveluita näkövammaisille. Audiovisuaalisen sisällön saavutettavuus näkövammaisille on hoidettu lähinnä äänitekstityksen ja kuvailutulkkauksen avulla. Äänitekstitys on tv-kanavien palvelu, jonka voi ottaa käyttöön ilman lisälaitteita tai -ohjelmia. Koneääni lukee automaattisesti kuvaruudulla näkyvän tekstityksen, jolloin asiakkaalle jää aikaa tapahtumien seuraamiseen. Ohjelman omat äänet kuuluvat taustalla. Toiminta on sallittu teki-jänoikeuslain 39 §:ssä olevan olettamasäännöksen perusteella. Pykälän mukaan kirjallisen tai taiteellisen teoksen elokuvaamisoikeuden luovutus sisältää oikeuden saattaa teos yleisön saataviin esittämällä elokuva teatterissa, televisiossa tai muulla tavoin sekä oikeuden varustaa elokuva tekstillä tai uudelleen äänittää sen teksti toisella kielellä.

2.3 Kansainvälinen kehitys ja Euroopan unionin lainsäädäntö

Euroopan unioni

Vuoden 2001 tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 3 kohdan b alakohta mahdollistaa vammaisten henkilöiden hyödyksi tapahtuvaa käyttöä koskevan poikkeuksen tai rajoituksen säätämisen Euroopan unionin jäsenvaltioissa. Mainittu direktiivi sallii vammaisen hyödyksi tapahtuvan kappaleen valmistamisen sekä vammaisen itsensä toimesta, että ulkopuolisen avustuksella ja näin valmistetun kappaleen käytön. Direktiivi edellyttää, että käytön tulee liittyä suoraan vammaisuuteen ja olla luonteeltaan ei-kaupallista. Poikkeuksen laajuudessa tulee ottaa huomioon vamman asettamat vaatimukset.

Euroopan unionin jäsenvaltioissa kyseistä direktiivin kohtaa ei komission mielestä kuitenkaan ole riittävässä laajuudessa sovellettu kansallisella tasolla. Lähtökohdat Marrakeshin sopimuksen voimaansaattamiselle ovat siten erilaiset eri maissa. Komissio on arvioinut, että osasy sille, ettei artiklaa ole saatettu kansallisessa laissa voimaan, johtuu säännöksen ei-pakottavasta luonteesta.

Euroopan unioni vastusti pitkään tekijän yksinoikeuksiin kohdistuvaa rajoitusta koskevan kansainvälisen sopimuksen tekemistä. Kansainvälisen paineen kasvaessa entisestään Euroopan unionin oli hyväksyttävä diplomaattikonferenssin koolle kutsuminen. Komissio neuvotteli sopimuksen määräyksistä jäsenvaltioiden sille antaman mandaatin nojalla vuonna 2013 pidetyssä WIPOn diplomaattikonferenssissa.

Sopimuksen synnyttyä Euroopan unioni allekirjoitti sopimuksen vuoden 2014 huhtikuussa. Vuonna 2015 komissio esitti jäsenvaltioille, että Euroopan unioni ratifioisi Marrakeshin sopimuksen jäsenvaltioidensa puolesta ilman erityisiä EU:n sisäisiä täytäntöönpanotoimenpiteitä. Euroopan unionin ministerineuvosto kehotti komissiota kuitenkin esittämään ne vaihtoehtoiset tavat, joilla Marrakeshin sopimuksen määräykset pantaisiin Euroopan unionin tasolla täytäntöön.

Euroopan parlamentti esitti useita tiukkoja aikatauluvaatimuksia sopimuksen ratifioinnista muun muassa EU:n maailmanpoliittisiin syihin vedoten. Komissio antoi lopulta ehdotukset direktiiviksi tietyistä sallituista käyttötarkoituksista sokeiden, näkövammaisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi ja asetukseksi tiettyjen teosten ja muun aineiston esteettömien kappaleiden rajat ylittävistä vaihdosta unionin ja kolmansien maiden välillä marraskuussa 2015.

Usean jäsenvaltion vastustettua komission oikeusperustaksi ehdottamaa SEUT 207 artiklaa (kauppa-oikeus) Marrakeshin sopimuksen hyväksymiseksi komissio vei EU:n toimivaltakysymyksen Euroopan unionin tuomioistuimen ratkaistavaksi. Jäsenvaltiot käsitelivät komission direktiivi- ja asetusehdotuksia samaan aikaan kun toimivaltakysymystä käsiteltiin EU:n tuomioistuimessa. Helmikuussa 2017 tuomioistuin totesi, että sopimuksen tekeminen kuuluu Euroopan unionin (yksinomaiseen) toimivaltaan SEUT 3 artiklan 2 kohdan perusteella, koska komissio on ottanut käyttöönsä unionin toimivaltaa oikeussääntöjen harmonisoimisen perusteella.

Euroopan parlamentti ja neuvosto hyväksyivät direktiivin ja asetuksen syyskuussa 2017.

Marrakeshin sopimus

Marrakeshin sopimus edellyttää, että sen osapuolet säätävät kansallisessa laissaan tiettyjä rajoituksia, joilla lisätään painettujen sisältöjen saavutettavuutta sokeille, heikkonäköisille ja muille lukemisesteisille, ilman tekijän lupaa.

Kappaleita saavat valmistaa ja saada saataviinsa edunsaajat ja joku heidän puolesta. Lisäksi näitä saavutettavassa muodossa olevia kappaleita on voitava välittää edunsaajille valtuutettujen yhteisöjen toimesta ja vaihtaa eri jäsenvaltioihin sijoittuneiden valtuutettujen yhteisöjen kesken.

Rajoitus koskee samoja teoslajeja kuin direktiivi, ja erityisesti teoksia, jotka ovat tekstimuodossa mukaan lukien niihin sisältyvät merkkijärjestelmät ja kuvitukset. Rajoitussäännös soveltuu teksteihin, jotka on julkaistu tai ovat saatatettu saataviin missä tahansa mediassa mukaan lukien äänikirjat.

Kirjalliset teokset on voitu saattaa äänikirjojen lisäksi saataviin myös radiossa, ja radiolähettyksiin sisältyvät äänitallenteet voivat olla rajoituksen piirissä.

Marrakeshin sopimus voidaan saattaa kansallisesti voimaan hyödyntäen olemassa olevia oikeusperinteitä, mikäli rajoitus on sopimuksessa lueteltuihin muihin sopimuksiin sisältyvän ”kolmen kohdan testin” mukainen.

Mikäli jäsenvaltio ei ole muiden tekijänoikeudellisten kansainvälisten sopimusten jäsen, on sen vahvistettava Marrakeshin sopimuksen 5 artiklan nojalla, että saavutettavassa muodossa olevia kappaleita ei levitetä sen hallinta-alueen ulkopuolelle. Jotta valmistetun kappaleen saa toimittaa rata ylittävästi, olisi kyseisen maan liitettävä WIPO:n tekijänoikeussopimukseen.

Marrakeshin sopimuksen perusteella muodostetaan tietoyhteispiste, josta edunsaajat ja valtuutetut yhteisöt voivat saada tietoa saavutettavassa muodossa olevista kappaleista.

2.4 Nykytilan arviointi

Tekijänoikeuslain 17 §, joka koskee teosten saattamista vammaisten käytettäviksi, muodostaa verrattain laajan rajoituksen tekijän yksinoikeuksiin. Säännös kattaa kaikki mahdolliset teoksen kappaleen valmistamisen tavat, lukuun ottamatta ääntä tai liikkuvaa kuvaa tallentamalla tapahtuvaa valmistamista. Pykälään vuonna 1995 ja 2005 tehtyjä uudistuksia perusteltiin sillä, että näkövammaiset on saatettava kirjallisen aineiston saatavuuden osalta mahdollisimman tasavertaiseen asemaan muun väestön kanssa.

Voimassa olevan 17 §:n 1 momentin mukaan säännöksen nojalla valmistettuja teoskappaleita saa käyttää myös välittämiseen muulla tavalla kuin radiossa tai televisiossa lähettämällä. Käytännössä tämä tarkoittaa joustavasti ja laajasti sekä analogista kappaleen valmistamista että digitaalisia kappaleenvalmistuksen ja yleisön saataviin saattamisen tapoja. Digitaalisessa muodossa luettavaksi valmistettuja teoskappaleita on mahdollista myös kuunnella tietokoneeseen liitetyn puhesyntetisaattorin tai muun teknisen laitteen avulla. Tällaisten kappaleiden valmistaminen kuuluu pykälän 1 momentissa säädetyn kappaleen valmistuksen piiriin ja on sallittua kaikille.

Jatkossa oikeus kappaleiden valmistamiseen ja välittämiseen muilla tavoilla kuin ääntä tallentamalla kapenee nykyisestä, sillä direktiivi edellyttää, että saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden valmistamiseen oikeutetut määritellään nykyistä tarkemmin. Käytännössä muutos on pieni, sillä kappaleiden valmistaminen pistekirjoituksella on edellyttänyt laite- ja muita asiantuntijapalveluja ja toimintaa on harjoitettu keskitetysti edunsaajia palvelevien laitosten toimesta. Edunsaajat eivät saa välittää kappaleita eteenpäin.

Voimassa oleva tekijänoikeuslain 17 § ei mahdollista äänikirjojen valmistamista lukemisestä-direktiivin edellyttämällä tavalla. Valtioneuvoston asetuksessa (574/1995), jäljempänä ”tekijänoikeusasetus”, mainituilla laitoksilla on voimassa olevan tekijänoikeuslain mukainen oikeus valmistaa äänikirjoja ja välittää niitä esimerkiksi tietoverkkojen välityksellä. Laitosten jo valmistamien äänikirjojen muuttaminen digitaaliseen muotoon ja tällaisen aineiston välittäminen vammaisille tietoverkon välityksellä sallittiin nimenomaisesti vuoden 2006 lainmuutoksen yhteydessä.

Direktiivi edellyttää valtuutettuja yhteisöjä ja niille kuuluvia etuja koskevien säännösten säätämistä laissa ja näin ollen laitosten hyväksymistä koskevien tekijänoikeusasetuksen 7 §:n säännösten kumoamista. Asetuksen sisältö ehdotetaan siirrettäväksi lakiin.

Nykyisen 17 §:n säännökset eivät koske kaupallisessa tarkoituksessa tapahtuvaa teoksen kappaleen valmistamista tai teoksen välittämistä. Tällä tarkoitetaan sellaista kaupallista toimintaa, joka tähtää voiton tavoitteluun kaupallisilla markkinoilla ja jossa teosten kappaleiden myyntihinnat määräytyvät kaupallisilla hinnoitteluperusteilla. Säännös vastaa direktiivin säännöksiä, joiden mukaan valtuutettu yhteisö on valtuutettu tarjoamaan voittoa tavoittelematta muun muassa palveluja ja koulutusta edunsaajille.

Nykyisin näkövammaisille ja muille lukemisesteisille palveluja tarjoavat Celia ja Valteri ovat direktiivin tarkoittamia julkisia laitoksia, koska ne hoitavat tehtäviään lain tai asetuksen nojalla ja saavat valtiolta taloudellista tukea voidakseen tarjota palveluita edunsaajille. Myös Näkövammaisten liitto ja Keskuspuiston ammattiopisto ovat direktiivin tarkoittamia voittoa tavoittelemattomia valtuutettuja yhteisöjä. Direktiivin määritelmä kattaa myös kaikki muut sellaiset yksityiset tai julkiset laitokset, jotka toimivat voittoa tavoittelemattomalla pohjalta, kuten yleiset kirjastot tai yliopiston kirjastot, oppilaitokset ja museot, ja joilla on tai joilla voidaan olettaa olevan valmius tarjota palveluja myös näkövammaisille ja lukemisesteisille.

Saavutettavassa muodossa olevien teosten kappaleiden levitys fyysisinä kappaleina on jo nyt sallittua Euroopan talousalueella, koska levitysoikeus sammuu, kun laillisesti valmistettu teoksen kappale on lain tai oikeudenhaltijan luvan perusteella ensimmäisen kerran myyty EU:n sisämarkkinoilla. Uusi tekijänoikeuden rajoitus mahdollistaisi digitaalisessa muodossa olevan teoksen välittämisen saavutettavassa muodossa edunsaajalle EU:n sisämarkkinoilla. Teosten ulkomaisen vaihdon voidaan arvioida lisääntyvän, kun Celian on mahdollista palvella myös Suomessa asuvia vieraskielisiä näkövammaisia tai lukemisesteisiä henkilöitä.

Direktiivi ei vaikuta Celian tai muidenkaan nykyisin lukemisesteisille palveluja tarjoavien laitosten tai järjestöjen toimintaan muuttamalla niiden asiakaspiiriä eikä pakota niitä laajentamaan palveluidensa tarjontaa. Käytännössä palveluiden tarjonta voi kuitenkin laajentua, kun asiakkaiden saataville tulee muihin jäsenvaltioihin sijoittuneiden valtuutettujen yhteisöjen koelmissa olevia aineistoja, mikäli aineistot ovat myös Suomessa käytettävissä.

Direktiivi ei myöskään velvoita valtuutettuja yhteisöjä tarjoamaan palveluja laajemmin esimerkiksi ulkomaille. Teoksen kappaleita valmistava valtuutettu yhteisö ei voisi periä asiakkaaltaan korvausta, joka ylittää kappaleen valmistamisesta aiheutuvat kulut.

Direktiivin velvoitteet vaikuttavat jatkossa kaikkien Suomeen sijoittautuneiden valtuutettujen yhteisöjen direktiivin mukaiseen toimintaan.

3 Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1 Yleistä

Tekijänoikeuslakiin ehdotetaan tehtäviksi lukemisestedirektiivin edellyttämät muutokset. Pääosa uusista säännöksistä perustuu direktiivin kansalliseen voimaansaattamiseen. Direktiivin mukaiset lain muutokset edellyttävät myös sitä, että äänikirjoja valmistavia laitoksia ei enää säädettäisi valtioneuvoston asetuksella. Direktiivin mukaan valtuutetun yhteisön tulee voida valmistaa myös äänikirjoja ilman erityistä hyväksyntää. Nykyinen tekijänoikeusasetuksen 7 § tulisi kumottavaksi lain valtuutussäännöksen poistamisen seurauksena.

Lukemisestedirektiivin mukaan jäsenvaltiot voivat säätää poikkeuksesta tai rajoituksesta vammaisten henkilöiden hyväksi tapauksissa, jotka eivät kuulu tämän direktiivin soveltamisalaan. Näin ollen direktiivin 2001/29/EY 5 artiklan 3 kohdan mukaiset 17 §:n säännökset voidaan muilta kuin lukemisestedirektiivin kattamilta osin jättää voimaan.

Tekijänoikeuslain 17 §:n laajaa, eri vammaisia koskevaa rajoitussäännöstä ehdotetaan selvennettäväksi, jotta direktiivin edellyttämät säännökset ja muut teosten käyttöä vammaisten hyväksi koskevat säännökset voitaisiin erottaa toisistaan. Pykälästä ehdotetaan poistettavaksi nimenomainen viittaus näkövammaisiin. Muutoksen jälkeen pykälän perusteella olisi mahdollista valmistaa kappaleita näkövammaisille teoksista, joiden käyttö ei kuulu lukemisestä direktiivin soveltamisalaan. Tällaisia ovat esimerkiksi itsenäiset kuvataiteen teokset ja sävellysteokset, jotka eivät kuulu direktiivin soveltamisalaan.

Lainmuutoksen jälkeen direktiivin perusteella valmistettuja kappaleita kutsuttaisiin saavutettavassa muodossa oleviksi kappaleiksi. Laissa ehdotetaan säädettäväksi tarvittavat siirtymäsäännökset. Se, onko direktiivin soveltamisalaa myöhemmin aihetta laajentaa myös muihin vammaisiin, arvioidaan komission direktiivistä tekemän kertomuksen perusteella.

Tekijänoikeuslakiin ehdotetaan lisättäväksi uudet 17 a—17 d §:t, jotka koskisivat edunsaajien ja valtuutettujen yhteisöjen direktiivin mukaisia oikeuksia.

Uusi 17 a § koskisi ensinnäkin direktiivin 2 artiklan 2 a—2 d kohdassa tarkoitettuja edunsaajia, joita kutsuttaisiin laissa ”henkilöiksi, joilla on näkövamma tai muu lukemisesta” (*lukemisesteinen*), sekä heidän puolestaan toimivia henkilöitä. Direktiivi edellyttää näkövammaisia ja lukemisesteisiä koskevan kaikkia jäsenvaltioita velvoittavan rajoituksen säätämistä, jotta Euroopan unioni voisi ratifioida Marrakeshin sopimuksen.

Uudessa 17 b §:ssä säädettäisiin direktiivin mukaisesti valtuutetuista yhteisöistä ja niille rajoitussäännöksellä sallituista teosten käytöistä. Valtuutettuja yhteisöjä olisivat paitsi nykyisin tekijänoikeusasetuksessa säädetyt laitokset myös lukuisat muut yhteisöt. Näitä olisivat muun muassa koulutuslaitokset ja muut voittoa tavoittelemattomat organisaatiot, jotka palvelevat lukemisesteisiä osana pääasiallista toimintaansa, institutionaalisia velvoitteitaan tai yleisen edun palvelemiseen perustuvia tehtäviään.

Edunsaajia ja valtuutettuja yhteisöjä koskeviin pykäliin ehdotetaan lisättäväksi nimenomainen säännös, jonka mukaan pykälissä säädetyistä sallituista käytöistä ei voida poiketa sopimuksella.

Uudessa 17 c §:ssä säädettäisiin valtuutettujen yhteisöjen velvoitteista. Tältä osin on todettava, että vaikka rajoitussäännöstä sovelletaan sinänsä rajoitetusti vain kirjallisiin julkaisuihin ja niihin sisältyviin kuvituksiin, mahdollisten edunsaajien kirjo on laaja. Valtuutettujen yhteisöjen palveluiden tarjonnan kehittyessä ja väestön ikääntyessä yhä useammalla edunsaajalla on mahdollisuus käyttää niitä, mikä on lukemisesteisten henkilöiden kannalta hyvä asia. Oikeudenhaltijoiden näkökulmasta riskinä kuitenkin on, että palveluita alkavat käyttää muutkin kuin direktiivin tarkoittamat lukemisesteiset.

Direktiivin valmisteluvaiheessa Suomi toi esiin myönteisen suhtautumisen sen varmistamiseen, että vain valtuutetut yhteisöt voivat valmistaa kappaleita ääntä tallentamalla vain edunsaajille ja toisille valtuutetuille yhteisöille sisämarkkinoilla ja vaihtoon kolmansien maiden kanssa.

Direktiivin mukaisilla valtuutettujen yhteisöjen edellytykset täyttävillä laitoksilla ja järjestöillä ei ole ennestään kertynyt kokemusta edunsaajien palvelemisesta samalla tavalla kuin Näkövammaisten kirjasto Celialla tai muilla esimerkiksi opetusmateriaaleja näkövammaisille valmistavilla laitoksilla ja järjestöillä. Tämän vuoksi on syytä muodostaa hyviä käytäntöjä lisäämään valtuutettujen yhteisöjen osaamista direktiivin sallimien saavutettavien kappaleiden käyttötarkoituksista ja direktiivin sisältämistä valtuutettujen yhteisöjen velvoitteista.

Rajoitusta säädettäessä on varmistettava, että säännös on kolmen kohdan testin mukainen. Arviointia käsitellään jaksossa 3.4.

Mainitussa pykälässä säädettäisiin myös henkilötietojen suojaa koskevan lainsäädännön soveltamisvelvoitteesta sekä valtuutetun yhteisön nimen ja yhteystietojen toimittamisesta opetus- ja kulttuuriministeriöön ja sieltä eteenpäin komissiolle.

Lisäksi lakiin ehdotetaan sisällytettäväksi uusi pykälä, jossa viitataan EU:n neuvoston asetuksen (EU) 2017/1563 nojalla tapahtuvaan saavutettavassa muodossa olevien teokappaleiden vaihtoon Euroopan unionin jäsenvaltioiden ja Marrakeshin sopimuksen osapuolina olevien kolmansien maiden välillä.

Tekijänoikeuslain teknisiä toimenpiteitä koskeviin säännöksiin ehdotetaan tehtäväksi muutos, jolla direktiivin mukaisesti varmistetaan, että teknisen suojauksen voi murtaa myös tilanteissa, joissa teos on saatettu saataviin pyynnöstä niin, että henkilöllä on mahdollista saada teos saataviinsa haluamanaan aikana ja haluamassaan paikassa.

Direktiivi edellyttää, että saavutettavassa muodossa valmistettavien kappaleiden valmistuksessa on pidettävä huoli teosten eheydestä ja että teosta voidaan muuttaa vain siltä osin kuin sallittu käyttö edellyttää muuttamista. Direktiivi ei siten estä voimassa olevan tekijänoikeusasetuksen tekijän nimeämistä koskevan säännöksen siirtämistä lain tasolle. Direktiivi ei myöskään estä muiden kuin direktiivissä esimerkkeinä mainittujen saavutettavien muotojen käyttämistä kuten selkokielisten kappaleiden tekemistä.

Käytännössä tiedot teoksesta ja tekijästä lisättäisiin teokappaleeseen tai, jos kyse on digitaalisessa muodossa olevasta kappaleesta, teokappaleen teostietoihin (metatiedot). Niistä tulisi myös käydä ilmi, että teokappaleet on valmistettu vain lukemisestä direktiivissä tarkoitettujen edunsaajien yksinomaista käyttöä varten tai valtuutetun yhteisön kautta välitettäväksi edunsaajille. Valtuutetuilla yhteisöillä on yleisesti käytössään erilaisia asiakas- ja muita numeroita, joilla edunsaajat voidaan yksilöidä. Mikäli kappale on tarkoitettu yksinomaan tietyille edunsaajalle, voi tämän tiedoissa viitata esimerkiksi asiakastunnukseen. Nämä tiedot ovat henkilötietoja, eikä niitä saa käsitellä tietosuoja-asetuksen vastaisesti.

Digitaalisessa muodossa valmistettuja kappaleita ei jatkossa ole syytä levittää edunsaajien saataviin ilman riittäviä tekijänoikeuslain 50 d §:ssä tarkoitettuja oikeuksien sähköisiä hallinnointitietoja. Velvoitteen laiminlyönnistä ei ehdoteta kuitenkaan säädettäväksi seuraamusta. Velvoitetta ei aina ole mahdollista täyttää, sillä se edellyttää, että alkuperäisiin teoksiin sisältyvät tiedot teoksesta ja sen tekijöistä sekä muista oikeudenhaltijoista.

Hallituksen esitys sisältää myös viittaukset kaikkiin niihin lähioikeuden suojaa koskeviin pykäliin, joihin voimassaolevassa laissa sisältyy viittaus 17 §:ään. Niitä ovat esittävän taiteilijan (45 §), luettelon tai tietokannan valmistajan (49 §) ja valokuvaajan (49 a §) oikeuksia koskevat pykälät. Tässä yhteydessä viittaukset ehdotetaan lisättäväksi myös äänitallenteen tuottajan oikeuksia koskevaan 46 §:ään ja lähettäjäyritysten oikeuksia koskevaan 48 §:ään.

3.2 Toteuttamisvaihtoehdot

Direktiivin kansallinen voimaansaattaminen voidaan tehdä säätämällä tarvittavista säännöksistä joko erillisessä laissa tai muuttamalla tekijänoikeuslain säännöksiä.

Valittavan toteutustavan olisi otettava huomioon lukemisesteisten henkilöiden tarve selkeisiin säännöksiin oikeuksistaan saada teoksia saataviinsa heille saavutettavassa muodossa.

Direktiivin edellyttämiä muotoiluja ehdotetaan seurattavaksi niin pitkälle kuin se on tarkoituksenmukaista. Tämä on perusteltua, koska edunsaajiin ja valtuutettuihin yhteisöihin sovelletaan myös lukemisesteasetusta, joka on suoraan Euroopan unionissa sovellettavaa lainsäädäntöä. Asetus sisältää direktiiviä vastaavat määritelmät. Asetuksen sallimaan teoskappaleiden kansainväliseen vaihtoon viitataan lakiin ehdotettavassa uudessa pykälässä. Koko asetuksen sisältöä ei ole tarvetta sisällyttää tekijänoikeuslakiin. Nämä seikat huomioon ottaen lukemisestedirektiivin edellyttämät lainmuutokset on tarkoituksenmukaisinta toteuttaa tekijänoikeuslain muutoksella, sillä voimassa oleva lainsäädäntö vastaa jo direktiivin tavoitteita.

Oma erillinen laki direktiivin mukaisista sallituista käytöistä olisi liian monimutkainen ratkaisu tilanteessa, jossa lakia soveltavat myös yksityishenkilöt eli edunsaajat itse ja heidän puolestaan toimivat henkilöt.

Lukemisestedirektiivin ja voimassa olevan tekijänoikeuslain 17 §:n soveltamisalojen eroista johtuen direktiivin edellyttämiä muutoksia ei voida toteuttaa vain muuttamalla 17 §:n säännöksiä. Ehdotettavat lainmuutokset ovat siihen nähden erityissäätelyä lukemisesteisten hyväksi.

Direktiivin edellyttämistä säännöksistä on säädettävä uusissa pykälissä (17 a—17 d §), joissa säädetään pakollisesta rajoituksesta EU:n tasolla harmonisoituihin tekijälle kuuluviin oikeuksiin.

Tekijänoikeuslain 17 § koskisi muutoksen jälkeen muita kuin lukemisestedirektiivin soveltamisalaan kuuluvia teoksia ja muuta aineistoa sekä muita kuin direktiivissä tarkoitettuja vammaisia henkilöitä. Lakiin ehdotettavat uudet, lukemisestedirektiivin mukaiset säännökset täydentäisivät nykyistä tietoyhteiskuntadirektiiviin perustuvaa sääntelyä. Vastaavaan rakentamiseen on päädytty myös muissa Pohjoismaissa. Yhteispohjoismaisella lainvalmistelulla ja lakiyhtenäisyydellä on pitkä perinne, ja nykyiset tekijänoikeuslain rajoitussäännökset vammaisten hyväksi säädettiin 2000-luvun alussa tietoyhteiskuntadirektiivin voimaansaattamisen yhteydessä.

3.3 Valtuutetut yhteisöt ja niiden velvoitteet

Direktiivin tavoitteena on mahdollisimman laajasti tukea lukemisesteisille tarkoitettujen aineistojen valmistusta EU:ssa. Tavat, joilla näkövammaisia palvellaan eri jäsenvaltioissa, poikkeavat kuitenkin toisistaan. Joillakin jäsenvaltioilla on erityisiä hyväksymis- tai muita järjestelyjä yhteisöille, jotka saavat lain nojalla valmistaa kappaleita näkövammaisille. Joillakin mailloilla on pitkä historia tiivistä yhteistyöstä kustantajien kanssa. Direktiivillä ei ole ollut tarkoituksenmukaista rajoittaa nykyistä toimintaa, vaan kehittää sitä edunsaajien kannalta paremmaksi niin EU:n sisämarkkinoilla kuin suhteessa kolmansiin maihin.

Valtuutetun yhteisön määritelmä direktiivissä kattaa laajasti yhteisöt, jotka tuottavat edunsaajille palveluja koulutuksen, opettajankoulutuksen, yksilöllisesti mukautetun lukemisen tai tiedonsaannin alalla, sekä julkiset laitokset tai voittoja tavoittelemattomat järjestöt, jotka tarjoavat samoja palveluja osana pääasiallista toimintaansa, institutionaalisia velvoitteitaan tai yleistä etua palvelevia tehtäviään.

Direktiivin mukaan jäsenvaltion tulee lainsäädännöllä valtuuttaa tai hyväksyä kaikki valtuutetun yhteisön määritelmän täyttävät yhteisöt toteuttamaan palveluja näkövammaisille. Direktiivin määritelmä on tarkoitettu avoimeksi ja joustavaksi. Valtuutettuja yhteisöjä ovat ainakin jo nykyisin lain nojalla palveluja näkövammaisille tarjoavat toimijat, kuten Valteri ja Invalidisäätiön konserniin kuuluva Keskuspuiston ammattiopisto. Direktiivissä tarkoitettuna valtuu-

tettuna yhteisönä pidettäisiin esimerkiksi sellaista yliopiston kirjastoa, joka voisi tuottaa lukemisesteiselle opiskelijalle saavutettavassa muodossa oppimateriaaleja, esim. artikkeleita tai väitöskirjoja, opintoja varten. Tällaista palvelua ei esimerkiksi Celia tuota nykyisin.

Direktiivin johdantokappaleessa 13 todetaan, että hyväksyntä- tai valtuutusvaatimukset, joita jäsenvaltiot voivat soveltaa valtuutettuihin yhteisöihin, kuten yleisluonteisten palvelujen tarjoamisen edunsaajille liittyvät vaatimukset, eivät saisi estää tämän direktiivin mukaisen valtuutetun yhteisön määritelmän täyttäviä yhteisöjä toteuttamasta toimia, joissa on kyse tämän direktiivin nojalla sallituista käyttötarkoituksista. Palvelut on tuotettava voittoa tavoittelematta.

Valtuutetun yhteisön valtuuttaminen tapahtuisi lakiin otettavan määritelmän ja muiden direktiivin mukaisten säännösten kautta eikä eri laitosten muodollisella hyväksynnällä. Direktiivi ei varsinaisesti velvoita kumoamaan tekijänoikeuslain 17 §:n 2 momentin säännöstä tiettyjen laitosten hyväksymisestä, mutta säännöksen merkitys vähenisi huomattavasti, kun se ei saisi estää muiden laitosten direktiivissä sallittuja käyttäjiä. Yleinen etu ja lainsäädännön soveltamisen ennakoitavuus edellyttävät, että kappaleen valmistamista arvioidaan kaikkien toimijoiden osalta samoin perustein. Tekijänoikeusasetuksen 7 § kumottaisiin lain voimaantulon jälkeen.

Silti on tarpeen tiettyjen valtuutettuja yhteisöjä koskevien velvoitteiden avulla varmistaa se, että direktiivin mukaista mahdollisuutta hyödynnetään vain edunsaajien yksinomaista käyttöä varten. Laissa ehdotetaan säädettäväksi direktiivin edellyttämät valtuutetun yhteisön velvoitteet kaikille Suomeen sijoittautuneille valtuutetuille yhteisöille, jotka tarjoavat saavutettavassa muodossa olevia kappaleita sisämarkkinoilla. Velvoitteet syntyvät, kun valtuutettu yhteisö on itse aloitteellinen saavutettavan kappaleen valmistamisessa sisämarkkinoille.

Yksityiskohtaisiin perusteluihin sisältyy pohdintaa siitä, minkälaisiin asioihin valtuutettujen yhteisöjen tulisi erityisesti kiinnittää huomiota muodostaessaan velvoitteisiin sisältyviä omia menettelytapoja. Oikeudenhaltijan, muun valtuutetun yhteisön tai edunsaajan pyynnöstä valtuutetun yhteisön tulisi toimittaa tarkempia tietoja saatavilla olevista saavutettavassa muodossa olevista kappaleista ja niiden valtuutettujen yhteisöjen nimet, joiden kanssa se on vaihtanut saavutettavassa muodossa olevia kappaleita.

Valtuutettujen yhteisöjen, olisi ilmoitettava opetus- ja kulttuuriministeriölle nimensä ja yhteystietonsa. Valtuutettujen yhteisöjen tulisi myös lisätä valmistamiinsa kappaleisiin kaikki tarvittava oikeuksien sähköinen hallinnointitieto, kuten teoksen tekijä ja teoksen nimi sekä teoskappaleen edunsaajan tunniste ja teoskappaleen käyttötarkoitus.

Voimassa olevan laissa todetaan, että asetuksella säädettävällä ääntä tallentamalla teoskappaleita vammaisille valmistavalla laitoksella ”tulee olla taloudelliset ja toiminnalliset valmiudet toiminnan harjoittamiseen”. Tällä lisäyksellä on pyritty rajaamaan teoskappaleiden valmistaminen ainoastaan tilanteisiin, joissa valmistavalla laitoksella on äänikirjan valmistamiseen ja mahdollisen korvauksen maksamiseen tarvittavat varat.

Valtuutetuille yhteisöille ei ole mahdollista säätää muita kuin direktiivissä lueteltuja velvoitteita. Velvoitteet ovat luonteeltaan itsesääntelyyn perustuvia eikä niitä valvota viranomaisten toimesta. Käytännössä valtuutettuja yhteisöjä koskevat nykyisiä säännöksiä vastaavat edellytykset myös jatkossa, ainakin siltä osin kuin ne saavat valtiolta rahoitusta palveluidensa tarjoamiseen näkövammaisille ja muille lukemisesteisille.

Hallituksen esityksessä ei lisätä valtuutettujen yhteisöjen valvontaa valtion toimesta, vaan kannustetaan oikeudenhaltijoita ja valtuutettuja yhteisöjä valmistamaan yhteistyössä hyviä käytäntöjä direktiivin tavoitteiden toteutumiseksi parhaalla mahdollisella tavalla.

3.4 Tekijöiden yksinoikeuden rajoittaminen ja oikeus korvaukseen

Tekijöiden oikeuksia on rajoitettu näkövammaisten hyväksi ensimmäisen kerran vuoden 1961 tekijänoikeuslaissa. Lain 18 §:n nojalla julkaistuista kirjallisista teoksista tai sävellysteoksista sai valmistaa kappaleita ”sokeainkirjoituksella sekä sokeain lainakirjastotarkoituksiin äänittämisen avulla”. Vuonna 1995 säädettiin erikseen 17 §:ksi siirretyn säännöksen 2 momentissa tietyille laitoksille oikeus valmistaa teoksen kappaleita ääntä tallentamalla.

Vuonna 2005 pykälä laajennettiin koskemaan muitakin kuin näkövammaisia sekä kappaleen valmistamista ja yleisölle välittämistä kaikilla muilla tavoilla paitsi radiossa tai televisiossa lähettämällä. Rajoitus säädettiin laajaksi kattamaan eri vammaisia ja erilaisia teosten käytön tapoja. Tekijöiden etuja turvasivat tietyt laissa säädetyt velvoitteet sekä tekijän oikeus korvaukseen, jos teoksen kappale jäi pysyvästi näkövammaisen henkilön käyttöön.

Kirjallisuuden alan tekijöiden oikeuksia edustaa vuonna 2005 perustettu yhteishallinnointijärjestö Sanasto ry. Sanaston asiakkaaksi voi liittyä kuka tahansa tekijä, joka on julkaissut kirjallisen teoksen. Sanasto edustaa asiakassopimuksen nojalla noin 5 200 suomalaista kirjallisuuden alan tekijää. Sanasto hallinnoi lisäksi kirjallisuuden alan lainauskorvauksia, radio- ja tv-käyttökorvauksia, omakirjalainakorvauksia ja Celian oppikirjakorvauksia. Sanaston jäsenjärjestöjä ovat Finlands svenska författareförening rf, Suomen Kirjailijaliitto ry, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry sekä Suomen tietokirjailijat ry.

Sanasto hallinnoi korvauksia Celian asiakkailleen tuottamien äänikirjojen omakirjalainoista. Celia toimittaa Sanastolle vuosittain tiedot lainatuista teoksista ja niiden lainamääristä.

Tekijänoikeuslain 17 §:n mukainen korvausoikeus perustuu pakkolisenssiin, jonka mukaan tekijän tulee saada korvaus teostensa käytöstä, mutta hän ei voi kieltää teostensa käyttöä.

Omakirjalaina tarkoittaa Celian tuottamaa äänikirjaa, jonka Celia lähettää asiakkaalleen ja joka lainajan tulee itse hävittää laina-ajan päätyttyä. Sanasto ja Celia ovat sopineet omakirjalainoista suoritettavasta korvauksesta. Omakirjalainajärjestelmä on ollut käytössä vuodesta 2006. Sanasto tilittää tekijöille korvaukset Celian myymistä äänitetyistä oppikirjoista. Vuonna 2017 Celian valmistamista kappaleista maksettiin tekijöille Sanaston kautta yhteensä noin 153 400 euroa omakirjalainauksesta ja 11 600 euroa äänikirjojen myynnistä. Käytännössä Celian korvaukset Sanastolle maksetaan Celian lakisäateistä toimintaansa varten saamasta valtion rahoituksesta.

Lisäksi Sanasto edustaa ulkomaisia tekijöitä sisärjestöjensä kanssa solmittujen vastavuoroisuussopimusten nojalla. Celia valmista saavutettavassa muodossa kappaleista pääasiassa suomen tai ruotsin kielellä. Ulkomaisia teoksia Celian valikoimissa on 4 prosenttia. Muilla kielillä valmistettujen kappaleiden määrät tulevat kasvamaan, mikä helpottaa kirjallisten sisältöjen saavutettavuutta lukemisesteisten maahanmuuttajien keskuudessa. Maahanmuuttajien mahdollinen suomen tai muun kielen lukutaidottomuus ei lähtökohtaisesti ole direktiivissä tarkoitettu lukemiseste, vaan direktiivin mukaisten edunsaajia koskien edellytysten tulee täytyä, jotta teos voidaan saattaa edunsaajan käyttöön.

Korvausoikeutta koskeva arviointi direktiivin tavoitteiden näkökulmasta

Vaikka direktiivi ei muuta edunsaajien piiriä, se avaa mahdollisuuden äänikirjojen valmistukseen muillekin yhteisöille kuin nykyisin asetuksella erikseen säädetyille laitoksille.

Kirjallisuuden alan oikeudenhaltijat ovat pitäneet direktiivin tavoitteita tärkeinä ja sinänsä tavoiteltavina, mutta ovat olleet huolissaan siitä, miten jatkossa voidaan varmistaa, kuten direktiivi edellyttää, että kappaleet päätyvät vain kyseisten edunsaajien yksinomaiseen käyttöön. Lukemisesteisille valmistettuja teosten kappaleita käyttävien henkilöiden määrät ovat myös kasvaneet tiedottamisen ja palvelunkehittämisen johdosta, samalla kun suuret ikäluokat vanhenevat ja tulevat asiakaskunnan piiriin näön heikentymisen vuoksi.

Suomessa laki ei velvoita, että ennen rajoitussäännöksen mukaisen oikeuden käyttöä tarkistamaan, löytyykö teoskappale saavutettavassa muodossa kaupallisin ehdoin. Vastaavaa ehtoa ei sallita myöskään direktiivissä.

Sen sijaan äänikirjojen osalta tekijöillä on nykyisen lain mukaan oikeus korvaukseen tietyissä tilanteissa, kun kappaleen valmistaminen vammaiselle tai lukemisteiselle henkilölle vastaa myyntiä ja voi siksi vaikuttaa kielteisesti Suomen muutenkin pieniin äänikirjamarkkinoihin. Tekijällä on voimassa olevan lain nojalla oikeus korvaukseen, jos vammaisen tai lukemisesteisen henkilön haltuun jää pysyvästi kappale teoksesta.

Direktiivi mahdollistaa korvausoikeuden säilyttämisen nykyisessä laajuudessa. Direktiivissä oikeudenhaltijoille on säädetty mahdollisuus saada korvausta direktiivin tarkoittamasta kappaleen valmistuksesta tietyn edellytyksin. Mahdollisen korvauksen soveltaminen Marrakeshin sopimuksen tarkoittamaan poikkeukseen on sopimuksen 4 artiklan 2 kohdan 5 alakohdan mukaan ratkaistava kansallisessa lainsäädännössä.

Direktiivin mukaan jäsenvaltioissa olevia korvausjärjestelmiä tulee kuitenkin rajoittaa, jotta ne eivät muodostuisi esteeksi direktiivin tavoitteille. Korvausjärjestelmät eivät saisi muun muassa asettaa saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden rajat ylittävälle vaihdolle kuormittavampia vaatimuksia kuin tilanteille, jotka eivät ole rajat ylittäviä. Vaatimukset eivät saisi poiketa korvauksen muodon eivätkä mahdollisen tason osalta.

Korvaustasoa arvioitaessa olisi johdantokappaleen 14 mukaan otettava huomioon valtuutetun yhteisön voittoa tavoittelematon luonne, tämän direktiivin yleistä etua koskevat tavoitteet, poikkeuksesta hyötyvien henkilöiden edut, oikeudenhaltijoille mahdollisesti aiheutuva haitta ja tarve varmistaa saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden rajat ylittävä levittäminen.

Johdantokappaleen 14 mukaan olisi otettava huomioon myös kunkin tapauksen erityisolosuhteet, jotka johtuvat tietyn yksittäisen saavutettavassa muodossa olevan kappaleen valmistamisesta. Jos oikeudenhaltijalle koitua haitta on vähäinen, ei olisi oltava velvollisuutta suorittaa korvausta. Tämä merkitsee sitä, että korvausoikeutta rajoittava ehto on otettava käyttöön suojaamaan valtuutettujen yhteisöjen tekemiä yksittäisiä saavutettavassa muodossa tekemiä kappaleita. Näissä tapauksissa korvausoikeutta ei direktiivin mukaan olisi.

Korvausjärjestelmissä ei direktiivin mukaan saisi myöskään vaatia maksuja edunsaajilta. Korvausjärjestelmiä olisi sovellettava ainoastaan tällaisen järjestelmän säätäneen jäsenvaltion alueelle sijoittautuneiden valtuutettujen yhteisöjen harjoittamaan käyttöön, eikä niissä saisi vaatia maksuja muihin jäsenvaltioihin tai Marrakeshin sopimuksen osapuolina oleviin kolmansiin maihin sijoittautuneilta valtuutetuilta yhteisöiltä.

Kun äänikirjojen valmistus olisi direktiivin mukaisesti mahdollista laissa määritellyille valtuutetuille yhteisöille ilman, että niitä tarkemmin nimettäisiin, voisi se käytännössä johtaa liian

laajaan rajoitukseen oikeudenhaltijoiden oikeutettujen intressien näkökulmasta. Yleisiä kirjastoja, yliopistoja ja muita oppilaitoksia ja niiden kirjastoja on Suomessa yhteensä satoja. Toiminta voi periaatteessa muodostua haitalliseksi oikeudenhaltijoille, kun direktiivi ei anna asettaa direktiivissä mainitun laitoksen tunnusmerkit täyttävän yhteisön sallituille käytöille muita kuin direktiivissä määriteltyjä rajoitteita.

Nykyinen korvausoikeus koskee vain kappaleita, jotka jäävät pysyvästi edunsaajan haltuun. Fyysisiä tallenteita käyttävät vain vaikeimmin näkövammaiset ja iäkkäät edunsaajat. Muissa tapauksissa saavutettavassa muodossa oleva teoksen kappale toimitetaan tiedostona tai palvelu tarjotaan suoratoistamalla ääntä tallentamalla valmistettu teos.

Jos nykyistä korvausoikeutta laajennettaisiin ja sitä sovellettaisiin kaikkiin uusiin toimijoihin ja riippumatta missä muodossa ja millä tavalla kappale saatetaan edunsaajan saataviin, nämä uudet toimijat eivät todennäköisesti tuottaisi lainkaan saavutettavassa muodossa kappaleita edunsaajille. Vähintäänkin tasavertaisuuden toteuttaminen vaarantuisi, kun tuottamisen lisäksi niiden olisi huolehdittava paitsi toimintaan liittyvistä velvoitteista myös korvauksista. Valtion ja kuntien rahoituksella toimivien laitosten palveluja on kustannussyistä jouduttu jo nyt vähentämään entisestään.

On myös otettava huomioon, että kustantajilla on aina mahdollisuus itse omilla toimillaan edesauttaa sisältöjen saavutettavuutta edunsaajille.

Lausuntokierroksella oikeudenhaltijat korostivat voimakkaasti tarvetta laajentaa korvausoikeus kaikenlaisten saavutettavien kappaleiden valmistamiseen ja myös uusiin välitystapoihin. Lisäksi lausunnonantajat katsoivat, että korvaus tulisi maksaa valtion budjetista.

Hallituksen esityksessä tekijöiden korvausoikeutta ei ehdoteta laajennettavaksi nykyisestä. Korvausoikeus ei ole ulottunut esittäviin taiteilijoihin, eikä se lainmuutoksen jälkeen ulottuisi myöskään äänitetuottajiin eikä lähettäjäyrityksiin, joiden oikeuksiin direktiivin mukaisia rajoituksia lainmuutoksen jälkeen myös sovellettaisiin.

Säädettävä rajoitussäännös on kolmen kohdan testin mukainen myös nykyisen tasoisella korvausoikeudella. Ehdotettavat laissa säädettävät velvoitteet parantavat rajoitussäännöksen käytön läpinäkyvyyttä ja mahdollisten kielteisten vaikutusten raportointia komissiolle.

Direktiivin sallimista uusista käytöistä tiedottaminen ja vaikutusten arviointi

Direktiivin säännöksistä ei ole tehty vaikutusarviointia. Komissio katsoi direktiiviä valmistellessaan, ettei vaikutusarviointia tarvita, koska kyse on kansainvälisen sopimuksen voimaansaattamisesta. Tämä puute on aiheuttanut huolta oikeudenhaltijoissa jo direktiivin valmistelun aikana.

Valtuutettujen yhteisöjen määrän kasvaessa on direktiivin kansallisen voimaansaattamisen yhteydessä pyrittävä tiedottamaan laajasti direktiivin tavoitteista ja sallittujen käyttöjen ulottuvuudesta. Esimerkiksi voi olla syytä korostaa, että tavallisia äänikirjoja ei voida pitää direktiivin tarkoittamina saavutettavassa muodossa olevina kappaleina ja että direktiivi ei oikeuta tällaisten äänikirjojen valmistamiseen. Silti tavalliset äänikirjat voivat olla tietyille osalle edunsaajia saavutettavia niin, että he voivat niitä hyödyntää.

Edellä mainittu asia on pyrittävä tuomaan myös yleisten kirjastojen ja oppilaitosten kirjastojen henkilökunnan ja kirjastojen asiakkaiden tietoon. Toimenpiteet teoksen saattamiseksi lukemi-

sesteisen saavutettavaksi riippuvat rajoitteen laadusta ja lukemisesteisen omakohtaisesta kokemuksesta siitä teknisestä muodosta, jossa kappale toimitetaan.

Kustantajien ja valtuutettujen yhteisöjen yhteistyöllä on mahdollista parantaa toiminnan läpinäkyvyyttä toisaalta kaupallisin ehdoin ja toisaalta rajoitussäännöksen perusteella tarjolla olevien erilaisten aineistojen saavutettavuustasoista ja samalla auttaa kohdentamaan rajoitussäännöksen käyttäminen paremmin sellaisten aineistojen tuottamiseen, joita ei vielä ole saatavilla saavutettavassa muodossa. Tällaisia aineistoja ovat erityisesti vanhat materiaalit ja ei-kaupallinen aineisto. Tähän direktiivi pyrkii vaikuttamaan myös 5 artiklan säännöksillä, joiden mukaan valtuutetut yhteisöt veloitetaan julkaisemaan tietoa saavutettavista kappaleista sisämarkkinoilla.

Jotta direktiivin tavoitteet voitaisiin saavuttaa parhaimmalla mahdollisella tavalla, olisi valtuutettujen yhteisöjen ja oikeudenhaltijoiden pyrittävä vapaaehtoisesti muodostamaan hyvät käytännöt, joiden tavoitteena olisi kirjallisen aineiston mahdollisimman hyvä saavutettavuus edunsaajille ja tasavertaisuuden toteutuminen.

On tärkeää, että kun komissio direktiivin mukaan kahden vuoden kuluttua, vuonna 2020 antaa kertomuksensa direktiivin vaikutuksista, saatavilla on jäsenvaltioista riittävästi oikeaa tietoa kertomuksen pohjalta tehtävän direktiivin uudelleenarvioinnin tueksi. Hyviin käytäntöihin kuuluisi myös se, että valtuutettuna yhteisönä toimiva taho ilmoittaa yhteystietonsa opetus- ja kulttuuriministeriölle, vaikka se ei saattaisikaan kappaleita aktiivisesti saataviin valtuutetuille yhteisöille EU:n sisämarkkinoilla.

Oikeudenhaltijat, erityisesti kirja- ja lehtikustantajat, voisivat esimerkiksi aktiivisesti saattaa valtuutettujen yhteisöjen ja edunsaajien tietoon tarjoamia palveluja, joissa aineistot ovat direktiivissä tarkoitettulla tavalla saatavilla erilaisissa saavutettavissa muodoissa.

3.5 Sallittujen käyttöjen vaikutus oikeudenhaltijoiden oikeuksiin ("kolmen kohdan testi")

Direktiiviin 2001/29/EY sisältyvän 'kolmen kohdan testin' mukaan rajoituksia saa säätää vain erityistapauksissa, jotka eivät saa olla ristiriidassa teoksen normaalin käytön kanssa eivätkä kohtuuttomasti haitata oikeudenhaltijoiden etujen ja oikeuksien toteutumista. Viittaus tähän testiin löytyy myös lukemisestedirektiivin 3 artiklan 4 kohdasta.

Tekijänoikeuslakiin ei ehdoteta lisättäväksi ns. kolmen kohdan testin mukaista säännöstä, johon lukemisestedirektiivissä viitataan. Kun tekijänoikeuden rajoitussäännökset muotoiltiin täyttämään direktiivin 2001/29/EY ja myös siihen sisältyvän kolmen kohdan testin vaatimukset vuonna 2006 voimaan tulleessa tekijänoikeuslain muutoksessa, katsottiin, että Suomen tekijänoikeusjärjestelmässä testiä ei ole tarkoitus soveltaa kussakin käyttötilanteessa erikseen. Sen sijaan direktiivin mukaisella testillä varmistetaan tekijänoikeuden rajoituksia säädettäessä, että tekijän yksinoikeutta ei rajoitussäännöksiä sovellettaessa tulisi rajoitetuksi sellaisissa erityistapauksissa, jotka olisivat ristiriidassa teoksen tai muun aineiston tavanomaisen hyödyntämisen kanssa tai kohtuuttomasti haittaisivat oikeudenhaltijoiden oikeutettuja etuja.

Kolmen kohdan testi sisältyy myös Marrakeshin sopimuksen artiklaan 11 (Poikkeuksen ja rajoituksen yleiset ehdot). Kolmen kohdan testillä on merkitystä, kun tekijänoikeuden rajoituksesta säädetään kansallisessa lainsäädännössä. Tämän vuoksi hallituksen esityksessä on kiinnitetty huomiota siihen, miten rajoitussäännöksen tulkinnassa varmistetaan, että kappaleita valmistavat ja niitä edunsaajille välittävät valtuutetut yhteisöt vahvistavat omat menettelyohjeensa sen varmistamiseksi, että kappaleita välitetään edunsaajille niiden yksinomaista käyttöä

varten ja estetään luvaton käyttö. Arviointi koskee lähinnä äänikirjoja ja niiden valmistamisen vaikutuksia markkinoihin Suomessa.

Tekijöiden korvausoikeus teosten kappaleiden valmistamisesta ehdotetaan säilytettäväksi nykyisessä laajuudessa, toisin sanoen vain äänikirjojen osalta ja vain, jos edunsaajan haltuun jää pysyvästi kappale teoksesta. Mahdollisten rajoitussäännöksen soveltamisesta aiheutuvien haitallisten vaikutusten välttämiseksi tarvittavia tasapainottavia tekijöitä haettaisiin oikeudenhaltijoiden ja lukemisesteisiä palvelevien valtuutettujen yhteisöjen keskinäisessä yhteistyössä.

Arvio direktiivin mahdollisista muutostarpeista tehdään Euroopan unionissa komission julkaistua direktiivin soveltamista koskevan kertomuksen ja arvion direktiivin uudelleentarkastelun tarpeesta.

3.6 Avoimuus ja tietojenvaihto

Direktiivin tarkoituksena on varmistaa, että hyväksytty yhteisö toimii avoimesti ja läpinäkyvästi.

Direktiivillä halutaan edistää saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden rajat ylittävää vaihtoa ja helpottaa valtuutettujen yhteisöjen keskinäistä tunnistamista ja yhteistyötä. Lisäantyneestä tiedosta on apua kaikille osapuolille sisämarkkinoilla toimittaessa mutta erityisesti kolmansien maiden kesken tapahtuvan saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden vaihdon osalta lukemisesteasetuksessa vahvistettujen säännösten mukaisesti.

Artiklassa 5 ja johdantokappaleessa 11 korostetaan sitä, että valtuutetun yhteisön olisi noudatettava omia käytäntöjään, varmistettava sille asetetuista velvoitteista ja myös pyynnöstä saatava verkkosivulla saataville tietoa siitä, mitä teoksia valtuutetulla yhteisöllä on saatavilla saavutettavassa muodossa ja keiden muiden yhteisöjen tarjoamia teoksia on vaihdon kautta saatavissa yhteisöltä. Direktiivin mukaan valtuutetun yhteisön on oikeudenhaltijan tai edunsaajan pyynnöstä toimitettava tiedot niistä nimikkeistä, joista se on valmistanut saavutettavassa muodossa olevan kappaleen. Valtuutettuja yhteisöjä kehoitetaan ilmoittamaan nimensä ja yhteystietonsa opetus- ja kulttuuriministeriölle, josta tiedot toimitetaan EU:n komissiolle.

Omia käytäntöjä on muodostunut erityisesti niille laitoksille, jotka ovat Suomessa nykyisen lain nojalla valmistaneet kappaleita edunsaajien käyttöön.

Yhteistyöllä tietojen toimittamisessa pyritään varmistamaan EU:n komission tietokannan ja WIPOn tietokannan yhteentoimivuus. Vastuun tietojen päivittämisestä komissiolle ei tule jäädä opetus- ja kulttuuriministeriölle. Sen vuoksi jäljempänä yksityiskohtaisissa perusteluissa korostetaan, että valtuutettujen yhteisöjen menettelytapaohjeisiin tulisi sisältyä myös velvoite pitää saatavilla ajantasaisia tietoja direktiivin mukaisesta toiminnasta.

3.7 Henkilötietojen käsittely valtuutettujen yhteisöjen toiminnassa

Valtuutetut yhteisöt eivät voi hoitaa tehtäviään ilman, että ne samalla käsittelevät henkilötietoja. Valtuutettujen yhteisöjen on lukemisestedirektiivin 7 artiklan mukaisesti noudatettava henkilötietojen käsittelyn periaatteita palvellessaan lukemisesteisiä lukemisestedirektiivin sallimalla tavalla.

EU:n yleisen tietosuoja-asetuksen 5 artiklan mukaan henkilötietoja on käsiteltävä lainmukaisesti, asianmukaisesti ja rekisteröidyn kannalta läpinäkyvästi ja tietoja saa käyttää vain tarvit-

tavan ajan tiettyyn käyttötarkoitukseen ja tietoja on säilytettävä turvallisesti tähän tarkoitukseen tarvittavan ajan.

Tietosuoja-asetuksen 5 artiklan johdosta hallituksen esityksessä on arvioitava, löytyykö kullekin direktiivin mukaisesti tapahtuvalle henkilötietojen käsittelylle yleisestä tietosuoja-asetuksesta tai kansallisesta yleislaista riittävät perusteet henkilötietojen käsittelylle. Henkilötietojen käyttöperusteiden ja -tarkoitusten kautta muodostuvat myös rekisteröidyn henkilön tietosuoja-asetuksen mukaiset oikeudet.

Direktiivissä tarkoitettujen valtuutettujen yhteisöjen toiminnassa henkilötietojen (näkövammaisen tai muuten lukemisesteisen henkilön nimi, yhteystiedot ja niitä vastaavat numerosarjat) käsittely perustuu yleensä tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan c-alakohtaan, eli useimmat lukemisesteisiä palvelevat yhteisöt toimivat rekisterinpitäjänä lakisääteisen velvoitteen noudattamiseksi. Toinen vaihtoehto on, että toiminta perustuu tietosuoja-asetuksen 6 artiklan 1 kohdan e-alakohtaan. Näin on silloin, kun henkilötietojen käsittely on tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi tai rekisterinpitäjälle kuuluvan julkisen vallan käyttämiseksi. Direktiivin määritelmässä mainitaan erityisesti myös julkiset laitokset, jotka osana pääasiallista toimintaansa, institutionaalisia velvoitteitaan tai yleishyödyllisiä tehtäviään tarjoavat palveluita lukemisesteisille.

Näkövammaisten kirjasto Celiän oikeus käsitellä henkilötietoja perustuu näkövammaisten kirjastosta annetussa laissa säädettyihin tehtäviin. Muut näkövammaisia palvelevat laitokset perustavat henkilötietojen käsittelyn vastaaviin lakeihin tai suoraan asiakkaalta eli lukemisesteiseltä saatuun suostumukseen.

Tietosuoja-asetuksen 4 artiklan 7 kohdassa määriteltyjä rekisterinpitäjiä ovat luonnolliset tai oikeushenkilöt, viranomaiset, virastot tai muut elimet, jotka yksin tai yhdessä toisen toimijan kanssa määrittelevät henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot.

Henkilötietojen käsittelijöitä ovat esimerkiksi Celiassa erityisesti näiden laitosten yhteistyökumppanit, kuten erilaisten rajapintojen, kuten mobiilisovellusten tarjoajat.

Jatkossa valtuutetut yhteisöt, esimerkiksi kirjastot ja oppilaitokset voivat välittää valmistamiaan teosten kappaleita esimerkiksi lainaamalla niitä lukemisesteisten yksinomaiseen käyttöön. Henkilöt, joilla on näkövamma tai muu lukemiseste, voidaan lukemisesteen tyypin perusteella luokitella erilaisiin ryhmiin. Henkilön tulee tarvittaessa pystyä todentamaan, että edellytykset rajoituksen perusteella valmistettuihin kappaleisiin täyttyvät.

Valtuutettujen yhteisöjen palvelujen tavat perustuvat asiakkaan lukemisesteeseen. Palveluiden tarjoaminen edellyttää terveyttä koskevien tietojen käsittelyä, josta on säädetty erikseen tietosuoja-asetuksen 9 artiklassa. Artikla sisältää viittauksia lisäehtoihin erityisesti terveystietojen käsittelyn osalta. Tietosuoja-asetuksen johdantokappaleen 51 mukaan tällaiset tiedot ovat perusoikeuksien ja -vapauksien kannalta arkaluonteisia henkilötietoja. Valtuutettujen yhteisöjen asiakkaisiin kuuluvien henkilöiden rajoitteiden tai vammaisuuden laadusta ja teosten saavuttamiskyvystä syntyvä käsittelyperuste perustuu erityisiä henkilöryhmiä koskevaan 9 artiklaan. Artiklan 2 kohdan g-alakohdan mukaan käsittely on tarpeen tärkeää yleistä etua koskevasta syystä unionin oikeuden tai jäsenvaltion lainsäädännön nojalla, edellyttäen että se on oikeasuhteinen tavoitteeseen nähden. Käsittelyssä on noudatettava keskeisiltä osin oikeutta henkilötietojen suojaan ja jäsenvaltion lainsäädännössä säädetään asianmukaisista ja erityisistä toimenpiteistä rekisteröidyn perusoikeuksien ja etujen suojaamiseksi.

Nykyisin asiakkailla on Celian omien käytäntöjen mukaisesti ollut mahdollisuus estää se, että vammaisuuden luonteesta jää merkintä laitoksen tietoihin. Tällaiset käytännöt ovat tärkeitä ottaa huomioon myös uusien, direktiivin mukaisesti palveluja tarjoavien laitosten toiminnassa. Käytännöt tulee varmistaa erikseen arkaluontoisten tietojen suojaamisen näkökulmasta.

Ellei kyse ole edellä kuvatun kaltaisesta tietosuoja-asetuksen mukaisesta käytöstä, valtuutettujen yhteisöjen olisi pyydettävä asiakkaan suostumus henkilötietojen käytölle yhtä tai useampaa tiettyä tarkoitusta varten.

Tekijänoikeuslain muutoksella on laaja yleisen edun mukainen tavoite saattaa kirjallista aineistoa tasavertaisesti kaikkien saataville. Lukemisedirektiivin mukaisten sallittujen käyttöjen laajuus voi erityisesti direktiivin voimaansaattamisen jälkeen johtaa siihen, että lukemisediteisten henkilötietoja käsitellään valtuutetuissa yhteisössä laajasti, useita tarkoituksia varten. Lukemisediteisten henkilötietojen käsittelytarkoituksia määriteltäessä on varmistettava, että ne ovat arkaluontoisten tietojen käsittelyä koskevien lisäehtojen mukaiset.

Hallituksen esitystä valmisteltaessa on ollut vaikea arvioida sellaisten direktiivissä tarkoitettujen valtuutettujen yhteisöjen määrää, jotka alkavat hyödyntää direktiivissä tarjottuja mahdollisuuksia palvella lukemisediteisiä henkilöitä. Lain voimaantulon yhteydessä on tarkoitus näkövammaisia ja lukemisediteisiä palvelevien laitosten, kustantajien ja opetus- ja kulttuuriministeriön yhteistyönä valmistella valtuutettujen yhteisöjen hyvät käytännöt, joista hyötyvät myös lukemisediteisiä palvelevaa toimintaa mahdollisesti aloittavat kirjastot, oppilaitokset ja muut yhteisöt. Näissä hyvissä käytännöissä korostettaisiin myös tietosuojan toteutumisen tärkeyttä.

Hallituksen esityksessä on arvioitu, etteivät lukemisedirektiivin edellyttämät lainmuutokset tekijänoikeuslakiin kuulu tietosuoja-asetuksen piiriin. Toiminta, josta lukemisedirektiivissä säädetään, ei perusta uutta käsittelyperustetta henkilötietojen käsittelylle vaan se mahdollistaa lukemisedirektiivin määritelmän täyttävät valtuutettujen yhteisöjen toimet lukemisediteisten palvelemiseksi niin, että ne voivat valmistaa direktiivissä tarkoitettuja saavutettavassa muodossa olevia kappaleita ilman tekijän suostumusta ja välittää niitä lukemisediteisille.

Ainostaan siltä osin kuin valtuutetut yhteisöt velvoitetaan 17 b §:n mukaisesti liittämään saavutettavassa muodossa oleviin kappaleisiin tekijän nimi tekijänoikeuslain 11 §:ssä mainitun hyvän tavan mukaisesti, kyse on teosten tekijöille kuuluvien henkilötietojen käsittelystä. Käsittely perustuu tekijänoikeuslakiin. Mikäli tekijä ei halua omaa nimeään käytettävän teoksessa, hänellä on tekijänoikeuslain mukaan mahdollisuus käyttää myös salanimeä tai muuta tunnusta. Toisaalta voidaan myös katsoa, että käsittelyn peruste olisi 9 artiklan 2 kohdan e-alakohdan mukaisesti se, että kyse on henkilötiedoista, jotka rekisteröity on nimenomaisesti saattanut julkisiksi teoksen julkaistessaan.

Tarkempien käsittelyperusteen muodostavien kansallisten säännösten tarvetta arvioidaan näiden säännösten ja kansallisen tietosuojalain voimaantulon jälkeen niiden tietojen perusteella, joita saadaan kerättyä henkilötietojen käsittelystä lukemisediteisille Suomessa.

Hallituksen esitys ei kavenna rekisteröityjen tai rekisterinpitäjien oikeuksia, minkä vuoksi perustuslaillista arviointia ei tarvita.

3.8 Saavutettavassa muodossa olevat kappaleet sisämarkkinoilla

Lukemisedirektiivillä pyritään lisäämään painettujen kirjojen, sähköisten kirjojen, sanomalehtien ja aikakauslehtien ja -julkaisujen sekä muiden kirjoitusten, merkkijärjestelmien, nuottilehtien ja muun painetun aineiston saatavuutta, myös äänimuodossa.

Jäsenvaltioiden on varmistettava, että niiden alueelle sijoittautunut valtuutettu yhteisö voi toteuttaa 3 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitetut toimet edunsaajan tai mihin tahansa jäsenvaltioon sijoittautuneen toisen valtuutetun yhteisön hyväksi. Saavutettaviin muotoihin kuuluvat esimerkiksi pistekirjoitus, isokirjoitusteksti, sopeutetut sähköiset kirjat, äänikirjat ja joissakin maissa radiolähetykset. Näkövammaisille suunnattujen radiolähetysten yleisyydestä Euroopan unionin jäsenvaltioissa ei ole ollut käytettävissä tietoa.

Jäsenvaltioiden on myös varmistettava, että niiden alueelle sijoittautunut edunsaaja tai valtuutettu yhteisö voi hankkia tai saada saavutettavassa muodossa olevan kappaleen mihin tahansa jäsenvaltioon sijoittautuneelta valtuutetulta yhteisöltä.

Tekijänoikeuslaissa ehdotetaan säädettäväksi direktiivissä tarkoitettujen kappaleiden vapaasta liikkumisesta sisämarkkinoilla. Suomessa valmistettuja saavutettavassa muodossa olevia kappaleita voitaisiin vaihtaa ulkomaiden valtuutettujen yhteisöjen kanssa ja toimittaa verkon välityksellä esimerkiksi Espanjan rannikolla asuville iäkkäille henkilöille. Ehdotettava säännös ei kuitenkaan tulle laajentamaan valtuutettujen yhteisöjen toimintaa tavalla, joka vaikuttaa suomalaisten tekijänoikeuksien haltijoiden oikeuksiin merkittävällä tavalla.

Suomessa asuville muita kuin kotimaisia kieliä puhuville lukemisesteisille sen sijaan voitaisiin tuoda nykyistä enemmän sisältöjä saavutettavassa muodossa, mikä parantaisi heidän kykyään seurata esimerkiksi kotimaansa tapahtumia kyseisen maan kielellä saavutettavassa muodossa saatavilla olevien äänikirjojen välityksellä.

3.9 Saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden rajat ylittävä vaihto kolmansien maiden kanssa

Euroopan unioni ei alun perin ollut näkövammaisten oikeuksia koskevan kansainvälisen sopimuksen kannalla, vaikka tarpeet teosten tekemisestä saavutettaviksi maailman näkövammaisille henkilöille oli ilmeinen ja sinänsä kannatettava asia.

Kansainvälinen sopimus pakottavasta rajoitussäännöksestä koettiin kielteisenä erityisesti niissä maissa, joissa tätä oikeutta tulotaisiin käyttämään runsain määrin ja joissa se vaikuttaisi merkittävällä tavalla tekijöiden oikeuksiin.

Sopimuksen tarve ymmärrettiin kuitenkin lopulta ja Euroopan unioni aikookin lähiaikoina ratifioida Marrakeshin sopimuksen jäsenvaltioidensa puolesta. EU:n liittymisen jälkeen jäsenvaltioon sijoittautuneella valtuutetulla yhteisöllä on lukemisesteasetuksen mukaan oikeus vaihtaa saavutettavassa muodossa olevia kappaleita sellaisen kolmannen maan kanssa, joka on liittynyt Marrakeshin sopimukseen. Hallituksen esityksen valmistelun aikaan Marrakeshin sopimukseen oli liittynyt yhteensä 34 valtiota, useimmat Afrikan ja Etelä-Amerikan mantereelta. Monissa niistä on paljon ranskaa ja espanjaa puhuvia.

Oikeudesta vaihtaa lukemisesteisille valmistettuja teoskappaleita EU:n ulkopuolisten maiden kanssa on ollut perusteltua säätää EU:n osalta suoraan sovellettavalla asetuksella. Asetuksella varmistetaan, että kappaleet liikkuvat sujuvasti EU:n jäsenvaltioiden ja kolmansien maiden välillä ja että näkövammaiset ja muut lukemisesteiset voivat todellisuudessa osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun, opiskella ja nauttia kulttuurista samalla tavalla kuin henkilöt, joilla ei ole tällaista vammaa tai rajoitetta. Asetus sisältää direktiiviä vastaavat teoksen, edunsaajan, saavutettavassa muodossa olevan kappaleena ja valtuutetun yhteisön määritelmät.

Asetuksen 3 ja 4 artiklassa säädetään valtuutettujen yhteisöjen oikeudesta levittää tai välittää saavutettavia kappaleita kolmansiin maihin sijoittautuneille valtuutetuille yhteisöille sekä oi-

keudesta tuoda tai muutoin hankkia tai saada saatavilleen saavutettavassa muodossa olevia teoskappaleita, joita valtuutettu yhteisö on saattanut edunsaajien saataviin. Teoskappaleita voi hankkia toisesta maasta myös edunsaaja itse. Lisäksi asetuksen 5 artiklassa ovat säännökset vaihtoa harjoittavien valtuutettujen yhteisöjen velvoitteista. Ne vastaavat sisämarkkinoilla toimiville valtuutetuille yhteisöille direktiivin perusteella asetettuja velvoitteita.

Asetus teosten vaihdosta EU:n ja kolmansien maiden kesken tulee voimaan 12 päivänä loka-kuuta 2018 ja koskee EU:n jäsenvaltioita, kun ne EU:n ratifioitua Marrakeshin sopimuksen vaihtavat Marrakeshin sopimukseen liittyneen maan kanssa saavutettavassa muodossa olevia teosten kappaleita.

3.10 Muut sovellettaviksi tulevat säännökset

Vuonna 2015 voimaantulleella yhdenvertaisuuslailla (1325/2014) saatettiin lukuisat lait ja muut säännökset vastaamaan Vammaisten oikeuksia koskevan yleissopimuksen edellytyksiä. Yhdenvertaisuuslain tavoite on edistää yhdenvertaisuuden toteutumista ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa.

Tämän hallituksen esityksen kannalta keskeinen pykälä on yhdenvertaisuuslain 15 §, jonka mukaan viranomaisen, koulutuksen järjestäjän, työnantajan sekä tavaroiden tai palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa tarvittavat kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa asioida viranomaisissa sekä saada koulutusta, työtä ja yleisesti tarjolla olevia tavaroita ja palveluita samoin kuin suoriutua työtehtävistä ja edetä työrallalla.

Direktiivi julkisen sektorin elinten verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuudesta (2016/2102), ”saavutettavuusdirektiivi”, joka annettiin 26.10.2016, ei vaikuta merkittävästi lukemisestä direktiivin soveltamiseen. Saavutettavuusdirektiivi koskee periaatteita ja tekniikoita, joita on noudatettava verkkosivustojen ja mobiilisovellusten suunnittelussa, kehittämisessä, ylläpidossa ja päivittämisessä, jotta ne olisivat paremmin käyttäjien, erityisesti vammaisten henkilöiden, saavutettavissa. Direktiivin saavutettavuusvaatimukset koskevat ennen kaikkea julkista sektoria.

Julkisen sektorin toimijoiden on tehtävä kohtuulliset toimenpiteet, joilla parannetaan verkkosivustojen ja mobiilisovellusten saavutettavuutta tekemällä niistä havaittavia, hallittavia, ymmärrettäviä ja toimintavarmoja. Direktiivin perusteella on noudatettava yhteisiä standardeja ja julkaista saavutettavasti sivustojen sisältöjä koskeva saavutettavuusseloste.

Hallituksen esitys laeiksi digitaalisten palveluiden tarjoamisesta sekä sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain muuttamisesta (HE 60/2018 vp) annettiin eduskunnalle 3.5.2018. Suurin osa valtuutetuista yhteisöistä, kuten kirjastot ja oppilaitokset, ovat saavutettavuusdirektiivin piirissä ja noudattavat sitä sen voimaan tullessa. Direktiivi on saatettava voimaan viimeistään 23 päivänä syyskuuta 2018. Saavutettavuusdirektiivin vaatimusten noudattamisessa on siirtymäaika siten, että ennen sen voimaantuloa julkaistujen verkkopalveluiden on noudattava vaatimuksia 23.9.2020 alkaen.

EU:ssa on valmisteilla myös Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksia koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä (2015/0278 COD). Sen tavoitteena on lähentää tuotteiden ja palvelujen esteettömyysvaatimuksia koskevia jäsenvaltioiden lakeja, asetuksia ja hallinnollisia määräyksiä. Ehdotetulla direktiivillä autetaan jäsenvaltioita täyttämään esteettömyysvelvoitteensa,

joihin ne ovat sitoutuneet kansallisella tasolla ja vammaisten henkilöiden oikeuksista tehdyssä YK:n vammaisten oikeuksia koskevassa yleissopimuksessa.

Direktiiviehdotus kattaa muun muassa sähköiset kirjat (e-kirjat) ja sisältää säännöksiä niiden saavutettavuudesta. Direktiivin valmistelussa otettaneen huomioon myös lukemisestdirektiivin vaatimukset ja varmistetaan, että saavutettavasta e-kirjasta on sallittua tehdä mukautuksia lukemisestdirektiivin mukaisesti esimerkiksi sellaisille edunsaajille, jotka ovat lukemisesteisiä esimerkiksi kognitiivisten vaikeuksien takia.

4 Esityksen vaikutukset

4.1 Taloudelliset vaikutukset

Voimassa olevan tekijänoikeuden rajoituksen mukaisesti on jo nykyään mahdollista valmistaa kappaleita näkövammaisten ja lukemisesteisten käyttöön. Direktiivin voimaansaattamiseksi säädettävillä lainmuutoksilla ei ole merkittäviä suoria taloudellisia vaikutuksia, sillä rajoitussäännösten mukainen valtuutettujen yhteisöjen toiminta on ei-kaupallista ja voittoa tavoittelematonta.

Erityisesti äänikirjojen osalta saavutettavassa muodossa valmistettavilla äänikirjoilla voi olla kuitenkin epäsuoria yritysvaikutuksia. Direktiivin mukaisten ei kuitenkaan arvioida suuresti vaikuttavan markkinoiden toimivuuteen eikä yritysten väliseen kilpailuun.

Muulla tavalla kuin ääntä tallentamalla mukaan lukien sähkökirjoja tai e-kirjoja on saanut voimassaolevan lain nojalla valmistaa kuka tahansa vammaisten hyväksi ei-kaupallisessa tarkoituksessa. Rajoituksen nojalla tapahtuva toiminta ei ole ollut eikä saa olla jatkossakaan sellaista, joka on voittoa tavoittelevaa. Lähtökohtaisesti rajoitussäännöksellä tapahtuva käyttö ei vaikuta äänikirjojen tai sähkökirjojen markkinoihin.

Suurin direktiivistä aiheutuva muutos on se, että direktiivi vapauttaa äänikirjojen valmistuksen muillekin kuin nykyisin asetuksella tarkemmin säädetyille laitoksille. Painettujen sisältöjen kustantajien intressissä on rakentaa toimivia kaupallisia verkkopalveluita niin e-kirjoille kuin äänikirjoillekin. Markkinoiden koko on Suomessa pieni, ja suomen kieli muodostaa pienen kieliryhmän.

Suomen äänikirjamarkkina on tällä hetkellä 2,4 miljoonaa euroa. Kokonaismarkkinasta (256,6 m€) se on noin 1 %. Äänikirjamarkkina on alkanut viime vuonna merkittävästi kasvaa uusien aikaperusteiseen laskutukseen perustavien toimijoiden (Storytel ja Bookbeat) myötä. Myynti on kasvanut myös kappaleittain myyvien osalta. Sähköiset julkaisut ovat 34,8 miljoonaa eli 14 % kokonaismarkkinasta. Tästä on ammatillisia digikirjastoja noin 19 m€ (lääketieteen, juridiikan, taloushallinnon yms. hakuteoksia.).

Valtuutettuja yhteisöjä koskevilla direktiivin mukaisilla velvoitteilla pyritään varmistamaan, että saavutettavassa muodossa olevia kappaleita valmistetaan vain edunsaajien yksinomaiseen käyttöön, kuten nykyään. Valtuutetut yhteisöt pyrkivät myös osaltaan tehostamaan omia palvelujaan ja sovittamaan toimintaansa väheneviin valtionavustuksiin. Suoratoistoon perustuvia palveluita on kehitetty vähentämään postituksesta aiheutuvia kuluja ja vastaamaan lukemisesteisten henkilöiden tarpeisiin saada saataviinsa teoksia saavutettavassa muodossa. Vaikeimmin vammaisille, eli sokeille, näkövammaisille ja muusta vammasta kärsiville ja ikääntyneille toimitetaan edelleen kappaleet fyysisinä CD-levyinä.

Kustannusmarkkinoihin rajoitussäännös voisi vaikuttaa ainoastaan siinä tapauksessa, että esimerkiksi yleisten kirjastojen puutteellisen opastuksen kautta Celian palveluiden käyttäjiksi tulee runsaasti sellaisia henkilöitä, jotka eivät ole direktiivissä tarkoitettuja edunsaajia. Direktiivi edellyttää, että henkilöillä on rajoite, jonka vuoksi he eivät voi saada teosta saataviin yhtä vaittomasti kuin sellainen henkilö, jolla ei ole tällaista rajoitetta. Rajoite voi olla joko fyysinen tai kognitiivinen. Kyse ei voi olla siitä, että äänikirja maksaisi enemmän normaalien kaupallisten välityskanavien kautta hankittuna, jos se muuten on kyseisen henkilön saavutettavissa.

Celian tulisi siten varmistua siitä, että erityisesti suoratoistoon perustuvien palveluiden käyttäjiksi rekisteröityville annetaan riittävät tiedot sen arvioimiseksi, ovatko he direktiivissä tarkoitettuja edunsaajia ja oikeutettuja näiden palveluiden käyttöön.

Nykyisen lain mukaan teoksen tekijällä on oikeus saada näkövammaiselle tarkoitettua äänikirjan valmistamisesta korvaus kappaleen valmistaneelta laitokselta, jos äänikirjan kappale jää pysyvästi näkövammaisen haltuun. Myös direktiivi sallii tämän. Nykyiseen korvausoikeuteen ei esitetä muutosta. Korvausoikeus koskee kuitenkin vain tekijöitä. Tämä otetaan huomioon lähioikeuspykälien viittaussäännöksissä ja niiden perusteluissa. Myöskään teoksen kustantajalla korvausoikeutta ei edelleenkään olisi. Jos edunsaaja lainaa oikeudenhaltijan luvalla julkaistun äänikirjan yleisestä kirjastosta, teoksen tekijällä olisi oikeus valtion talousarvion määrärahasta maksettavaan lainauskorvaukseen.

Valtuutetut yhteisöt toimivat usein kokonaan tai osittain julkisen rahoituksen turvin. Toiminta julkisella rahoituksella on kuitenkin mahdollista ainoastaan sillä edellytyksellä, ettei sillä aiheuteta muita kuin vähäisiä kilpailua ja markkinoiden toimintaa vääristäviä vaikutuksia.

Kustantajat ovat esittäneet, että tekijöille ja muille oikeudenhaltijoille, erityisesti kirjankustantajille, pitäisi nykyisen äänikirjoista maksettavan korvauksen lisäksi maksaa korvausta myös suoratoistolla tarjotuista äänikirjapalveluista. Kustantajien edustajat ovat katsoneet, että korvaus tulisi maksaa suoraan valtion varoista.

Hallituksen esityksessä korvausoikeutta ei ole nykyisestä kavennettu mutta sitä ei ole myöskään laajennettu. Valtio kustantaa jo nyt suurelta osin vammaisille tarjottavat palvelut. Direktiivin tarkoituksen kannalta on tärkeää, että edunsaajia voidaan palvella tavalla, joka ei kohtuuttomasti vaikuta kustantajien ja tekijöiden oikeutettuihin intresseihin. Olisi myös pyrittävä pitämään huolta siitä, että teoskappaleiden valmistaminen saavutettavassa muodossa ei kohtuuttomasti vaikuta kaupallisiin äänikirjamarkkinoihin ja sitä kautta kustantajien ja tekijöiden saamiin tuloihin.

Saavutettavuusdirektiivin ja valmisteilla olevan esteettömyysdirektiivin näkökulmasta julkaisusta aineistosta entistä suuremman osan tulisi olla jo valmiiksi saavutettavassa muodossa tasavertaisesti kaikille käyttäjille.

Useat valtuutetut yhteisöt pyrkivätkin tekemään yhteistyötä kustantajien kanssa niin, että kaupallisesti julkaistavat äänikirjat sisältäisivät jo valmiiksi kaikki keskeiset saavutettavuuden edellyttämät ominaisuudet. Näin vähennettäisiin myös tarvetta valmistaa äänikirjoja tekijänoikeuden rajoituksen nojalla. Tällaisia yhteistyössä oikeudenhaltijoiden kanssa valmistettuja kappaleita ei ole valmistettu rajoitussäännöksen nojalla eikä niitä voi siitä erikseen sopimatta levittää sisämarkkinoilla tai vaihtaa toisen valtuutetun yhteisön kanssa.

Kun lukemisesteisten henkilöiden määrä tulevaisuudessa lisääntyy muun muassa ikääntymisen vuoksi, direktiivi mahdollistaa valmiiksi saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden edel-

leen muokkaamisen entistä paremmin edunsaajalle sopiviksi. Oikeudenhaltijat voivat itse sisältöä julkaistessaan valita, kuinka nopeasti ne siirtyvät noudattamaan saavutettavuusdirektiiviä.

Lukemisestedirektiivi ei velvoita valtuutettuja yhteisöjä tarjoamaan palveluita vaan antaa siihen mahdollisuuden tekijänoikeuden sitä estämättä.

Myös kansainvälisen vaihdon mahdollistama sisällön laajempi saatavuus näkövammaisille ja muille lukemisesteisille muiden maiden valtuutetuilta yhteisöiltä voi vähentää joltain osin saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden valmistuskustannuksia. Nykyisin Celia valmistaa vuosittain yhteensä 750 vieraskielistä teoskappaleita ja on ostanut tai vaihtanut sellaisia yhteensä noin 7000 kertaa.

Direktiivin voimaansaattaminen voi toisaalta aiheuttaa Näkövammaisten kirjasto Celialle lisäkustannuksia hallinnollisen työn lisääntymisen johdosta. Hallinnollisten vaikutusten ei kuitenkaan arvioida nousevan suuremmiksi kuin mitä kulloinkin käytössä oleva valtion rahoitus mahdollistaa. Valtio rahoittaa näkövammaisten kirjastosta annetussa laissa säädettyä toimintaa. Myös muissa yhteisöissä tuotetaan erityispalveluita valtion tuella. Valtion rahoituksella on pyrittävä varmistamaan, että Celia ja muut valtuutetut yhteisöt voivat toteuttaa laissa säädettyjä tai niille muuten kuuluvia tehtäviä riittävällä tavalla.

Suomessa toimivat laitokset valmistavat kirjojen lisäksi myös muita materiaaleja saavutettavassa muodossa näkövammaisten ja lukemisesteisten peruskouluopintoja ja opiskelua varten. Näille materiaaleille ei liene suurta kiinnostusta ulkomailla, minkä vuoksi direktiivi ei tältä osin aiheuta painetta Näkövammaisten kirjaston rahoitukseen.

Luetteloiden ajan tasalla pitäminen ja muissa maissa sijaitsevien valtuutettujen yhteisöjen yhteystietojen jatkuva päivittäminen voisi jossain tilanteessa muodostua valtuutetun yhteisön kannalta varsin työlääksi ottaen huomioon tämän direktiivin mukaisen toiminnan suhde yhteisön muuhun toimintaan. Jos valtuutettu yhteisö kuitenkin aktiivisesti harjoittaa saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden vaihtoa, direktiivin tavoitteiden mukaista on, että kaikista sisämarkkinoilla jo olevista saavutettavassa muodossa olevista teoksen kappaleista on saatavilla riittävät tiedot.

4.2 Viranomaisvaikutukset

Esityksen vaikutukset viranomaisiin ovat vähäiset. Opetus- ja kulttuuriministeriöllä on vain vähäisiä tehtäviä, jotka liittyvät direktiivin ja lain toimeenpanoon. Direktiivi kannustaa sisämarkkinoilla toimivia, jäsenvaltion alueelle sijoittautuneita valtuutettuja yhteisöjä toimittamaan nimensä ja yhteystietonsa, jos yhteisö toteuttaa direktiivin mukaisia toimia sisämarkkinoilla. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulisi toimittaa saamansa tiedot eteenpäin komissiolle. Ministeriön ei kuitenkaan tarvitsisi erityisesti arvioida sitä, onko tietojen toimittaja direktiivin mukainen valtuutettu yhteisö.

Lukemisesteasetuksen mukaan jäsenvaltioiden tulisi tukea valtuutettujen yhteisöjen työtä muun muassa laatimalla parhaita käytäntöjä direktiivin ja asetuksen sallimien käyttöjen toteuttamiseksi kaikkia osapuolia kuullen. Tämä kuuluisi luontevasti ministeriön tehtäviin.

4.3 Muut yhteiskunnalliset vaikutukset

Tekijänoikeusjärjestelmällä suojataan luovaa työtä. Tekijänoikeuslaissa säädetään tekijälle yksinoikeus päättää siitä, miten teosta käytetään. Kyse on perustuslaissa suojatusta oikeudesta tekijän aineettomaan omaisuuteen.

Perusoikeutena suojataan myös sivistyksellisiä oikeuksia ja tasavertaisuutta. Rajoitusten säättäminen näkövammaisten ja muiden lukemisesteisten hyväksi tasapainottaa näitä oikeuksia suhteessa oikeudenhaltijoiden taloudellisiin intresseihin.

Uusilla säännöksillä mahdollistetaan teosten saattaminen lukemisesteisten henkilöiden saattaviin Euroopan unionin alueella entistä helpommin ja siten, että vältetään turhia ja päällekkäisiä kustannuksia kappaleiden valmistamisessa.

Direktiivi korostaa vammaisten ja ei-vammaisten henkilöiden yhtäläisten mahdollisuuksien turvaamista ja sallii muun muassa edunsaajan oman näkökulman ottamisen huomioon, kun teoskappaleen saavutettavuutta arvioidaan. Tämä ilmenee konkreettisesti siten, että oikeus muuntaa teos edunsaajan käyttöä varten koskee myös jo saavutettavaan muotoon valmistettuja teoskappaleita, mikäli ne eivät ole edunsaajan kannalta saavutettavassa muodossa.

Tästä johtuen myös CD-levyillä tapahtuvaa palvelua on ylläpidettävä niin kauan kuin se on näkövammaisen tai muun lukemisesteisen kannalta se muoto, jossa sisältö on hänen saavutettavissaan. Direktiivin tarkoituksena on huomioon ottaen voidaan katsoa, että valtion tulisi varmistaa riittävä rahoitus kyseisen palvelun tuottamiseksi erityisesti sokeiden ja heikkonäköisten ikääntyneiden tai muuten fyysisiä kappaleita käyttävien henkilöiden hyväksi.

Viime vuosina saavutettavuutta on lisätty siirtämällä Celian palveluita yleisiin kirjastoihin. Direktiivissä edellytetään, että valtuutettu yhteisö laatii menettelyohjeet, joita noudattamalla se varmistuu riittävällä tavalla siitä, että kappaleita saatetaan vain edunsaajan käyttöön.

Hallituksen esityksessä arvioidaan erityisesti direktiivin voimaansaattamisen vaikutuksia kansalaisten perusoikeuksiin ja toimintamahdollisuuksiin. Direktiivin säännösten kansallisella voimaansaattamisella voidaan arvioida olevan runsaasti myönteisiä vaikutuksia näkövammaisten ja muiden lukemisesteisten henkilöiden asemaan.

Lisättäessä kirjojen ja muun aineiston saatavuutta lisätään samalla myös näkövammaisten ja muiden aktiivisuuden kehittymistä yhteiskunnassa.

Vaikka teoskappaleiden vaihto eri maiden välillä nyt mahdollistuu, ei ole varmaa, että nykyiset näkövammaisille erityispalveluja tarjoavat yhteisöt rupeavat tällaisia palveluja laajasti tarjoamaan. Palvelut yleistyvät vain, jos ne eivät edellytä korvausten maksamista. Valtuutettujen yhteisöjen määritelmä kattaisi myös mahdolliset Suomen vähemmistöihin kuuluville lukemisesteisille erityispalveluja tarjoavat yhteisöt. Tällaiset yhteisöt voisivat aiempaa helpommin myös tuoda muihin maihin sijoittautuneiden valtuutettujen yhteisöjen valmistamia tai levittämiä saavutettavia kappaleita Suomeen ja edistää sitä, että tiedon saavutettavuutta omalla äidinkielellään.

Ehdotettavat säännökset parantaisivat käyttäjien oikeusturvaa ja ennakoitavuutta teosten käytössä. On mahdollista, että komission arviointien, kertomusten ja direktiivin soveltamisalaa koskevan uudelleenarvioinnin myötä direktiivin soveltamisalaa laajennetaan myös muihin kuin kirjallisiin teoksiin ja muihin vammaisryhmiin niin, että oikeus valmistaa teoskappaleita saavutettavassa muodossa myös direktiivin kautta vähitellen laajenee tasavertaisesti kaikille vammaisille ja kaikkiin teoslajeihin koko EU:n alueella.

5 Asian valmistelu

5.1 Valmisteluvaiheet ja aineistot

Esitys on valmisteltu virkatyönä opetus- ja kulttuuriministeriössä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö järjesti ehdotusluonnoksesta kuulemistilaisuuden 23.4.2018, johon oli kutsuttu asian kannalta keskeisten järjestöjen oikeudenhaltijoiden ja viranomaisten edustajat. Ministeriö järjesti lausuntokierroksen hallituksen esitysluonnoksesta 13.4.—27.4.2018.

Luonnoksesta hallituksen esitykseksi annettiin 28 lausuntoa.

5.2 Lausunnot ja niiden huomioon ottaminen

Näkövammaisten ja muiden lukemisesteisten henkilöiden intressejä turvaavien lausunnonantajien (Näkövammaisten liitto ry, Celia, Yleisradio) lausunnoissa kiinnitettiin huomiota siihen, että säännökset ovat vaikeatajuisia ja että lukemisesteiset tarvitsevat selkeät ohjeet heille kuuluvista oikeuksista. Myös uudet valtuutetun yhteisön määritelmän täyttävät laitokset tai tietyt toiminnot niiden sisällä tarvitsevat selkeämpiä ohjeita mahdollisuuksista hyödyntää direktiivin mukaisesti sallittuja käyttöjä lukemisesteisten hyväksi.

On tärkeää, että kirjallista aineistoa on saatavilla kaikille saavutettavassa muodossa ja että tasavertaisuus toteutuu erilaisten ihmisten vapaa-ajassa, koulutuksessa ja tutkimuksessa. Lakiehdotuksen erityinen positiivinen vaikutus nähtiin siinä, että jatkossa valtuutetut yhteisöt voisivat aiempaa paremmin palvella lukemisesteisiä maahanmuuttajia heidän omalla kielellään.

Myös kirjallisten aineistojen oikeudenhaltijat (Suomen kustannusyhdistys, Medialiitto, Suomen kirjailijaliitto, Finlands-Svenska författareförening rf, Suomen Journalistiliitto, Sanasto ry, Kopiosto ry, Suomen tietokirjailijat ry) kannattivat hallituksen esityksen tavoitteita, mutta erityisesti kustantajat korostivat tarvetta täsmentää esitystä edelleen, jotta direktiivin tavoite toteutuisi ja tekijänoikeuden rajoitus olisi kolmen kohdan testin mukainen. Teknologian kehityksen ja teosten käyttötapojen vuoksi äänikirjojen käyttö on lisääntynyt, minkä vuoksi on tärkeää varmistaa, etteivät muut kuin lukemisesteiset käytä teoksia.

Oikeudenhaltijoiden lausunnoissa katsottiin myös, että tekijöiden oikeutta korvaukseen tulisi laajentaa suoratoistolla tapahtuvaan välittämiseen ja että valtion tulisi ottaa tämä korvaus maksettavakseen. Tältä osin hallituksen esitystä on täsmennetty. Korvausoikeutta ei ole kuitenkaan esitetty laajennettavaksi.

Kuurojen liitto ry ehdotti tekijänoikeuslakiin muutoksia, jotka eivät perustuneet lukemiseste-direktiiviin. Näitä ei toteutettu tarkoituksenmukaisuussyistä. Liikenne- ja viestintäministeriön lausunnon johdosta hallituksen esitystä täsmennettiin radiolähetysten osalta. Tallennetun radiolähetysten sisältämä kirjallinen teos voidaan muuttaa saavutettavampaan muotoon lukemisesteisen toimesta. Myös ministeriön roolia haluttiin kasvattaa direktiivin mukaisen toiminnan valvonnassa.

Myös tietosuojavaltuutetun lausunnon johdosta hallituksen esitys sisältää nyt aiempaa kattavammin henkilötietojen suojaan liittyviä aspekteja erityisesti valtuutetuissa yhteisöissä.

HE 92/2018 vp

Lausuntojen perusteella ehdotusta on monilta muiltakin osin tarkennettu ja sen perusteluja täydennetty.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1 Lakiehdotuksen perustelut

17 §. Teosten saattaminen vammaisten käytettäväksi. Voimassa olevassa muodossa pykälä sisältää säännökset kappaleiden valmistamisesta näkövammaisille ja muille, jotka eivät voi käyttää teoksia tavanomaisella tavalla. Lukemisestedirektiivin johdantokappaleen 20 mukaan kansallisessa laissa voidaan edelleen säätää rajoituksista vammaisten henkilöiden hyväksi tapauksissa, jotka perustuvat direktiivin 2001/29/EY 5 artiklan 3 kohdan b alakohtaan mutta jotka eivät kuulu lukemisestedirektiivin soveltamisalaan.

Pykälän otsikko ehdotetaan säilytettäväksi ennallaan. Pykälässä säädettäisiin muille vammaisille kuin lukemisestedirektiivissä tarkoitetuille näkövammaisille tapahtuvasta teoksen kappaleen valmistamisesta tekijänoikeuden rajoituksen perusteella. Lukemisestedirektiivin mukaisesti näkövammaisille tapahtuvasta teoksen kappaleen valmistamisesta säädettäisiin uudessa 17 a ja 17 b §:ssä.

Pykälän *1 momentin* ensimmäisestä virkkeestä ehdotetaan poistettavaksi sanat ”näkövammaisille ja muille” sen selventämiseksi, että muutoksen jälkeen pykälän säännökset koskevat kappaleiden valmistamista vammaisille yleisesti. Pykälän säännökset kattaisivat, 2 momenttia lukuun ottamatta, myös sellaisen näkövammaisille tapahtuvan kappaleen valmistamisen, joka ei kuulu lukemisestedirektiivin soveltamisalaan. Pykälän nojalla saisi valmistaa teoskappaleita myös taideteoksista, kartoista ja selittävistä piirroksista esimerkiksi kohokuvina tai kolmiulotteisina objekteina näkövammaisten havaittavaksi. Kappaleita saisi valmistaa julkaistuihin teoksista. Kuvataiteen teokset ovat lukemisestedirektiivin ja sen mukaisten lain säännösten piirissä vain siltä osin kuin ne sisältyvät kirjalliseen julkaisuun.

Pykälän *2 momentin* mukaan valtioneuvoston asetuksella säädettäisiin niistä laitoksista, joilla on oikeus valmistaa julkaistusta teoksesta viittomakielellä kappaleita kuuroille ja kuulovammaisille. Momentti vastaa pykälän nykyistä 3 momenttia. Vaikka lukemisestedirektiivin voimaansaattamisesta johtuen asetuksen tasolla tapahtuvasta näkövammaisia palvelevien laitosten hyväksynnästä luovutaan, ei tässä vaiheessa ole perusteltua muuttaa käytäntöjä kuulovammaisten osalta. Esityksessä direktiivin mukaisia saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden valmistusta koskevia säännöksiä ei uloteta muihin kuin lukemisesteisiin.

Pykälän *3 momentin* mukaan tekijällä olisi oikeus korvaukseen 2 momentissa tarkoitettua teoksen kappaleen valmistamisesta myytäväksi tai teoksen välittämistä vammaiselle tai muulle siten, että tämän haltuun jää pysyvästi kappale teoksesta. Momentin sisältö vastaa pykälän nykyistä 4 momenttia siltä osin kuin kyse on kuulovammaisille tapahtuvasta kappaleen valmistamisesta. Momentin muotoilu vastaa uuden 17 b §:n 7 momentiksi ehdotettavaa säännöstä.

Pykälän *4 momentin* mukaan 1-3 momentin säännökset eivät koskisi teoksen kappaleen valmistamista tai teoksen välittämistä kaupallisessa tarkoituksessa. Momentti vastaisi nykyistä 5 momenttia.

Pykälän *5 momentti* vastaisi nykyistä 6 momenttia ja sisältäisi säännökset, joiden mukaisesti 2 momentissa tarkoitettu kuuroille ja kuulovammaisille teoskappaleita valmistava laitos voitaisiin hyväksyä. Momentti sisältäisi myös nykyisen laajuisen asetuksenantovaltuuden. Valtioneuvoston asetuksella voitaisiin säätää tarkemmin 2 momentin nojalla valmistettavien teoksen kappaleiden ja välitettävien teosten teknisistä ominaisuuksista ja merkitsemisestä sekä teoskappaleiden saattamisesta vammaisten käytettäväksi.

Hallituksen esityksellä ehdotettavien muutosten johdosta syntyy tarve kumota tekijänoikeusasetuksen 7 §. Muutos asetukseen tehdään tämän lain voimaantulon jälkeen.

17 a §. *Saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden valmistaminen ja hankinta.* Pykälässä säädettäisiin Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2017/1564 tekijänoikeudella ja lähioikeuksilla suojattujen tiettyjen teosten ja muun aineiston tietyistä sallituista käyttötarkoituksista sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi sekä tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa annetun direktiivin 2001/29/EY muuttamisesta (”lukemisestedirektiivi”) edellyttämät 3 artiklan 1 kohdan a alakohdan ja 4 artiklan mukaiset säännökset saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden valmistamisesta ja hankinnasta. Säännös olisi luonteeltaan pakottava, eikä rajoituksen sisällöstä voisi sopia toisin osapuolten kesken.

Rajoitus koskisi erityisesti kappaleen valmistamista, yleisölle välittämistä, yleisön saataviin saattamista, levitystä ja lainaamista koskevia oikeuksia tietoyhteiskuntadirektiivissä (2001/29/EY) ja vuokraus- ja lainausdirektiivissä (2006/115/EY), sekä tietokoneohjelmadirektiivissä (2009/24/EY) ja tietokantadirektiivissä (96/9/EY) säädettyjä vastaavia oikeuksia.

Kappaleita saisi valmistaa pykälässä säädetyillä edellytyksillä ja siinä säädettyyn tarkoitukseen ilman oikeudenhaltijan suostumusta.

Pykälän *1 momentin* mukaan pykälässä säädettävän tekijänoikeuden rajoituksen edunsaaja olisi henkilö, jolla on näkövamma tai muu lukemiseste ja joka ei voi lukea tai käyttää kirjallista teosta, painettua kirjaa, nuottilehteä tai tällaiseen teokseen sisältyvää kuvaa olennaisilta osin samassa määrin kuin henkilö, jolla tällaista rajoitetta ei ole. Pykälässä käytettäisiin termiä ”lukemisesteinen” sekä näkövammaisista että muista lukemisesteisistä henkilöistä säännösten erottamiseksi yleisesti vammaisiin sovellettavista säännöksistä 17 §:ssä. Pykälän määritelmä perustuu direktiivin 2 artiklan 2 kohtaan.

Lukemisestedirektiivissä ja Marrakeshin sopimuksessa painetun tai kirjallisen aineiston käyttöä koskevat vaikeudet voidaan jakaa kolmeen ryhmään.

Ensiksi, pykälän säännökset koskisivat direktiivin mukaisesti henkilöitä, jotka ovat sokeita tai heikkonäköisiä henkilöitä, joiden näköä ei voida parantaa siinä määrin, että heidän näkönsä olennaisilta osin vastaisi sellaisen henkilön näköä, jolla ei ole tällaista rajoitetta. Marrakeshin sopimuksessa täysin sokeat henkilöt on eroteltu omaksi ryhmäkseen. Näkövammaisten liitto pitää näkövammaisena henkilöä, jonka paremman silmän laseilla korjattu näöntarkkuus on heikompi kuin 0.3. Henkilön katsotaan olevan sokea, jos paremman silmän laseilla korjattu näöntarkkuus on alle 0.05 tai jos näkökenttä on supistunut halkaisijaltaan alle 20 asteeseen tai jos toiminnallinen näkö on jostain muusta syystä vastaavalla tavalla heikentynyt. Näkövammaisen ihminen voi olla heikkonäköinen tai sokea. Näkövammaiseksi ei kuitenkaan luokitella ihmistä, jonka näkökyky pystytään korjaamaan laseilla normaalksi tai jonka toisessa silmässä on normaali näkö.

Toiseksi, pykälän säännöksiä sovellettaisiin direktiivin mukaisesti myös henkilöihin, joilla on havaitsemis- tai lukemiseste, mukaan luettuna dysleksia (lukihäiriö), tai mikä tahansa muu oppimisvaikeus, joka estää heitä lukemasta painettuja teoksia olennaisilta osin samassa määrin kuin henkilöt, joilla ei ole tällaista rajoitetta.

Kolmanneksi, pykälän säännöksiä sovellettaisiin myös henkilöihin, jotka fyysisen vamman vuoksi eivät kykene pitelemään kirjaa käsissään tai käsittelemään sitä taikka kohdistamaan tai liikuttamaan silmiään siinä määrin kuin lukeminen tavanomaisesti edellyttää. Tällaisen rajoit-

teen tai vamman seurauksena nämä henkilöt eivät kykene lukemaan painettuja teoksia olennaisilta osin samassa määrin kuin henkilöt, joilla ei ole tällaista rajoitetta tai vammaa.

Kappaleen saisi valmistaa paitsi lukemisesteinen itse omaa käyttöönsä varten myös joku muu henkilö lukemisesteisen puolesta. Saavutettaviin muotoihin kuuluisivat esimerkiksi pistekirjoitus, isokirjoitusteksti, sopeutetut sähköiset kirjat ja radiolähettykset. Sopeutettuja sähkökirjoja voi käyttää apuvälineillä, kuten koneäänellä. Suomessa näkövammaisille suunnattuja sopeutettuja radiolähettyksiä ei ole tehty.

Pykälän 1 momentin mukaan kappaleita saisi valmistaa kirjoista, aikakausjulkaisuista, sanomalehdistä, aikakauslehdistä ja muista kirjoituksista. Materiaali voisi olla paitsi painettua myös äänimuodossa tai digitaalisena. Myös nuotit ja edellä mainittuihin julkaisuihin sisältyvät kuvitukset kuuluisivat säännöksen piiriin. Tämä vastaa direktiivin 2 artiklan 1 kohtaa.

Säännöksellä varmistettaisiin, että teos olisi direktiivissä mainittujen henkilöiden saavutettavissa yhtä helposti ja vaivattomasti kuin niiden henkilöiden, joilla ei ole sellaista vammaa tai estettä, joka estää teoksen normaalin lukemisen ja käyttämisen. Säännös vastaa direktiivin 2 artiklan 2 kohdan määritelmää saavutettavassa muodossa olevasta kappaleesta.

Se, miten määritellään kyky lukea painettuja teoksia tai muuta kirjallista sisältöä olennaisilta osin samassa määrin kuin henkilö, jolla ei ole kyseistä vammaa tai rajoitetta, arvioidaan kussakin tilanteessa lukemisesteisen itsensä toimesta, usein myös valtuutetun yhteisön avustuksella. Kirjallisen sisällön saavutettavuuden helppous ja vaivattomuus on yksilöllistä. Eri formaatit soveltuvat eri edunsaajille eri tavoin. Tavoitteena tulisi olla, että lukemisesteiset saisivat saatavilleen teoksen parhaiten itselleen soveltuvassa muodossa.

Momentin nojalla tapahtuva kappaleen valmistaminen olisi sallittua vain, jos teos ei ole lukemisesteisen käytettävissä saavutettavassa muodossa. Kappaleen valmistamisen yhteydessä teokseen saisi tehdä myös tarpeelliset muutokset, jotta teos tai muu aineisto olisi käytettävissä saavutettavassa muodossa kyseisen henkilön vamma tai rajoite ja sen erityispiirteet huomioon ottaen.

Pykälän 1 momentin, samoin kuin nykyisen 17 §:n, soveltamisen edellytyksenä olisi, että teos tai muu aineisto on laillisesti henkilön saatavilla. Teos tai muu aineisto on laillisesti henkilön saatavilla, kun teoskappale tai aineisto on ostettu tai se on vapaasti verkossa saatavilla tai kun kappale on saatu haltuun soveltamalla muuta tekijänoikeuslain 2 luvun rajoitussäännöstä. Lukemisesteinen on voinut saada käyttöönsä kappaleen esimerkiksi 12 §:n yksityistä kopiointia koskevan säännöksen nojalla lähimmältä perhe- ja ystäväpiiriltä tai hän on voinut lainata sen kirjastosta.

Momentin viimeisen virkkeen mukaan saavutettavassa muodossa olevan kappaleen saisi valmistaa lukemisesteisen yksinomaiseen käyttöön myös tämän puolesta toimiva henkilö. Tavallisesti kyse olisi lukemisesteisen läheisestä henkilöstä tai hänen henkilökohtaisesta avustajastaan. Direktiivin mukaisesti saavutettavassa muodossa olevan kappaleen saisi valmistaa myös ääntä tallentamalla tai millä tahansa muulla tavalla.

Pykälän 1 momentti kattaisi ainoastaan lukemisesteisen oman, henkilökohtaisen käytön. Tämän momentin nojalla valmistettuja teosten kappaleita ei saisi antaa muiden henkilöiden käyttöön eikä käyttää muuhun tarkoitukseen.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin oikeudesta tuoda maahan tai hankkia 1 momentissa tarkoitettu saavutettavassa muodossa oleva teos tai muu aineisto, jonka toiseen Euroopan talousalu-

eeseen kuuluvaan maahan sijoittautunut valtuutettu yhteisö on valmistanut henkilöille, joilla on näkövamma tai muu lukemiseste. Direktiivin tavoite on parantaa kirjojen ja sähköisten kirjojen, sanomalehtien, aikakausjulkaisujen ja -lehtien saavuttavuutta Euroopan unionissa. Oikeus kappaleiden hankintaan perustuu lukemisestedirektiivin 4 artiklaan sekä kolmansiin maihin sijoittautuneiden valtuutettujen yhteisöjen levittämien kappaleiden osalta suoraan sovellettavaan kappaleiden kansainvälistä vaihtoa koskevaan Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseen (EU) 2017/1563. Oikeus koskee direktiivin 4 artiklan mukaan vain edunsaajaa itseään. Jos edunsaaja ei itse kykene hankkimaan teoskappaletta, ohjaa direktiivin säännös edunsaajaa ottamaan yhteyttä asuinvaltioon sijoittautuneeseen valtuutettuun yhteisöön.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin, ettei 1 momentissa tarkoitettua oikeudesta valmistaa teoksen kappale voisi poiketa sopimuksella. Sekä direktiivi että Marrakeshin sopimus edellyttävät pakottavaa poikkeusta tekijöiden oikeuksiin. Säännös koskee kaikkia pykälässä tarkoitettuja teoksia ja kaikkia siinä tarkoitettuja lukemisesteisiä henkilöitä.

Momentti vastaa direktiivin 3 artiklan 5 kohtaa. Direktiivin mukaan sopimusmääräyksillä, joilla pyritään estämään tai rajoittamaan jollakin tavalla poikkeuksen soveltamista, ei ole oikeusvaikutusta. Käytännössä säännös estää sen, että direktiivin mukaisen oikeuden rajoittamisen tiettyjen teosten osalta esimerkiksi niiden julkaisuajankohdan tai julkaisumuodon suhteen. Oikeudenhaltija ei voi edellyttää, että valtuutettu yhteisö valmistaa lukemisesteisille kappaleita vain tietyssä formaatissa vaan valtuutetun yhteisön on voitava tehdä tarvittavat toimet teoksen saattamiseksi lukemisesteiselle saavutettavaan muotoon. Edunsaajalla tulee aina olla mahdollisuus tehdä tarvittavat muutokset kappaleeseen saadakseen teoksen saataviinsa saavutettavassa muodossa tai valmistaa teoksesta saavutettavassa muodossa oleva kappale itse tai pyytää valtuutettua yhteisöä valmistamaan tällainen kappale.

17 b §. *Teosten saattaminen lukemisesteisten käytettäväksi saavutettavassa muodossa.* Pykälä sisältää lukemisestedirektiivin 3 ja 4 artiklan mukaiset säännökset valtuutettujen yhteisöjen oikeudesta valmistaa kappaleita teoksista saavutettavassa muodossa.

Pykälän 1 momentin mukaan saavutettavassa muodossa olevan kappaleen 17 a §:ssä tarkoitettua kirjallisesta teoksesta ja muusta graafisessa muodossa olevasta aineistosta, joka on julkaistu, saa valmistaa direktiivin 2 artiklan 4 kohdassa tarkoitettu valtuutettu yhteisö. Koska valtuutus tapahtuu suoraan lain nojalla eikä esimerkiksi yksittäin hyväksyen valtioneuvoston asetuksella, on pykälässä tarpeen viitata direktiivissä tarkoitettuihin valtuutettuihin yhteisöihin. Momentin 1 ja 2 kohdassa määriteltäisiin tarkemmin, mitä lukemisestedirektiivissä tarkoitettua valtuutettua yhteisöä ovat. Ääntä tallentamalla tapahtuva kappaleen valmistaminen on voimassa olevassa laissa rajattu ainoastaan valtioneuvoston asetuksessa hyväksytyille laitoksille.

Momentin 1 kohdan mukaan valtuutettuna yhteisönä pidettäisiin voittoa tavoittelematonta yhteisöä, joka tarjoaa edunsaajille palveluja koulutuksen, opettajankoulutuksen, yksilöllisesti mukautetun lukemisen tai tiedonsaannin alalla. Tällaisia palveluja tarjoavat Suomessa esimerkiksi Näkövammaisten liitto ja Oppimis- ja ohjauskeskus Valteri. Viimeksi mainitun osana toimii myös ruotsinkielinen näkövammaisten koulu (Svenska skolan för synskadade). Valterilla on useita toimipisteitä. Näkövammaisille suunnattua ammatillista koulutusta tarjotaan puolestaan Keskuspuiston ammattiopistossa, joka on osa Invalidisäätiö-konsernia.

Momentin 2 kohdan mukaan valtuutettu yhteisö voisi olla myös julkinen laitos tai voittoa tavoittelematon järjestö, joka tarjoaa 1 kohdassa tarkoitettuja palveluja lukemisesteisille osana pääasiallista toimintaansa, institutionaalisia velvoitteitaan tai yleisen edun mukaisia tehtäviä. Näkövammaisten kirjastotoimintaa varten on opetus- ja kulttuuriministeriön alainen, val-

tion ohjauksessa ja rahoituksella toimiva näkövammaisten kirjasto Celia, joka palvelee näkövammaisten lisäksi muitakin lukemisesteisiä.

Pykälän 2 *momentin* mukaan kappaleen valmistamisen edellytyksenä on, että teos on laillisesti valtuutetun yhteisön hallussa tai saatavilla. Teos ja muu aineisto olisi valtuutetun yhteisön laillisesti saatavilla silloin, kun yhteisö on ostanut teoksen kappaleen tai kun se on saanut kappaleen haltuunsa toiselta valtuutetulta yhteisöltä.

Pykälän 3 *momentti* sisältäisi direktiivin 3 artiklan 1 kohdan b alakohdan edellyttämät säännökset valtuutetulle yhteisölle sallituista teosten käytöistä saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden levittämiseksi ja välittämiseksi.

Pykälän 3 *momentin* mukaan vain 1 *momentissa* tarkoitettu valtuutettu yhteisö saa ilman teoksen tai suojatun aineiston oikeudenhaltija lupaa saattaa teoksen henkilölle, jolla on näkövamma tai muu lukemiseste tai toisen valtuutetun yhteisön saataviin Suomessa tai muussa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa. Välittäminen voisi tapahtua levittämällä tai lainaamalla teoksen kappale tai välittämällä teos esimerkiksi tietoverkon välityksellä. Nykyisin tyyppillisin yleisön saataviin saattamistapa on äänikirjan suoratoisto lukemisesteisen käyttöön. Saavutettavassa muodossa olevia teoksen kappaleita saisi välittää vain lukemisesteisen yksinomaiseen käyttöön.

Pykälän 4 *momentin* mukaan Suomeen sijoittautunut valtuutettu yhteisö saisi tuoda maahan tai hankkia lukemisesteien käytettäväksi sellaisen 1 *momentissa* tarkoitettun saavutettavassa muodossa olevan teoksen, jonka toiseen Euroopan talousalueeseen kuuluvaan valtioon sijoittautunut valtuutettu yhteisö on levittänyt, välittänyt tai asettanut lukemisesteisen tai toisen valtuutetun yhteisön saataviin.

Teoksen fyysisen kappaleen maahantuonti on sallittua, mikäli teoksen kappale on levitetty rajoitussäännöksen nojalla laillisesti Euroopan talousalueella. Levitysoikeudesta ja sen raukeamisesta on säädetty tietoyhteiskuntadirektiivin 4 artiklassa. Lukemisestedirektiivissä fyysisen teoskappaleen maahantuonnista on säädetty selvyuden vuoksi. Käytännössä oikeus koskee teosten lisäksi myös muuta lähioikeuksilla suojattua aineistoa. Digitaalisen teoskappaleen välittäminen Euroopan talousalueeseen kuuluvasta valtiosta toiseen edellyttää erityistä rajoitusta tekijän yksinoikeuksiin sekä direktiivissä että kansallisen lain tasolla.

Lähioikeuspykäliin ehdotettavilla viittauksilla rajoitussäännös tulee sovellettavaksi myös esittävien taiteilijoiden suorituksiin, äänitteisiin, valokuviin ja eräisiin muihin lähioikeuksien suojankohteisiin.

Pykälän 5 *momentin* mukaan valtuutetun yhteisön olisi merkittävä 1 *momentin* nojalla valmistamiinsa teoskappaleisiin teoksen tekijän ja esittävän taiteilijan nimi 11 §:n 2 *momentissa* tarkoitettun hyvän tavan mukaisesti. Digitaalisessa muodossa olevien teoskappaleiden osalta kyse olisi tekijänoikeuslain 50 d §:ssä tarkoitettujen oikeuksien sähköisten hallinnointitietojen liittämisestä. Direktiiviin sisältyvien avoimuuden periaatteiden mukaista olisi myös huomioida tarve lisätä tietoa siitä, mikä valtuutettu yhteisö on kappaleen valmistanut ja mihin tarkoitukseen sitä saa käyttää. Tämä kattaisi myös tilanteen, josta on nykyisin säädetty tekijänoikeusasetuksen 7 §:n 3 *momentissa*. Mainitun säännöksen mukaan valmistettaviin äänikirjoihin on vähintään merkittävä teoksen tekijän ja esittävän taiteilijan nimi.

Pykälän 6 *momentin* mukaan teoksen kappaleen valmistamisesta tai välittämisestä edunsaajalle tai toiselle valtuutetulle yhteisölle ei voisi poiketa sopimuksella. Direktiivi edellyttää, ettei direktiivin mukaista oikeutta saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden valmistamiseen

voida kaventaa sopimuksella. Oikeudenhaltijoita ja valtuutettuja yhteisöjä kehoitetaan yhteistyöhön, jotta direktiivin tavoitteet saavutetaan.

Pykälän 7 momentin mukaan tekijällä olisi oikeus saada korvaus valtuutetulta yhteisöltä, jos 1 momentin mukaisesti ääntä tallentamalla Suomessa valmistettu teoksen kappale jää pysyvästi lukemisesteisen haltuun, esimerkiksi tietokoneelle tallennettuna tai fyysisessä muodossa. Näin rajattuna korvausoikeuden laajuus vastaa nykyistä 17 §:n 3 momenttia. Pysyvällä käytöllä tarkoitetaan muita käyttömuotoja kuin aineiston lainaamista tai ajallisesti rajoitettua käyttöoikeutta. Korvausoikeus koskisi vain ”lopullisia kulutustapahtumia”. Jos korvausoikeudesta ei päästä valtuutetun yhteisön ja oikeudenhaltijan välillä sopimukseen, asia ratkaistaisiin lain 54 §:n mukaisessa välimiesmenettelyssä.

Direktiivissä korostetaan säädetyn rajoituksen erityisluonnetta ja sen erityistä alaa. Rajoituksesta hyötyvien henkilöiden oikeusvarmuuden tarve huomioon ottaen ei kansallisessa lainsäädännössä saa asettaa muita kuin direktiivissä sallittuja lisävaatimuksia. Direktiivi ei salli kaupallisen saatavuuden ennakkotarkastusta. Direktiivillä on haluttu välttää tilanne, jossa korvaus muodostuisi rajoituksen tavoitteen kannalta esteeksi teosten käyttämisessä näkövammaisten hyväksi ja taloudellisesti kuormittavaksi valtuutetuille järjestöille. Komissio seuraa korvausoikeuden soveltamisen vaikutuksia kansallisten säännösten soveltamisesta tehtävää kertomustaan varten.

Korvausjärjestelmiä olisi johdantokappaleen 14 mukaan sovellettava ainoastaan tällaisen järjestelmän säätäneen jäsenvaltion alueelle sijoittautuneiden valtuutettujen yhteisöjen harjoittamaan käyttöön, eikä korvausoikeutta saisi soveltaa muihin jäsenvaltioihin tai Marrakeshin sopimuksen osapuolina oleviin kolmansiin maihin sijoittautuneisiin valtuutettuihin yhteisöihin. Rajat ylittävälle vaihdolle ei saa direktiivin mukaan asettaa kuormittavampia vaatimuksia kuin tilanteille, jotka eivät ole rajat ylittäviä. Jäsenvaltioon sijoittautuneita valtuutettuja yhteisöjä tulee kohdella korvauksen muodon ja sen mahdollisen tason osalta tasapuolisesti.

Voimassaoleva korvausoikeus koskee vain kappaleiden valmistusta Suomessa. Direktiivin voimaansaattamisen johdosta valmistetut kappaleet voivat päätyä lukemisesteisen haltuun myös Suomen rajojen ulkopuolelle. Tällä ei ole vaikutusta korvausoikeuden syntymiseen. Suomeen sijoittunut valtuutettu yhteisö maksaisi tekijänoikeuslaissa säädettyä korvausta oikeudenhaltijoille myös silloin, kun kappaleet on tarkoitettu levitettäväksi sisämarkkinoille tai kansainvälistä vaihtoa varten. Direktiivin hengen mukaisesti saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden tulee voida liikkua vapaasti sisämarkkinoilla. Korvausoikeutta ei olisi, jos äänitallenne toimitetaan lukemisesteiselle suoratoistoon perustuvan palvelun avulla tai lukemisesteinen käyttää koneäänilukijaa. Direktiivin mukaan korvausta ei saa vaatia lukemisesteiseltä.

Korvausoikeudesta säädettyäessä olisi otettava huomioon paitsi direktiivin yleiset tavoitteet ja lukemisesteisten intressit myös kunkin tapauksen erityisolosuhteet, jotka johtuvat tietyn yksittäisen saavutettavassa muodossa olevan kappaleen valmistamisesta. Jos oikeudenhaltijalle koitua haitta on vähäinen, direktiivin mukaan ei saisi olla velvollisuutta suorittaa korvausta. Korvausta ei siten saisi edellyttää yksittäisten saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden valmistamiseen, jotka valtuutettu yhteisö on tehnyt vain edunsaajan pyynnöstä eikä omasta aloitteestaan osana tehtäviään mahdollistaa lukemisesteiselle yksilöllisesti mukautetun lukeminen. Yksittäin valmistettuna näillä kappaleilla ei ole vaikutusta oikeudenhaltijoiden taloudellisten intressien toteutumiseen.

17 c §. *Valtuutetun yhteisön velvoitteet.* Pykälässä säädettäisiin direktiivin 5 artiklan mukaisesti valtuutettujen yhteisöjen velvoitteista.

Pykälän 1 momentin mukaan Suomeen sijoittautuneen valtuutetun yhteisön tulisi vahvistaa toimintaansa varten omat menettelytapansa direktiivissä säädettyjen velvoitteiden valvomiseksi ja noudattaa niitä. Tämä velvoite syntyy, kun valtuutettu yhteisö harjoittaa direktiivin 4 artiklan mukaista teoskappaleiden vaihtoa Euroopan talousalueeseen kuuluviin valtioihin sijoittautuneiden valtuutettujen yhteisöjen kanssa.

Direktiivin sanamuodosta voi lukea, että pelkästään ulkomailla asuvien edunsaajien palveleminen ei yksinään vielä laukaise pykälässä tarkoitettuja velvoitteita valtuutetulle yhteisölle.

Kun Suomeen sijoittautunut valtuutettu yhteisö omasta aloitteestaan päättää palvella EU:n talousalueelle tai kolmanteen maahan sijoittunutta valtuutettua yhteisöä ja toimittaa sille saavutettavassa muodossa olevia kappaleita, sen olisi muodostettava vaihtoa varten oikeudenhaltijoiden suojaksi tarvittavat omat menettelytapansa.

Momentin 1 kohdan mukaan valtuutetun yhteisön olisi varmistuttava siitä, että teoksen kappaleet saatetaan ainoastaan lukemisesteisten tai muiden valtuutettujen yhteisöjen saataviin.

Pelkkä asiakkaan oma ilmoitus ei välttämättä aina riitä. Vaikka erityistä todistetta lukemisesteisyydestä ei vaadittaisikaan, lukemisesteisen olisi kuitenkin tarvittaessa pystyttävä todentamaan, että direktiivin mukaiset edunsaajan edellytykset täyttyvät ja että hänellä on tarve saavutettavassa muodossa olevan kappaleen käyttöön. Vahvistettavilla menettelytavoilla pitäisi pystyä käytännössä riittävästi varmistumaan siitä, että valtuutetun yhteisön asiakas on direktiivin mukainen edunsaaja.

Direktiivin 2 artiklan edunsaajan määritelmä kattaa monipuolisesti kaikki tilanteet, joissa henkilö ei vammasta, sairaudesta tai muusta rajoitteesta johtuen voi saada saatavilleen kirjallista julkaisua ja siihen liittyvää kuvaa yhtä helposti kuin sellainen henkilö, jolla tällaista rajoitetta tai vammaa ei ole. Jos kyse on korvausoikeuden piiriin kuuluvasta käytöstä, jossa teoksen kappale jää pysyvästi lukemisesteisen haltuun, valtuutetun yhteisön pitää pystyä suorittamaan asianmukainen korvaus teoksen tekijälle. Valtuutetun yhteisön tulisi vahvistamallaan menettelytavoilla pyrkiä välttämään tilanne, jossa käyttö muodostuisi niin laajamittaiseksi, että valtuutettu yhteisö ei pystyisi suorittamaan korvauksia niihin oikeutetuille tekijöille.

Momentin 2 kohdan mukaan valtuutetun yhteisön tulisi toimia tavalla, jolla ehkäistään saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden luvatonta valmistamista ja saataviin saattamista. Tällä tarkoitetaan sitä, että valtuutetun yhteisön tulisi, mikäli mahdollista, käyttää valmistamiseen saavutettavassa muodossa olevissa kappaleissa teknistä suojausta, jonka avulla estetään kopiointi. Nykyisin käytössä oleva vesileimateknologia ei estä kopiointia mutta mahdollistaa teoskappaleen jäljittämisen. Oikeuksien sähköisiä hallinnointitietoja käyttämällä voidaan viestittää siitä, millä perusteella kappale on valmistettu ja kuka ja mihin tarkoitukseen kappaletta saa käyttää. Näillä toimenpiteillä ehkäistäisiin kappaleen valmistamista ja käyttöä muuhun tarkoitukseen kuin siihen, mihin käyttö on laissa sallittu.

Momentin 3 kohdan mukaisesti valtuutetun yhteisön tulisi toimia huolellisesti käsitellessään teoksia tai muuta aineistoa ja niiden saavutettavassa muodossa olevia kappaleita sekä pitää kirjaa teosten ja muun aineiston käsittelystä. Käsitellessään teoksia ja muuta suojattua aineistoa valtuutetun yhteisön on direktiivin 3 artiklan 2 kohdan mukaan varmistuttava, että saavutettavassa muodossa olevassa kappaleessa, joka on valmistettu toteuttaen tarvittavat muutokset, kunnioitetaan teoksen tai muun aineiston eheyttä. Tästä hyvä esimerkki on kun valtuutettu yhteisö valmistaa selkokielellä kappaleita teoksista direktiivin sallimalla tavalla. Direktiiviin sisältyvä edellytys viittaa moraalisten oikeuksien kunnioittamiseen ja vastaa tekijänoikeuslain

11 §:n säännöstä, jonka mukaan teosta ei saa muuttaa rajoitussäännöksen nojalla enempää kuin sallittu käyttäminen edellyttää.

Valtuutettujen yhteisöjen olisi edelleen pidettävä kirjaa teosten ja muun aineiston käsittelystä, samoin kuin siitä, mitä aineistoja on käytetty ja kuinka paljon.

Momentin 4 kohdan mukaan valtuutetun yhteisön olisi pidettävä saatavilla ajantasaiset tiedot siitä, miten se noudattaa tässä momentissa säädettyjä velvollisuuksia.

Direktiivissä on jätetty jäsenvaltioiden ja valtuutettujen yhteisöjen harkintaan, kuinka avoimia tällaisten menettelytapojen tulisi olla. Direktiivi edellyttää, että oikeudenhaltijoille tai heidän edustajilleen varataan mahdollisuus seurata, miten valtuutettu yhteisö käytännössä soveltaa vahvistamia menettelytapoja.

Valtuutettujen yhteisöjen on tarvittaessa pidettävä tietoja vapaasti saatavilla verkossa tai välitettävä muita tiedotuskanavia käyttäen tietoja siitä, miten se noudattaa vahvistamia menettelytapoja. Tietojen julkaiseminen valtuutetun yhteisön verkkosivuilla lienee käytännössä helppoin ja läpinäkyvin tapa täyttää direktiivin velvoitteet ja pitää tiedot ajan tasalla.

Direktiivissä tarkoitettujen menettelytapojen lähtökohtana ovat valtuutetun yhteisön omat, näkövammaisia ja muita lukemisesteisiä palvellessaan mahdollisesti jo soveltamat käytännöt. Direktiivin säännös on luonteeltaan valtuutettujen yhteisöjen itsesääntelyyn kehottava säännös.

Valtuutetun yhteisön tulisi myös kehittää menettelytapojaan ja ottamaan huomioon paitsi direktiivin tarkoitus myös direktiivissä sallittujen käyttöjen mahdolliset vaikutukset saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden käytön määrään ja siitä aiheutuvat taloudelliset vaikutukset oikeudenhaltijoille. Rajoitussäännöstä soveltavat yhteisöt ja oikeudenhaltijat voivat yhteistyössä kerätä tietoa eri käytäntöjen eduista direktiivin tavoitteen toteutumisen ja oikeudenhaltijoiden intressien huomioon ottamisen näkökulmasta.

Direktiivin mahdollistaessa ETA-valtioiden välisen teosvaihdon ja asetuksen mahdollistaessa kolmansien maiden välisen teosvaihdon tulisi valtuutettujen yhteisöjen menettelytavoissa ja niiden soveltamisessa ottaa huomioon direktiivin tarkoitus ja sen mahdolliset vaikutukset ja saattaa lukemisesteisten ja muiden valtuutettujen yhteisöjen saataviin vahvistetut menettelyohjeet eri kielillä.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että edunsaajien henkilötietojen käsittelyyn sovelletaan, mitä henkilötietojen käsittelystä on säädetty yleisessä tietosuojasetuksessa (EU) 2016/679) luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja muualla laissa. Direktiivin 5 artiklan 1 kappaleen 2 kohdan mukaisesti tulisi varmistaa, että edunsaajien henkilötietojen käsittelyyn sovellettavia sääntöjä noudatetaan 2 momenttia sovellettaessa täysimääräisesti. Tietosuojasetusta käsitellään tarkemmin yleisperustelujen kohdassa 3.7.

Pykälän 3 momentti sisältäisi sisämarkkinoilla toimiville valtuutetuille yhteisöille lisäksi velvoitteet antaa pyynnöstä tarkempia tietoja toiminnastaan lukemisesteisille, muille valtuutetuille yhteisöille ja oikeudenhaltijoille. Säännökset vastaavat direktiivin 5 artiklan 2 kohdan mukaisia velvoitteita. Valtuutetun yhteisön olisi kerättävä tiedot mutta toimitettava ne vain, jos joku niitä pyytää.

Momentin a-alakohdan mukaan valtuutetun yhteisön olisi toimitettava luettelo teoksista tai muusta aineistosta, joista sillä on saavutettavassa muodossa olevia kappaleita, sekä tieto siitä, missä teknisessä muodossa kappaleet ovat. Lukemisesteiset voivat tietojen perusteella löytää itselleen parhaiten saavutettavissa olevat versiot teoksista ja oikeudenhaltijat voivat tarvittaessa valvoa teoskappaleiden valmistusta.

Momentin b-alakohdan mukaan valtuutetun yhteisön olisi pyynnöstä ilmoitettava niiden valtuutettujen yhteisöjen nimet ja yhteystiedot, joiden kanssa se on harjoittanut saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden vaihtoa 17 b §:n 3 ja 4 momentin nojalla.

Pykälän 4 momentin mukaan Suomeen sijoittuneen valtuutetun yhteisön, joka toteuttaa tässä pykälässä tarkoitettuja toimia, tulisi ilmoittaa nimensä ja yhteystietonsa opetus- ja kulttuuriministeriölle. Teoskappaleiden rajat ylittävää vaihtoa harjoittavan valtuutetun yhteisön olisi oma-aloitteisesti annettava tieto siitä ministeriöön.

Säännöksellä pantaisiin täytäntöön direktiivin avoimuutta ja tietojenvaihtoa koskeva 6 artikla, jonka mukaan jäsenvaltioiden olisi kannustettava valtuutettuja yhteisöjä ilmoittamaan asianomaiselle viranomaiselle vapaaehtoisesti nimensä ja yhteystietonsa. Nämä tiedot jäsenvaltion olisi toimitettava komissiolle. Ministeriö huolehtisi tiedon toimittamisesta komissiolle. Jotta tarvittavien tietojen välittäminen komissiolle voidaan varmistaa, on katsottu tarpeelliseksi, että asiasta säädetään laissa. Ministeriöllä ei ole velvollisuutta tarkistaa tietojen oikeellisuutta.

Tietojen toimittamatta jättämisestä ei ole säädetty minkäänlaisia seuraamuksia valtuutetulle yhteisölle. Toisaalta tietojen toimittamista edesauttaa lain voimaansaattamisen jälkeen käynnistyvä hyvien käytäntöjen luominen, jossa eri osapuolet ohjataan pitämään yhteyttä ja kehittämään toimintaansa lukemisestedirektiivin ja saavutettavuusdirektiivin mukaisesti.

Direktiivin voimaansaattamisen jälkeen EU:n laajuisten tai jopa maailmanlaajuisten hyvien käytäntöjen luominen riittävien tietojen keräämisestä ja ylläpidosta rakentaisi luottamusta oikeudenhaltijoiden ja edunsaajia palvelevien yhteisöjen välille.

17 d §. *Saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden rajat ylittävä vaihto.* Pykälässä viitattaisiin EU:n asetukseen (EU) 2017/1563 saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden kansainvälisestä vaihdosta, joka on jäsenvaltioissa suoraan sovellettava. Asetus koskee samoja teoksia ja edunsaajia kuin lukemisestedirektiivi.

Valtuutettu yhteisö, joka 17 b §:n mukaan saisi valmistaa saavutettavassa muodossa kappaleita teoksista ja välittää niitä edunsaajille, saisi Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2017/1563 mukaisesti harjoittaa saavutettavassa muodossa olevien teosten kappaleiden ja teosten vaihtoa Marrakeshin sopimuksen osapuolina olevien kolmansien maiden valtuutettuja yhteisöjä vastaavien yhteisöjen kanssa. Asetus tulee voimaan 12.10.2018. Euroopan unioni valmistelee Marrakeshin sopimuksen ratifiointia, ja mainittu teosvaihto on mahdollista sen jälkeen kun Euroopan unionista on tullut Marrakeshin sopimuksen osapuoli.

45 §. *Esittävä taiteilija.* Pykälän 7 momentin viittaussäännökseen tehdään direktiivin edellyttämistä lain säännöksistä johtuvat muutokset. Viittaussäännökseen lisätään viittaukset uuden 17 a §:n, 17 b §:n 1—5 momentin sekä 17 c ja 17 d §:n soveltamiseen. Nykyinen viittaus 17 §:n 2, 3 ja 5 momentin soveltamiseen muutetaan viittaukseksi muutetun 17 §:n 2 ja 4 momenttiin.

Uudet viittaukset esittävien taiteilijoiden oikeuksia koskevassa pykälässä mahdollistavat sen, että äänikirjoja voidaan valmistaa edunsaajien käyttöön ja että valmistetut äänikirjat voivat

liikkua vapaasti sisämarkkinoilla. Viittaukset ovat tarpeellisia siksi, että direktiivin määritelmä saavutettavassa muodossa olevista kappaleista kattaa myös esitykset, jotka sisältyvät äänitalenteeseen tai tallennettuun radiolähetykseen.

Korvausoikeutta ei ole voimassa olevan lain mukaan ulotettu esittäville taiteilijoille eikä muillekaan lähioikeuksien haltijoille. Tähän ei esitetä muutosta.

46 §. Äänitallenteen tuottaja. Direktiivin mukaista rajoitusta sovellettaisiin myös tietoyhteiskuntadirektiivin 2 ja 3 artiklassa tarkoitettuihin äänitetuottajien äänitteisiin. Pykälän 3 momentin viittaussäännökseen tehdään direktiivin edellyttämistä lain säännöksistä johtuvat muutokset äänitallenteen tuottajien oikeuksiin. Viittaussäännökseen lisätään viittaukset uuden 17 a §:n, 17 b §:n 1—5 momentin sekä 17 c ja 17 d §:n soveltamiseen.

Voimassa olevassa 46 §:ssä ei ole viittausta 17 §:ään. Voimassa olevan 17 §:n 2 momentin mukaan kirjallisesta teoksesta on sallittua valmistaa kappale ääntä tallentamalla. Sen sijaan valmiista äänikirjasta tai muusta kaupallisessa levityksessä olevasta tallenteesta ei saa valmistaa kappaletta näkövammaisen käyttöön. Direktiivin edellyttämien muutosten johdosta edunsaaja, hänen puolestaan toimiva henkilö tai valtuutettu yhteisö voisi lain voimaantumisen jälkeen tehdä esimerkiksi äänitallenteen muodossa julkaistua kirjallisen teoksen kappaleeseen tarvittavat muutokset, jotta edunsaaja voi saada teoksen saataviinsa saavutettavassa muodossa. Tällöin olisi tekijän ja esittävän taiteilijan lisäksi äänitallenteen tuottajan nimi mainittava kappaleessa 17 b §:n 5 momentin mukaisesti.

48 §. Radio- ja televisioyrittäjä. Direktiivin mukaista rajoitusta sovellettaisiin myös tietoyhteiskuntadirektiivin 2 ja 3 artiklassa tarkoitettuihin yleisradio-organisaatioiden lähetyksiin. Pykälän 4 momentin viittaussäännökseen tehdään direktiivin edellyttämistä lain säännöksistä johtuvat muutokset radio- ja televisioyrittäjien oikeuksiin. Viittaussäännökseen lisätään viittaukset uuden 17 a §:n, 17 b §:n 1—4 momentin sekä 17 c ja 17 d §:n soveltamiseen.

Voimassa olevassa 48 §:ssä ei ole viittausta 17 §:ään. Direktiivin edellyttämien muutosten, jotka radio- ja televisioyrittäjien oikeuksien osalta säädettäisiin viittaussäännöksellä, johdosta edunsaaja, hänen puolestaan toimiva henkilö tai valtuutettu yhteisö voisi lain voimaantumisen jälkeen tehdä tallennettuun radio- tai televisiolähetykseen tarvittavat muutokset, jotta edunsaaja voi saada lähetyksen saataviinsa saavutettavassa muodossa. Tällöin kyse olisi sopeutetusta radiolähetyksestä. Tästä esimerkkinä ovat selkokieliset uutiset. Niitä tekevät julkisen palvelun yhteisöt, lähinnä Yleisradio osana näkövammaisille ja muille lukemisesteisille tarkoitettuja laissa säädettyjä tehtäviä.

49 §. Luettelon ja tietokannan valmistaja. Pykälän 3 momentin viittaussäännökseen tehdään direktiivin edellyttämistä lain säännöksistä johtuvat muutokset luettelon ja tietokannan valmistajan oikeuksiin. Viittaussäännökseen lisätään viittaukset 17 a—17 d §:n soveltamiseen. Nykyinen viittaus 17 §:n soveltamiseen säilytetään.

Uudet viittaukset luettelon ja tietokannan valmistajan oikeuksiin mahdollistavat sen, että myös näistä aineistoista voidaan valmistaa kappaleita direktiivin edellyttämällä tavalla saavutettavassa muodossa edunsaajien käyttöön ja että valmistetut kappaleet voivat liikkua vapaasti sisämarkkinoilla. Direktiivin määritelmä saavutettavassa muodossa olevista kappaleista kattaa myös erilaiset luettelot ja tietokannat, jotka sisältävät kirjallisia teoksia tai julkaisuja tai niihin sisältyviä kuvia tai nuottilehtiä.

49 a §. Valokuvaaja. Pykälän 3 momentin viittaussäännökseen tehdään direktiivin edellyttämistä lain säännöksistä johtuvat muutokset. Viittaussäännökseen lisätään viittaukset uuden

17 a §:n, 17 b §:n 1—5 momentin sekä 17 c ja 17 d §:n soveltamiseen. Nykyinen viittaus 17 §:n 1 momentin soveltamiseen säilytetään.

Uudet viittaukset valokuvaajan oikeuksiin mahdollistavat sen, että osana kirjallista teosta myös valokuvista voidaan valmistaa kappaleita direktiivin edellyttämällä tavalla saavutettavassa muodossa edunsaajien käyttöön ja että valmistetut kappaleet voivat liikkua vapaasti sisämarkkinoilla. Direktiivin määritelmä saavutettavassa muodossa olevista kappaleista kattaa myös kirjallisiin teoksiin tai julkaisuihin sisältyvät kuvat. Rajoitussäännöksen nojalla aineistoon voidaan edunsaajaa varten tehdä tarvittavat muutokset, jotta hän voi saada aineiston saataviinsa olennaisesti samalla tavalla kuin henkilö, jolla ei ole tällaista rajoitetta.

50 c §. *Teknisen toimenpitein suojattujen teosten käyttäminen.* Pykälään ehdotetaan tehtäväksi direktiivin voimaansaattamisesta aiheutuvat muutokset.

Voimassaolevan 1 momentin mukaan sillä, jolla on laillisesti hallussaan ja saatavillaan tehokkaalla teknisellä suojauksella suojattu teos ja jolla on 17 §:n nojalla oikeus käyttää teosta, tulee olla mahdollisuus käyttää teosta siltä osin kuin se on tarpeen kyseisen rajoituksen hyödyntämiseksi. Jollei teoksen käyttäminen ole teknisten toimenpiteiden vuoksi mahdollista, asia ratkaistaan 2 momentin mukaan vapaaehtoisin toimin tai välimiesmenettelyssä. Mainittuja säännöksiä ei kuitenkaan sovelleta tietoverkon kautta sovitulla ehdoilla välitettyyn teokseen.

Lukemisestedirektiivin 3 artiklan 4 kohdan viittaus tietoyhteiskuntadirektiivin 6 artiklan (tekniisiä toimenpiteitä koskevat velvoitteet) soveltamiseen osoittaa, että lukemisestedirektiivin mukaista rajoitusta tulisi soveltaa myös teokseen, joka on saatettu pyynnöstä yleisön saataviin. Tämän vuoksi lain 50 c §:n 3 momenttia muutettaisiin niin, että 1 ja 2 momenttia sovellettaisiin myös pyynnöstä lukemisesteisille välitettyihin teoksiin lisäämällä momenttiin viittaus 17 a—17 d §:ään.

Jos oikeudenhaltija ei 50 c §:n 2 momentin mukaisesti tarjoa keinoja käyttää teknisin keinoin suojattua teosta tai tällaista käyttöä ei ole mahdollistettu muilla järjestelyillä, asia ratkaistaan 54 §:n mukaisesti välimiesmenettelyssä. Teknistä suojausta ei ole lupa kiertää.

54 §. *Välimiesmenettely.* Pykälä sisältää säännökset tiettyjen asioiden ratkaisemisesta erimielisyyden sattuessa välimiesmenettelyssä.

Pykälän 1 momentin 1 kohdan nykyinen viittaus 17 §:n 4 momenttiin muutetaan viittaamaan 17 §:n 3 momenttiin, joka koskee korvausta kappaleiden valmistamisesta myytäväksi tai välitettäväksi kuulovammaisille. Lisäksi 1 kohtaan lisätään viittaus 17 b §:n 7 momenttiin, joka koskee korvausta kappaleiden valmistamisesta myytäväksi tai välitettäväksi näkövammaisille ja muille lukemisesteisille.

2 Tarkemmat säännökset ja määräykset

Direktiivi edellyttää, että tekijänoikeuden rajoituksesta näkövammaisten ja muiden lukemisesteisten hyväksi säädetään laissa. Nykyiset asetuksen säännökset, jotka koskevat direktiivissä säänneltyjä asioita, ehdotetaan siirrettäväksi lakiin. Tarvetta säätää tarkempia säännöksiä direktiivissä säännellyistä asioista arvioidaan sen jälkeen, kun komissio on julkaissut kertomuksen teosten saatavuudesta saavutettavassa muodossa ja antanut mahdollisen ehdotuksen direktiivin muuttamiseksi.

3 Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Ehdotettu laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 11 päivänä lokakuuta 2018. Direktiivin määräaika kansalliselle täytäntöönpanolle on 11 päivä lokakuuta 2018.

Nykyistä lakia sovellettaisiin ennen ehdotetun lain voimaantuloa tehtyihin toimiin sekä hankittuihin oikeuksiin ja tehtyihin sopimuksiin.

Teoksen kappaleen, joka on valmistettu ennen tämän lain voimaan tuloa voimassa olleiden säännösten mukaisesti, saisi kuitenkin saattaa edunsaajan käytettäväksi tai toisen valtuutetun yhteisön saataviin Suomessa tai muussa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa 17 b §:n 3 momentin mukaisesti.

4 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys

Tekijänoikeus luetaan perustuslain (731/1999) 15 §:ssä turvattua omaisuuden suojaa nauttaviin varallisuusarvoisiin immateriaalioikeuksiin (HE 309/1993 vp, s. 62/II, PeVL 1/1995 vp, s. 1/II). Tämä koskee ennen muuta tekijänoikeuteen sisältyviä taloudellisia oikeuksia (PeVL 28/2004 vp, s. 4/I), kuten oikeutta määrätä teoksen kaupallisesta tai muusta taloudellisesti merkityksellisestä käytöstä. Myös tekijän moraalisisilla oikeuksilla on liittymäkohtia perusoikeuksiin, kuten perustuslain 10 §:ssä turvattuun kunnian suojaan, 7 §:ään sisältyviin tahdonvapautteen ja itsemääräämisoikeuteen samoin kuin perustuslain 16 §:ssä turvattuihin sivistyksellisiin oikeuksiin (PeVL 28/2004 vp, s. 4). Tekijänoikeuslainsäädäntö on merkityksellistä myös muiden henkilöiden kuin tekijänoikeuden tai sen lähioikeuksien haltijoiden perusoikeuksien näkökulmasta. Viestinnän oikeudellisiin edellytyksiin vaikuttavan sääntelyn yhteydessä on huomionarvoinen esimerkiksi perustuslain 12 §:ssä jokaiselle turvattu sananvapaus, johon sisältyy oikeus paitsi ilmaista ja julkistaa myös vastaanottaa tietoja, mielipiteitä ja muita viestejä kenenkään ennakolta estämättä.

Lukemisestedirektiivillä kunnioitetaan perusoikeuksia ja otetaan huomioon erityisesti Euroopan unionin perusoikeuskirjassa ja YK:n vammaisyleissopimuksessa tunnustetut periaatteet. Direktiivissä todetaan, että sitä olisi tulkittava ja sovellettava näissä säädettyjen oikeuksien ja periaatteiden mukaisesti.

Tekijänoikeuden alan kansainvälisissä sopimuksissa olevista sopimusmääräyksistä kansallisiin lakeihin omaksutut säännökset ovat yli sadan vuoden ajan mahdollistaneet ja helpottaneet teosten käyttöä ja toteuttaneet tärkeitä ja keskeisiä yhteiskunnallisia intressejä.

Perusoikeuksien ja tekijänoikeuden rajoitussäännösten välistä suhdetta on ensinnäkin tarkasteltava siitä näkökulmasta, mikä merkitys rajoitussäännöksillä on perusoikeuksien toteutumisen kannalta. Toiseksi on tarkasteltava sitä, miten tekijänoikeutta perustuslaissa turvattuna omaisuutena ja elinkeinovapauden kohteena tasapainotetaan muiden perusoikeuksien kanssa.

Viimeksi mainittuun sisältyy myös kysymys siitä, milloin jokin rajoitussäännös vie pohjan tekijänoikeuden normaalilta, järkevältä ja kohtuulliselta käytöltä. Esimerkiksi joidenkin rajoitussäännösten soveltaminen digitaalisessa ympäristössä voi muodostua kohtuuttoman laajaksi rajoitukseksi.

Sivistyksellisistä oikeuksista säädetään perustuslain 16 §:ssä. Pykälän 2 momentin mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Säännös pohjautuu vuoden 1993 hallituksen esityksen pohjalta säädettyyn hallitusmuodon 13 §:n säännökseen.

Teoskappaleiden valmistamisen vammaisten hyväksi sallivan tekijänoikeuslain 17 §:ssä säädetyn tekijänoikeuden rajoituksen laajentaminen edistää perustuslain 6 §:ssä säädetyn yhdenvertaisuuden toteutumista. Mainittu tekijänoikeuslain pykälä ja sen oheen ehdotettavat uudet lukemisestidirektiivin voimaansaattamisesta johtuvat säännökset turvaavat vammaisten ja muiden lukemisesteisen tiedonsaannin oikeutta ja sivistyksellisiä oikeuksia.

Teosten kappaleiden valmistaminen vammaisille ja muille lukemisesteisille sallittaisiin direktiivin mukaisesti nykyistä laajemmin valtuutettujen yhteisöjen toiminnassa. Tekijänoikeuden ja muiden yhteiskunnallisesti merkittävien intressien tasapainottamiseksi esityksessä on ehdotettu säädettäväksi lain tasolla, että valtuutettujen yhteisöjen olisi vahvistettava menettelytavat, joilla varmistetaan, että saavutettavassa muodossa olevia kappaleita valmistetaan ja välitetään vain edunsaajien yksinomaiseen käyttöön.

Perustuslain 15 §:n mukaan jokaisen oikeus omaisuuteen on turvattu. Tekijänoikeuden on katsottu kuuluvan oikeudenhaltijan omaisuuden suojan piiriin.

Ehdotus ei heikentäisi oikeudenhaltijoiden omistusoikeuden suojan toteutumista käytännössä, sillä valtuutettujen yhteisöjen edunsaajille tarjoamia palveluja on mahdollista valvoa valtuutetuille yhteisöille säädettävien kirjanpito- ja tiedonsaantivelvoitteiden avulla. Valtuutetun yhteisön on pidettävä ajantasaisia tietoja saatavilla. Direktiivin velvoitteet koskevat teoskappaleiden rajat ylittävää vaihtoa, jonka osalta oikeudenhaltijoilla on pyynnöstä oikeus saada selvitys rajoitussäännöksen perusteella valmistetuista kappaleista ja niitä koskevasta vaihdosta muissa maissa asuvien edunsaajien ja valtuutettujen yhteisöjen kanssa. Myös Suomessa tarjottavien saavutettavien palveluiden osalta on mahdollista muodostaa hyvät käytännöt sen varmistamiseksi, että palveluita voivat käyttää vain niihin oikeutetut lukemisesteiset.

Perustuslakivaliokunta on arvioinut tietoyhteiskuntadirektiivin voimaansaattamista koskevasta hallituksen esityksestä tekijänoikeuslain muuttamisesta antamassaan lausunnossa (PeVL 7/2005 vp), että valtion ja oikeudenhaltijoiden välisiin ns. horisontaalisuhteisiin perusoikeus uudistuksen vaikutus välittyy esitöiden mukaan yleensä perusoikeuksia konkretisoivan tavallisen lainsäädännön välityksellä (HE 309/1993 vp, s. 29/I). Tällaisessa asetelmassa on valiokunnan mielestä tärkeää, että lainsäädännössä tulevat tasapainoisella tavalla huomioon otetuiksi kaikki sääntelyn kannalta merkitykselliset perusoikeudet. Sääntely ei saa esimerkiksi johtaa sen enempää tekijänoikeuden haltijoiden kuin teosten käyttäjienkään oikeuksien kohtuuttomaan rajoittamiseen. Perusoikeuksien välinen tasapaino tulee ottaa huomioon myös tekijänoikeuslainsäädäntöä tulkittaessa ja sovellettaessa.

Yhdenvertaisuuslakia (1325/2014) koskevasta hallituksen esityksestä (HE 19/2014 vp) anne- tussa perustuslakivaliokunnan mietinnössä (PeVL 31/2014 vp) on arvioitu perusoikeuksien toteutumista. Lain tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa. Lakia sovelletaan julkisessa ja yksityisessä toiminnassa.

Yhdenvertaisuuslainsäädännön uudistus liittyy Suomen vuonna 2007 allekirjoittaman YK:n vammaisyleissopimuksen ratifioimiseen. Yleissopimus on sisällöltään erittäin laaja. Se velvoittaa sopimuspuolet kieltämään kaiken syrjinnän vammaisuuden perusteella ja takaamaan vammaisille henkilöille yhdenvertaisen ja tehokkaan oikeussuojan syrjintää vastaan syrjintäperusteesta riippumatta. Sopimusvaltioiden tulee myös toteuttaa kaikki asianmukaiset toimet varmistaakseen kohtuullisten mukautusten tekeminen. Kohtuullisten mukautusten epäminen on sopimuksen 2 artiklan mukaan yksi syrjinnän muoto. Perustuslakivaliokunta on pitänyt tärkeänä yleissopimuksen ratifioimisen mahdollistavien kotimaisten täytäntöönpanotoimien viivyttämisestä toteuttamista (PeVL 1/2010 vp, s. 3).

Yleissopimuksen ratifioimisen edellytyksiin liittyvät yhdenvertaisuuslain säännökset laajasta syrjintäkiellosta (8 §), jossa syrjinnäksi määritellään myös kohtuullisten mukautusten tekemisen epääminen, sekä säännökset velvollisuudesta tehdä kohtuullisia mukautuksia (15 §).

Perustuslakivaliokunta toteaa (PeVL 1/2010 vp, s. 3), että ”Yhdenvertaisuussäännös kohdistuu myös lainsäätäjään. Lailla ei voida mielivaltaisesti asettaa kansalaisia tai kansalaisryhmiä toisia edullisempaan tai epäedullisempaan asemaan. Yhdenvertaisuussäännös ei kuitenkaan edellytä kaikkien kansalaisten kaikissa suhteissa samanlaista kohtelua, elleivät asiaan vaikuttavat olosuhteet ole samanlaisia. Yhdenvertaisuusnäkökohdilla on merkitystä sekä myönnettäessä lailla etuja ja oikeuksia kansalaisille että asetettaessa heille velvollisuuksia. Toisaalta lainsäädännölle on ominaista, että se kohtelee tietyn hyväksyttävän yhteiskunnallisen intressin vuoksi ihmisiä eri tavoin edistääkseen muun muassa tosiasiallista tasa-arvoa” (HE 309/1993 vp, s. 42—43).

Yleistä yhdenvertaisuussäännöstä täydentää perustuslain 6 §:n 2 momentin sisältämä syrjintäkielto, jonka mukaan ketään ei saa asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Säännöksessä lueteltuja erotteluperusteita voidaan pitää syrjintäkiellon ydinalueena. Luetteloa ei ole kuitenkaan tarkoitettu tyhjentäväksi, vaan eri asemaan asettaminen on kielletty myös muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Tällainen syy voi olla esimerkiksi yhteiskunnallinen asema, varallisuus, yhdistystoimintaan osallistuminen, perhesuhteet, raskaus, aviollinen syntyperä, seksuaalinen suuntautuminen ja asuinpaikka (HE 309/1993 vp, s. 43—44).”

Syrjintäkielto koskee myös pelkkää erilliskohtelua. Siten yhtäläistenkin palvelujen tarjoaminen erikseen eri väestöryhmille syrjintäkiellossa mainitun perusteen mukaisesti on kiellettyä, jollei sitä voida jonkin hyväksyttävän syyn perusteella pitää määrättyssä tilanteessa oikeutettuna. Syrjintäkielto koskee myös toimenpiteitä, jotka välillisesti johtavat syrjivään lopputulokseen. Tältä osin syrjinnän käsillä olo arvioidaan menettelyn tosiasiallisten seurausten kannalta. Suosintaa tai jonkin yksilön tai ryhmän asettamista etuoikeutettuun asemaan pidetään säännöksen kieltämänä, jos se asiallisesti merkitsee toisiin kohdistuvaa syrjintää (HE 309/1993 vp, s. 44/I). Perustuslakivaliokunta toteaa edelleen mietintönsä s. 7: ”Erlainen kohtelu ei ole syrjintää, jos kohtelu perustuu lakiin ja sillä on hyväksyttävä tavoite ja keinot tavoitteen saavuttamiseksi ovat oikeasuhtaisia.”

Voimassa olevan tekijänoikeuslain 17 §:n mukainen korvausoikeus ehdotetaan säilytettäväksi ennallaan. Tekijällä olisi oikeus saada korvaus valtuutetulta yhteisöltä, kun ääntä tallentamalla valmistettu teoksen kappale valmistetaan myytäväksi tai se välitetään siten, että edunsaajalle jää pysyvä kappale teoksesta.

Rajoitussäännökset koskevat voittoa tavoittelematonta toimintaa. Kaupallisiin tarkoituksiin pohjautuva toiminta edellyttää oikeuksien hankkimista. Tämä on myös direktiivin kanta. Ehdotettavat muutokset eivät ole ongelmallisia perusoikeuksien kannalta.

Edellä kerrotuilla perusteilla hallitus katsoo, että lakiehdotus voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyksityksessä.

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki

tekijänoikeuslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti muutetaan tekijänoikeuslain (404/1961) 17 §, 45 §:n 7 momentti, 46 §:n 3 momentti, 48 §:n 4 momentti, 49 §:n 3 momentti, 49 a §:n 3 momentti, 50 c §:n 1 ja 3 momentti ja 54 §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisina kuin ne ovat 17 § laeissa 821/2005 ja 607/2015, 45 §:n 7 momentti, 46 §:n 3 momentti, 49 §:n 3 momentti ja 49 a §:n 3 momentti laissa 607/2015, 48 §:n 4 momentti laissa 608/2015 ja 50 c §:n 1 ja 3 momentti ja 54 §:n 1 momentti 1 kohta laissa 821/2005, sekä

lisätään lakiin uusi 17 a—17 d § seuraavasti:

17 §

Teosten saattaminen vammaisten käytettäväksi

Henkilöille, jotka vamman tai sairauden vuoksi eivät voi käyttää teoksia tavanomaisella tavalla, saa valmistaa kappaleita julkaistuista teoksista muulla tavalla kuin ääntä tai liikkuvaa kuvaa tallentamalla. Siten valmistettuja teoksen kappaleita saa käyttää edellä tarkoitetuille välittämiseen muulla tavalla kuin radiossa tai televisiossa lähettämällä.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään niistä laitoksista, joilla on oikeus valmistaa julkaisusta teoksesta viittomakielellä kappaleita kuuroille ja kuulovammaisille, jotka eivät voi käyttää teoksia tavanomaisella tavalla, lainattaviksi, myytäväksi tai käytettäväksi välittämisessä muulla tavalla kuin radiossa tai televisiossa lähettämällä.

Tekijällä on oikeus korvaukseen 2 momentissa tarkoitetusta teoksen kappaleen valmistamisesta myytäväksi tai teoksen välittämisestä vammaiselle tai muulle siten, että tämän haltuun jää pysyvästi kappale teoksesta.

Mitä 1—3 momentissa säädetään, ei koske teoksen kappaleen valmistamista tai teoksen välittämistä kaupallisessa tarkoituksessa.

Edellä 2 momentissa tarkoitetun laitoksen osalta edellytyksenä on, että asetuksella säädettyvä laitos ei tavoittele kaupallista tai taloudellista etua, laitoksen toimialaan kuuluu vammaisten palvelutoiminta ja laitoksella on taloudelliset ja toiminnalliset valmiudet toiminnan harjoittamiseen. Valtioneuvoston asetuksella voidaan lisäksi säätää tarkempia määräyksiä 2 momentin nojalla valmistettavien teoksen kappaleiden ja välitettävien teosten teknisistä ominaisuuksista ja merkitsemisestä sekä yleisölle välittämisestä.

17 a §

Saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden valmistaminen ja hankinta

Henkilö, jolla on näkövamma tai muu lukemiseste, jonka vuoksi hän ei voi lukea tai käyttää kirjallista teosta, painettua kirjaa, nuottilehteä tai tällaiseen teokseen sisältyvää kuvaa olennaisilta osin samassa määrin kuin henkilö, jolla tällaista rajoitetta ei ole (*lukemisesteinen*), saa tekijänoikeudella ja lähioikeuksilla suojattujen tiettyjen teosten ja muun aineiston tiettyistä sallituista käyttötarkoituksista sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi sekä tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa annetun direktiivin 2001/29/EY muuttamisesta (EU) 2017/1564 (lukemiseste-

direktiivi) mukaisesti, ilman teoksen tai suojatun aineiston oikeudenhaltijan lupaa valmistaa julkaistusta teoksesta kappaleen saavutettavassa muodossa yksinomaiseen käyttöönsä, jos teos on laillisesti hänen saatavillaan. Myös lukemisesteisen puolesta toimiva henkilö saa valmistaa edellä tarkoitettua teoksesta kappaleen saavutettavassa muodossa.

Lukemisesteisen oikeudesta tuoda maahan tai muutoin hankkia yksinomaista käyttöön varten 1 momentissa tarkoitettu saavutettavassa muodossa oleva teos tai muu aineiston kappale, jonka toiseen Euroopan talousalueeseen kuuluvaan valtioon sijoittautunut valtuutettu yhteisö on valmistanut ja levittänyt, välittänyt tai asettanut lukemisesteisen saataville tai toisille valtuutetuille yhteisöille lukemisesteisten yksinomaista käyttöä varten, säädetään tekijänoikeudella ja lähioikeuksilla suojattujen tiettyjen teosten ja muun aineiston saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden rajatylittävistä vaihdosta unionin ja kolmansien maiden välillä sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksännetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2017/1563, (lukemisesteasetus).

Siitä, mitä tässä pykälässä säädetään teoksen kappaleen valmistamisesta lukemisesteisten yksinomaiseen käyttöön, ei voida poiketa sopimuksella.

17 b §

Teosten saattaminen lukemisesteisten käytettäväksi saavutettavassa muodossa

Saavutettavassa muodossa olevan kappaleen julkaistusta 17 a §:ssä tarkoitettua kirjallisesta teoksesta tai muusta graafisessa muodossa olevasta aineistosta saa valmistaa Suomeen sijoittautunut lukemisestedirektiivissä tarkoitettu valtuutettu yhteisö, joka on:

1) voittoa tavoittelematon yhteisö, joka tarjoaa lukemisesteisille palveluja koulutuksen, opettajankoulutuksen, yksilöllisesti mukautetun lukemisen tai tiedonsaannin alalla; tai

2) julkinen laitos tai voittoa tavoittelematon järjestö ja joka tarjoaa lukemisesteisille 1 kohdassa tarkoitettuja palveluja osana pääasiallista toimintaansa, institutionaalisia velvoitteitaan tai yleishyödyllisiä tehtäviään.

Saavutettavassa muodossa olevan kappaleen valmistamisen edellytyksenä on lisäksi, että teos on laillisesti valtuutetun yhteisön hallussa tai saatavilla.

Vain 1 momentissa tarkoitettu valtuutettu yhteisö saa ilman teoksen tai suojatun aineiston oikeudenhaltijan lupaa saattaa levittämällä, lainaamalla tai välittämällä Suomessa tai muussa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa saavutettavassa muodossa valmistetun kappaleen lukemisesteisen yksinomaista käyttöä varten tai toisen 1 momentissa tarkoitettun valtuutetun yhteisön saataville.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu valtuutettu yhteisö saa tuoda maahan tai hankkia lukemisesteisen käytettäväksi sellaisen 17 a §:ssä tarkoitettun saavutettavassa muodossa olevan kappaleen, jonka toiseen Euroopan talousalueeseen kuuluvaan valtioon sijoittautunut valtuutettu yhteisö on levittänyt, välittänyt tai muuten saattanut lukemisesteisten tai toisten valtuutettujen yhteisöjen saataville.

Edellä 1 momentissa tarkoitettun valtuutetun yhteisön on merkittävä 1 momentin nojalla valmistamiinsa teoskappaleisiin teoksen tekijän ja esittävän taiteilijan nimi 11 §:n 2 momentissa tarkoitettun hyvän tavan mukaisesti.

Siitä, mitä tässä pykälässä säädetään teoksen kappaleen valmistamisesta ja välittämisestä lukemisesteiselle tai toiselle valtuutetulle yhteisölle, ei voida poiketa sopimuksella.

Tekijällä on oikeus saada korvaus valtuutetulta yhteisöltä, jos 1 momentissa säädetyn mukaisesti ääntä tallentamalla Suomessa valmistettu teoksen kappale jää pysyvästi lukemisesteisen haltuun.

17 c §

Valtuutetun yhteisön velvoitteet

Suomeen sijoittautuneen valtuutetun yhteisön, joka harjoittaa 17 b §:n 3 ja 4 momentissa tarkoitettua teoskappaleiden vaihtoa Euroopan talousalueeseen kuuluviin valtioihin sijoittautuneiden valtuutettujen yhteisöjen kanssa, tulee vahvistaa omat menettelytapansa ja noudattaa niitä sen varmistamiseksi, että lukemisestedirektiivissä (EU) 2017/1564 tarkoitettu valtuutettu yhteisö:

- 1) saattaa saavutettavassa muodossa olevia kappaleita ainoastaan lukemisesteisten tai muiden valtuutettujen yhteisöjen saataville;
- 2) toimii tavalla, jolla ehkäistään saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden luvaton valmistamista ja saataviin saattamista;
- 3) toimii huolellisesti käsitellessään teoksia tai muuta aineistoa ja niiden saavutettavassa muodossa olevia kappaleita sekä pitää kirjaa teosten ja muun aineiston käsittelystä;
- 4) pitää vapaasti saatavilla ajantasaiset tiedot siitä, miten se noudattaa tässä momentissa säädettyjä velvoitteita.

Lukemisesteisten henkilötietojen käsittelystä säädetään luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (yleinen tietosuojaja-asetus) ja muualla laissa.

Edellä 1 momentissa tarkoitettun valtuutetun yhteisön, joka toteuttaa tässä pykälässä tarkoitettuja toimia, tulee pyynnöstä toimittaa seuraavat tiedot saavutettavalla tavalla lukemisesteisille, muille valtuutetuille yhteisöille ja oikeudenhaltijoille:

- 1) luettelo teoksista ja muusta aineistosta, joista sillä on saavutettavassa muodossa olevia kappaleita, sekä muodoista, joissa ne ovat saatavilla;
- 2) niiden valtuutettujen yhteisöjen nimet ja yhteystiedot, joiden kanssa se on harjoittanut saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden vaihtoa 17 b §:n 3 ja 4 momentin nojalla.

Suomeen sijoittautuneen valtuutetun yhteisön, joka toimii tässä pykälässä tarkoitettulla tavalla, tulee ilmoittaa nimensä ja yhteystietonsa opetus- ja kulttuuriministeriölle, joka huolehtii tietojen toimittamisesta Euroopan komissiolle.

17 d §

Saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden rajat ylittävä vaihto

Edellä 17 a §:ssä tarkoitettussa lukemisesteseuoksessa (EU) 2017/1563 säädetään valtuutetun yhteisön oikeudesta harjoittaa saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden vaihtoa julkaistujen teosten saatavuuden helpottamista sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi koskevan vuonna 2013 hyväksytyyn Maailman henkisen omaisuuden järjestö WIPO:n Marrakeshin sopimuksen osapuolina olevien muiden kuin Euroopan unionin jäsenvaltioiden valtuutettuja yhteisöjä vastaavien yhteisöjen kanssa.

45 §

Esittävä taiteilija

Menettelyyn, johon 1—5 momentin mukaan vaaditaan esittävän taiteilijan suostumus, sovelletaan, mitä 2 §:n 2—4 momentissa, 3, 6—9, 11 ja 11 a §:ssä, 12 §:n 1—3 momentissa, 13 a §:n 2 momentissa, 14 §:n 1, 3 ja 4 momentissa, 15, 16 ja 16 a—16 e §:ssä, 17 §:n 2 ja 4 momentissa, 17 a §:ssä, 17 b §:n 1—5 momentissa, 17 c ja 17 d §:ssä, 19 §:n 1, 2 ja 5 momentis-

HE 92/2018 vp

sa, 21, 22 ja 25 b—25 d §:ssä, 25 f §:n 2 ja 3 momentissa, 25 g §:n 1 ja 3 momentissa, 25 h, 25 i, 25 l, 26, 26 a ja 26 b §:ssä, 27 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 28, 29, 29 a, 41 ja 42 §:ssä säädetään.

46 §

Äänitallenteen tuottaja

Menettelyyn, johon 1 ja 2 momentin mukaan vaaditaan tuottajan suostumus, sovelletaan, mitä 2 §:n 2—4 momentissa, 6—9 §:ssä, 11 §:n 2—5 momentissa, 11 a §:ssä, 12 §:n 1—3 momentissa, 13 a §:n 2 momentissa, 14 §:n 1, 3 ja 4 momentissa, 15, 16 ja 16 a—16 e §:ssä, 17 a §:ssä, 17 b §:n 1—5 momentissa, 17 c ja 17 d §:ssä, 19 §:n 1, 2 ja 5 momentissa, 21, 22, 25 b ja 25 d §:ssä, 25 f §:n 2 ja 3 momentissa, 25 g §:n 1 ja 3 momentissa, 25 l, 26, 26 a ja 26 b §:ssä, 27 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 29 §:ssä säädetään.

48 §

Radio- ja televisioyrittäjä

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa sovelletaan vastaavasti, mitä 2 §:n 2 ja 3 momentissa, 6—8 §:ssä, 11 §:n 2—5 momentissa, 11 a §:ssä, 12 §:n 1 ja 2 momentissa, 13 a §:n 2 momentissa, 14 §:n 1, 3 ja 4 momentissa, 15, 16 ja 16 a—16 e §:ssä, 17 a §:ssä, 17 b §:n 1—4 momentissa, 17 c ja 17 d §:ssä, 19 §:n 1 momentissa, 21, 22, 25 b ja 25 d §:ssä, 25 f §:n 2 ja 3 momentissa, 26 §:ssä, 27 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 29 §:ssä säädetään. Lisäksi lähetyksen edelleen lähettämiseen kaapeleitse sovelletaan vastaavasti, mitä 25 h §:n 1 momentissa ja 25 i §:n 1 momentissa säädetään, paitsi jos lähetyksen on peräisin muusta Euroopan talousalueeseen kuuluvasta valtiosta, jolloin näiden säännösten sijasta sovelletaan vastaavasti, mitä 25 h §:n 3 momentissa säädetään.

49 §

Luettelon ja tietokannan valmistaja

Edellä 1 momentissa tarkoitettuun työhön sovelletaan, mitä 2 §:n 2—4 momentissa, 7—9 §:ssä, 11 §:n 2—5 momentissa, 12 §:n 1, 2 ja 4 momentissa, 13 ja 13 a §:ssä, 14 §:n 1, 3 ja 4 momentissa, 15, 16, 16 a—16 e, 17, 17 a—17 d ja 18 §:ssä, 19 §:n 1, 2 ja 5 momentissa, 22, 25 b—25 d ja 25 f—25 i §:ssä, 25 j §:n 4 ja 5 momentissa, 25 l, 26 ja 27—29 §:ssä säädetään. Jos työ tai sen osa on tekijänoikeuden kohteena, voidaan vedota tekijänoikeuteen.

49 a §

Valokuvaaja

Tässä pykälässä tarkoitettuihin valokuviiin sovelletaan, mitä 2 §:n 2—4 momentissa, 3 §:n 1 ja 2 momentissa, 7—9, 11 ja 11 a §:ssä, 12 §:n 1 ja 2 momentissa, 13 ja 13 a §:ssä, 14 §:n 1, 3

ja 4 momentissa, 15, 16 ja 16 a—16 e §:ssä, 17 §:n 1 momentissa, 17 a §:ssä, 17 b §:n 1—5 momentissa, 17 c, 17 d ja 18 §:ssä, 19 §:n 1, 2 ja 5 momentissa, 20, 22 ja 25 §:ssä, 25 a §:n 1 ja 2 momentissa, 25 b, 25 d, 25 f—25 i, 25 l, 26, 26 a, 26 b, 27—29, 39, 40, 40 c, 41 ja 42 §:ssä säädetään. Jos valokuva on tekijänoikeuden kohteena, voidaan vedota tekijänoikeuteen.

50 c §

Teknisin toimenpitein suojattujen teosten käyttäminen

Sillä, jolla on laillisesti hallussaan tai saatavillaan tehokkaalla teknisellä toimenpiteellä suojattu teos ja jolla on 14 §:n 3 momentin, 15, 16, 16 a—16 c, 17 tai 17 a—17 d §:n, 25 d §:n 2 momentin tai 25 f §:n 2 momentin nojalla oikeus käyttää teosta, tulee olla mahdollisuus käyttää teosta siltä osin kuin se on tarpeen mainitussa lainkohdassa säädetyn tekijänoikeuden rajoituksen hyödyntämiseksi.

Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, ei sovelleta 17 a—17 d §:n nojalla tapahtuvaa käyttöä lukuun ottamatta sellaiseen teokseen, joka on välitetty yleisölle sovitulla ehdoilla siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teos saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana.

54 §

Välimiesmenettely

Asia ratkaistaan erimielisyyden sattuessa välimiesmenettelyssä, jos kysymys on:

1) 17 §:n 3 momentissa, 17 b §:n 7 momentissa, 18 §:n 2 momentissa, 19 §:n 4 momentissa taikka 47 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetusta korvauksesta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Teoksen kappaleen, joka on valmistettu ennen tämän lain voimaan tuloa voimassa olleiden säännösten mukaisesti, saa saattaa lukemisesteisen käytettäväksi tai toisen valtuutetun yhteisön saataviin Suomessa tai muussa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa 17 b §:n 3 momentissa säädetyn mukaisesti.

Helsingissä 27 päivänä kesäkuuta 2018

Pääministeri

Juha Sipilä

Eurooppa-, kulttuuri- ja urheiluministeri Sampo Terho

Laki**tekijänoikeuslain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tekijänoikeuslain (404/1961) 17 §, 45 §:n 7 momentti, 46 §:n 3 momentti, 48 §:n 4 momentti, 49 §:n 3 momentti, 49 a §:n 3 momentti, 50 c §:n 1 ja 3 momentti ja 54 §:n 1 momentin 1 kohta, sellaisina kuin ne ovat 17 § laeissa 821/2005 ja 607/2015, 45 §:n 7 momentti, 46 §:n 3 momentti, 49 §:n 3 momentti ja 49 a §:n 3 momentti laissa 607/2015, 48 §:n 4 momentti laissa 608/2015 ja 50 c §:n 1 ja 3 momentti ja 54 §:n 1 momentti 1 kohta laissa 821/2005, sekä

lisätään lakiin uusi 17 a—17 d § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

17 §

17 §

Teosten saattaminen vammaisten käytettäviksi

Teosten saattaminen vammaisten käytettäviksi

Näkövammaisille ja muille, jotka vamman tai sairauden vuoksi eivät voi käyttää teoksia tavanomaisella tavalla, saa valmistaa kappaleita julkaistusta kirjallisesta teoksesta, sävellysteoksesta tai kuvataiteen teoksesta muulla tavalla kuin ääntä tai liikkuvaa kuvaa tallentamalla. Siten valmistettuja teoksen kappaleita saa käyttää edellä tarkoitetuille välittämiseen muulla tavalla kuin radiossa tai televisiossa lähettämällä.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään niistä laitoksista, joilla on oikeus ääntä tallentamalla valmistaa julkaistusta kirjallisesta teoksesta kappaleita näkövammaisille ja muille, jotka vamman tai sairauden vuoksi eivät voi käyttää kirjoja tavanomaisella tavalla, lainattaviksi, myytäväksi tai käytettäväksi välittämisessä muulla tavalla kuin radiossa tai televisiossa lähettämällä.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään niistä laitoksista, joilla on oikeus valmistaa julkaistusta teoksesta viittomakielellä kappaleita kuuroille ja kuulovammaisille, jotka eivät voi käyttää teoksia tavanomaisella tavalla, lainattaviksi, myytäväksi tai käytettäväksi välittämisessä muulla tavalla kuin radiossa tai tele-

Henkilöille, jotka vamman tai sairauden vuoksi eivät voi käyttää teoksia tavanomaisella tavalla, saa valmistaa kappaleita julkaisuista teoksista muulla tavalla kuin ääntä tai liikkuvaa kuvaa tallentamalla. Siten valmistettuja teoksen kappaleita saa käyttää edellä tarkoitetuille välittämiseen muulla tavalla kuin radiossa tai televisiossa lähettämällä.

Valtioneuvoston asetuksella säädetään niistä laitoksista, joilla on oikeus valmistaa julkaistusta teoksesta viittomakielellä kappaleita kuuroille ja kuulovammaisille, jotka eivät voi käyttää teoksia tavanomaisella tavalla, lainattaviksi, myytäväksi tai käytettäväksi välittämisessä muulla tavalla kuin radiossa tai tele-

Voimassa oleva laki

visiossa lähettämällä.

Tekijällä on oikeus korvaukseen 2 ja 3 momentissa tarkoitettusta teoksen kappaleen valmistamisesta myytäväksi tai teoksen välittämisestä vammaiselle tai muulle siten, että tämän haltuun jää pysyvästi kappale teoksesta.

Mitä 1—4 momentissa säädetään, ei koske teoksen kappaleen valmistamista tai teoksen välittämistä kaupallisessa tarkoituksessa.

Edellä 2 ja 3 momentissa tarkoitettuna laitoksen osalta edellytyksenä on, että asetuksella säädettävä laitos ei tavoittele kaupallista tai taloudellista etua, laitoksen toimialaan kuuluu vammaisten palvelutoiminta ja laitoksella on taloudelliset ja toiminnalliset valmiudet toiminnan harjoittamiseen. Valtioneuvoston asetuksella voidaan lisäksi säätää tarkempia määräyksiä 2 ja 3 momentin nojalla valmistettavien teoksen kappaleiden ja välitettävien teosten teknisistä ominaisuuksista ja merkitsemisestä sekä yleisölle välittämisestä.

Ehdotus

visiossa lähettämällä.

Tekijällä on oikeus korvaukseen 2 momentissa tarkoitettusta teoksen kappaleen valmistamisesta myytäväksi tai teoksen välittämisestä vammaiselle tai muulle siten, että tämän haltuun jää pysyvästi kappale teoksesta.

Mitä 1—3 momentissa säädetään, ei koske teoksen kappaleen valmistamista tai teoksen välittämistä kaupallisessa tarkoituksessa.

Edellä 2 momentissa tarkoitettuna laitoksen osalta edellytyksenä on, että asetuksella säädettävä laitos ei tavoittele kaupallista tai taloudellista etua, laitoksen toimialaan kuuluu vammaisten palvelutoiminta ja laitoksella on taloudelliset ja toiminnalliset valmiudet toiminnan harjoittamiseen. Valtioneuvoston asetuksella voidaan lisäksi säätää tarkempia määräyksiä 2 momentin nojalla valmistettavien teoksen kappaleiden ja välitettävien teosten teknisistä ominaisuuksista ja merkitsemisestä sekä yleisölle välittämisestä.

*17 a §****Saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden valmistaminen ja hankinta***

Henkilö, jolla on näkövamma tai muu lukemiseste, jonka vuoksi hän ei voi lukea tai käyttää kirjallista teosta, painettua kirjaa, nuottilehteä tai tällaiseen teokseen sisältyvää kuvaa olennaisilta osin samassa määrin kuin henkilö, jolla tällaista rajoitetta ei ole (lukemisesteinen), saa tekijänoikeudella ja lähioikeuksilla suojattujen tiettyjen teosten ja muun aineiston tietyistä sallituista käyttötarkoituksista sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi sekä tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa annetun direktiivin 2001/29/EY muuttamisesta (EU) 2017/1564 (lukemisestedirektiivi) mukaisesti, ilman teoksen tai suojatun aineiston oikeudenhaltijan lupaa valmistaa julkaisusta teoksesta kappaleen saavutettavassa muodossa yksinomaiseen käyttöönsä, jos teos on laillisesti hänen saatavillaan. Myös lukemisesteisen puolesta toimiva henkilö saa valmistaa edellä tarkoitettusta teoksesta kappaleen saavutettavassa muodossa.

Lukemisesteisen oikeudesta tuoda maahan tai muutoin hankkia yksinomaista käyttöään varten 1 momentissa tarkoitettu saavutettavassa muodossa oleva teos tai muu aineiston kappale, jonka toiseen Euroopan talousalueeseen kuuluvaan valtioon sijoittautunut valtuutettu yhteisö on valmistanut ja levittänyt, välittänyt tai asettanut lukemisesteisen saataville tai toisille valtuutetuille yhteisöille lukemisesteisten yksinomaista käyttöä varten, säädetään tekijänoikeudella ja lähioikeuksilla suojattujen tiettyjen teosten ja muun aineiston saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden rajatylittävästä vaihdosta unionin ja kolmansien maiden välillä sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (EU) 2017/1563, (lukemisesteasetus).

Siitä, mitä tässä pykälässä säädetään teoksen kappaleen valmistamisesta lukemisesteisten yksinomaiseen käyttöön, ei voida poiketa sopimuksella.

17 b §

Teosten saattaminen lukemisesteisten käytettäviksi saavutettavassa muodossa

Saavutettavassa muodossa olevan kappaleen julkaistusta 17 a §:ssä tarkoitettusta kirjallisesta teoksesta tai muusta graafisessa muodossa olevasta aineistosta saa valmistaa Suomeen sijoittautunut lukemisestedirektiivissä (EU) 2017/1564 tarkoitettu valtuutettu yhteisö, joka on:

- 1) voittoa tavoittelematon yhteisö, joka tarjoaa lukemisesteisille palveluja koulutuksen, opettajankoulutuksen, yksilöllisesti mukautetun lukemisen tai tiedonsaannin alalla; tai*
- 2) julkinen laitos tai voittoa tavoittelematon järjestö ja joka tarjoaa lukemisesteisille 1 kohdassa tarkoitettuja palveluja osana pääasiallista toimintaansa, institutionaalisia velvoitteitaan tai yleishyödyllisiä tehtäviään.*

Saavutettavassa muodossa olevan kappaleen valmistamisen edellytyksenä on lisäksi, että teos on laillisesti valtuutetun yhteisön hallussa tai saatavilla.

Vain 1 momentissa tarkoitettu valtuutettu yhteisö saa ilman teoksen tai suojatun aineiston oikeudenhaltijan lupaa saattaa levittä-

mällä, lainaamalla tai välittämällä Suomessa tai muussa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa saavutettavassa muodossa valmistetun kappaleen lukemisesteisen yksinomaista käyttöä varten tai toisen 1 momentissa tarkoitetun valtuutetun yhteisön saataville.

Edellä 1 momentissa tarkoitettu valtuutettu yhteisö saa tuoda maahan tai hankkia lukemisesteisen käytettäväksi sellaisen 17 a §:ssä tarkoitetun saavutettavassa muodossa olevan kappaleen, jonka toiseen Euroopan talousalueeseen kuuluvaan valtioon sijoittautunut valtuutettu yhteisö on levittänyt, välittänyt tai muuten saattanut lukemisesteisten tai toisten valtuutettujen yhteisöjen saataville.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun valtuutetun yhteisön on merkittävä 1 momentin nojalla valmistamiinsa teoskappaleisiin teoksen tekijän ja esittävän taiteilijan nimi 11 §:n 2 momentissa tarkoitetun hyvän tavan mukaisesti.

Siitä, mitä tässä pykälässä säädetään teoksen kappaleen valmistamisesta ja välittämisestä lukemisesteiselle tai toiselle valtuutetulle yhteisölle, ei voida poiketa sopimuksella.

Tekijällä on oikeus saada korvaus valtuutetulta yhteisöltä, jos 1 momentissa säädetyn mukaisesti ääntä tallentamalla Suomessa valmistettu teoksen kappale jää pysyvästi lukemisesteisen haltuun.

17 c §

Valtuutetun yhteisön velvoitteet

Suomeen sijoittautuneen valtuutetun yhteisön, joka harjoittaa 17 b §:ssä 3 ja 4 momentissa tarkoitettua teoskappaleiden vaihtoa Euroopan talousalueeseen kuuluviin valtioihin sijoittautuneiden valtuutettujen yhteisöjen kanssa, tulee vahvistaa omat menettelytapansa ja noudattaa niitä sen varmistamiseksi, että lukemisestidirektiivissä (EU) 2017/1564 tarkoitettu valtuutettu yhteisö

1) saattaa saavutettavassa muodossa olevia kappaleita ainoastaan lukemisesteisten tai muiden valtuutettujen yhteisöjen saataville;

2) toimii tavalla, jolla ehkäistään saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden luvantonta valmistamista ja saataviin saattamista;

3) toimii huolellisesti käsitellessään teoksia tai muuta aineistoa ja niiden saavutettavassa muodossa olevia kappaleita sekä pitää kirjaa teosten ja muun aineiston käsittelystä;

4) pitää vapaasti saatavilla ajantasaiset tiedot siitä, miten se noudattaa tässä momentissa säädettyjä velvollisuuksia.

Lukemisesteisten henkilötietojen käsittelyä säädetään luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksessa (yleinen tietosuojasetus) ja muualla laissa.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun valtuutetun yhteisön, joka toteuttaa tässä pykälässä tarkoitettuja toimia, tulee pyynnöstä toimittaa seuraavat tiedot saavutettavalla tavalla lukemisesteisille, muille valtuutetuille yhteisöille ja oikeudenhaltijoille:

1) luettelo teoksista ja muusta aineistosta, joista sillä on saavutettavassa muodossa olevia kappaleita, sekä muodoista, joissa ne ovat saatavilla;

2) niiden valtuutettujen yhteisöjen nimet ja yhteystiedot, joiden kanssa se on harjoittanut saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden vaihtoa 17 b §:n 3 ja 4 momentin nojalla.

Suomeen sijoittautuneen valtuutetun yhteisön, joka toimii tässä pykälässä tarkoitetulla tavalla, tulee ilmoittaa nimensä ja yhteystietonsa opetus- ja kulttuuriministeriölle, joka huolehtii tietojen toimittamisesta Euroopan komissiolle.

17 d §

Saavutettavassa muodossa olevien kappaleiden rajat ylittävä vaihto

Edellä 17 a §:ssä tarkoitettussa lukemisestasetuksessa (EU) 2017/1563 säädetään valtuutetun yhteisön oikeudesta harjoittaa saavutettavassa muodossa olevien teoskappaleiden vaihtoa julkaistujen teosten saatavuuden helpottamista sokeiden, heikkonäköisten tai muulla tavoin lukemisesteisten hyväksi koskevan vuonna 2013 hyväksytyin Maailman henkisen omaisuuden järjestö WIPOn Marrakeshin sopimuksen osapuolina olevien muiden kuin Euroopan unionin jä-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

senvaltioiden valtuutettuja yhteisöjä vastaavien yhteisöjen kanssa.

45 §

45 §

*Esittävä taiteilija**Esittävä taiteilija*

Menettelyyn, johon 1—5 momentin mukaan vaaditaan esittävän taiteilijan suostumus, sovelletaan, mitä 2 §:n 2—4 momentissa, 3, 6—9, 11 ja 11 a §:ssä, 12 §:n 1—3 momentissa, 13 a §:n 2 momentissa, 14 §:n 1, 3 ja 4 momentissa, 15, 16 ja 16 a—16 e §:ssä, 17 §:n 2, 3 ja 5 momentissa, 19 §:n 1, 2 ja 5 momentissa, 21, 22 ja 25 b—25 d §:ssä, 25 f §:n 2 ja 3 momentissa, 25 g §:n 1 ja 3 momentissa, 25 h, 25 i, 25 l, 26, 26 a ja 26 b §:ssä, 27 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 28, 29, 29 a, 41 ja 42 §:ssä säädetään.

Menettelyyn, johon 1—5 momentin mukaan vaaditaan esittävän taiteilijan suostumus, sovelletaan, mitä 2 §:n 2—4 momentissa, 3, 6—9, 11 ja 11 a §:ssä, 12 §:n 1—3 momentissa, 13 a §:n 2 momentissa, 14 §:n 1, 3 ja 4 momentissa, 15, 16 ja 16 a—16 e §:ssä, 17 §:n 2 ja 4 momentissa, 17 a §:ssä, 17 b §:n 1—5 momentissa, 17 c ja 17 d §:ssä, 19 §:n 1, 2 ja 5 momentissa, 21, 22 ja 25 b—25 d §:ssä, 25 f §:n 2 ja 3 momentissa, 25 g §:n 1 ja 3 momentissa, 25 h, 25 i, 25 l, 26, 26 a ja 26 b §:ssä, 27 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 28, 29, 29 a, 41 ja 42 §:ssä säädetään.

46 §

46 §

*Äänitallenteen tuottaja**Äänitallenteen tuottaja*

Menettelyyn, johon 1 ja 2 momentin mukaan vaaditaan tuottajan suostumus, sovelletaan, mitä 2 §:n 2—4 momentissa, 6—9 §:ssä, 11 §:n 2—5 momentissa, 11 a §:ssä, 12 §:n 1—3 momentissa, 13 a §:n 2 momentissa, 14 §:n 1, 3 ja 4 momentissa, 15, 16 ja 16 a—16 e §:ssä, 19 §:n 1, 2 ja 5 momentissa, 21, 22, 25 b ja 25 d §:ssä, 25 f §:n 2 ja 3 momentissa, 25 g §:n 1 ja 3 momentissa, 25 l, 26, 26 a ja 26 b §:ssä, 27 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 29 §:ssä säädetään.

Menettelyyn, johon 1 ja 2 momentin mukaan vaaditaan tuottajan suostumus, sovelletaan, mitä 2 §:n 2—4 momentissa, 6—9 §:ssä, 11 §:n 2—5 momentissa, 11 a §:ssä, 12 §:n 1—3 momentissa, 13 a §:n 2 momentissa, 14 §:n 1, 3 ja 4 momentissa, 15, 16 ja 16 a—16 e §:ssä, 17 a §:ssä, 17 b §:n 1—5 momentissa, 17 c ja 17 d §:ssä, 19 §:n 1, 2 ja 5 momentissa, 21, 22, 25 b ja 25 d §:ssä, 25 f §:n 2 ja 3 momentissa, 25 g §:n 1 ja 3 momentissa, 25 l, 26, 26 a ja 26 b §:ssä, 27 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 29 §:ssä säädetään.

48 §

48 §

*Radio- ja televisioyrittäjä**Radio- ja televisioyrittäjä*

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa sovelletaan vastaavasti, mitä 2 §:n 2 ja 3 momentissa, 6—8 §:ssä, 11 §:n 2—5 momentissa, 11 a §:ssä, 12 §:n 1 ja 2 momentissa, 13 a §:n 2 momentissa, 14 §:n 1, 3 ja 4 momentissa, 15, 16 ja 16 a—16 e §:ssä, 19 momentissa, 15, 16 ja 16 a—16 e §:ssä,

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa sovelletaan vastaavasti, mitä 2 §:n 2 ja 3 momentissa, 6—8 §:ssä, 11 §:n 2—5 momentissa, 11 a §:ssä, 12 §:n 1 ja 2 momentissa, 13 a §:n 2 momentissa, 14 §:n 1, 3 ja 4 momentissa, 15, 16 ja 16 a—16 e §:ssä,

Voimassa oleva laki

§:n 1 momentissa, 21, 22, 25 b ja 25 d §:ssä, 25 f §:n 2 ja 3 momentissa, 26 §:ssä, 27 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 29 §:ssä säädetään. Lisäksi lähetyksen edelleen lähettämiseen kaapeleitse sovelletaan vastaavasti, mitä 25 h §:n 1 momentissa ja 25 i §:n 1 momentissa säädetään, paitsi jos lähetys on peräisin muusta Euroopan talousalueeseen kuuluvasta valtiosta, jolloin näiden säännösten sijasta sovelletaan vastaavasti, mitä 25 h §:n 3 momentissa säädetään.

Ehdotus

17 a §:ssä, 17 b §:n 1—4 momentissa, 17 c ja 17 d §:ssä, 19 §:n 1 momentissa, 21, 22, 25 b ja 25 d §:ssä, 25 f §:n 2 ja 3 momentissa, 26 §:ssä, 27 §:n 1 ja 2 momentissa sekä 29 §:ssä säädetään. Lisäksi lähetyksen edelleen lähettämiseen kaapeleitse sovelletaan vastaavasti, mitä 25 h §:n 1 momentissa ja 25 i §:n 1 momentissa säädetään, paitsi jos lähetys on peräisin muusta Euroopan talousalueeseen kuuluvasta valtiosta, jolloin näiden säännösten sijasta sovelletaan vastaavasti, mitä 25 h §:n 3 momentissa säädetään.

49 §

Luettelon ja tietokannan valmistaja

Edellä 1 momentissa tarkoitettuun työhön sovelletaan, mitä 2 §:n 2—4 momentissa, 7—9 §:ssä, 11 §:n 2—5 momentissa, 12 §:n 1, 2 ja 4 momentissa, 13 ja 13 a §:ssä, 14 §:n 1, 3 ja 4 momentissa, 15, 16, 16 a—16 e, 17 ja 18 §:ssä, 19 §:n 1, 2 ja 5 momentissa, 22, 25 b—25 d ja 25 f—25 i §:ssä, 25 j §:n 4 ja 5 momentissa, 25 l, 26 ja 27—29 §:ssä säädetään. Jos työ tai sen osa on tekijänoikeuden kohteena, voidaan vedota tekijänoikeuteen.

49 §

Luettelon ja tietokannan valmistaja

Edellä 1 momentissa tarkoitettuun työhön sovelletaan, mitä 2 §:n 2—4 momentissa, 7—9 §:ssä, 11 §:n 2—5 momentissa, 12 §:n 1, 2 ja 4 momentissa, 13 ja 13 a §:ssä, 14 §:n 1, 3 ja 4 momentissa, 15, 16, 16 a—16 e, 17, 17 a—17 d ja 18 §:ssä, 19 §:n 1, 2 ja 5 momentissa, 22, 25 b—25 d ja 25 f—25 i §:ssä, 25 j §:n 4 ja 5 momentissa, 25 l, 26 ja 27—29 §:ssä säädetään. Jos työ tai sen osa on tekijänoikeuden kohteena, voidaan vedota tekijänoikeuteen.

49 a §

Valokuvaaja

Tässä pykälässä tarkoitettuihin valokuviin sovelletaan, mitä 2 §:n 2—4 momentissa, 3 §:n 1 ja 2 momentissa, 7—9, 11 ja 11 a §:ssä, 12 §:n 1 ja 2 momentissa, 13 ja 13 a §:ssä, 14 §:n 1, 3 ja 4 momentissa, 15, 16 ja 16 a—16 e §:ssä, 17 §:n 1 momentissa, 18 §:ssä, 19 §:n 1, 2 ja 5 momentissa, 20, 22 ja 25 §:ssä, 25 a §:n 1 ja 2 momentissa, 25 b, 25 d, 25 f—25 i, 25 l, 26, 26 a, 26 b, 27—29, 39, 40, 40 c, 41 ja 42 §:ssä säädetään. Jos valokuva on tekijänoikeuden kohteena, voidaan vedota tekijänoikeuteen.

49 a §

Valokuvaaja

Tässä pykälässä tarkoitettuihin valokuviin sovelletaan, mitä 2 §:n 2—4 momentissa, 3 §:n 1 ja 2 momentissa, 7—9, 11 ja 11 a §:ssä, 12 §:n 1 ja 2 momentissa, 13 ja 13 a §:ssä, 14 §:n 1, 3 ja 4 momentissa, 15, 16 ja 16 a—16 e §:ssä, 17 §:n 1 momentissa, 17 a §:ssä, 17 b §:n 1—5 momentissa, 17 c—17 d ja 18 §:ssä, 19 §:n 1, 2 ja 5 momentissa, 20, 22 ja 25 §:ssä, 25 a §:n 1 ja 2 momentissa, 25 b, 25 d, 25 f—25 i, 25 l, 26, 26 a, 26 b, 27—29, 39, 40, 40 c, 41 ja 42 §:ssä säädetään. Jos valokuva on tekijänoikeuden koh-

Voimassa oleva laki

Ehdotus

50 c §

Teknisiin toimenpitein suojattujen teosten käyttäminen

Sillä, jolla on laillisesti hallussaan tai saatavillaan tehokkaalla teknisellä toimenpiteellä suojattu teos ja jolla on 14 §:n 3 momentin, 15, 16, 16 a—16 c tai 17 §:n, 25 d §:n 2 momentin tai 25 f §:n 2 momentin nojalla oikeus käyttää teosta, tulee olla mahdollisuus käyttää teosta siltä osin kuin se on tarpeen mainitussa lainkohdassa säädetyn tekijänoikeuden rajoituksen hyödyntämiseksi.

Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, ei sovelleta sellaiseen teokseen, joka on välitetty yleisölle sovitulla ehdoilla siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teos saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana.

54 §

Välimiesmenettely

Asia ratkaistaan erimielisyyden sattuessa välimiesmenettelyssä, jos kysymys on:

1) 17 §:n 4 momentissa, 18 §:n 2 momentissa, 19 §:n 4 momentissa taikka 47 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettusta korvauksesta;

teena, voidaan vedota tekijänoikeuteen.

50 c §

Teknisiin toimenpitein suojattujen teosten käyttäminen

Sillä, jolla on laillisesti hallussaan tai saatavillaan tehokkaalla teknisellä toimenpiteellä suojattu teos ja jolla on 14 §:n 3 momentin, 15, 16, 16 a—16 c, 17 tai 17 a—17 d §:n, 25 d §:n 2 momentin tai 25 f §:n 2 momentin nojalla oikeus käyttää teosta, tulee olla mahdollisuus käyttää teosta siltä osin kuin se on tarpeen mainitussa lainkohdassa säädetyn tekijänoikeuden rajoituksen hyödyntämiseksi.

Mitä 1 ja 2 momentissa säädetään, ei sovelleta 17 a—17 d §:n nojalla tapahtuvaa käyttöä lukuun ottamatta sellaiseen teokseen, joka on välitetty yleisölle sovitulla ehdoilla siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teos saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana.

54 §

Välimiesmenettely

Asia ratkaistaan erimielisyyden sattuessa välimiesmenettelyssä, jos kysymys on:

1) 17 §:n 3 momentissa, 17 b §:n 7 momentissa, 18 §:n 2 momentissa, 19 §:n 4 momentissa taikka 47 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitettusta korvauksesta;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Teoksen kappaleen, joka on valmistettu ennen tämän lain voimaan tuloa voimassa olleiden säännösten mukaisesti, saa saattaa lukemisesteisen käytettäväksi tai toisen valtuutetun yhteisön saataviin Suomessa tai muussa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa 17 b §:n 3 momentissa säädetyn mukaisesti.